

Stichting Bedrijfstakpensioenfonds voor de Meubelindustrie en Meubileringsbedrijven

Jaarverslag 2016

Dit bestuursverslag is een uitgave van
Stichting Bedrijfstakpensioenfonds voor de Meubelindustrie en
Meubileringsbedrijven

Administrateur
Syntrus Achmea Pensioenbeheer N.V.
Postbus 3183, 3502 GD Utrecht
telefoon: 088 008 40 48

datum
14 juni 2017

Inhoud

Voorwoord	5
Profiel	8
Organisatie	9
Kerncijfers	10
Bestuursverslag	11
Ontwikkelingen bij het pensioenfonds	12
Missie, visie en strategie	12
Nieuwe pensioenuitvoerder	12
Belangrijkste wijzigingen pensioenreglement, uitvoeringsreglement en statuten	12
Financieel	14
Tekortsituatie ultimo 2016	14
Risicohouding	14
Beleid bij verlaging van pensioenaanspraken en pensioenrechten	16
Toeslagbeleid	17
Het premiebeleid is aangepast	18
Actuariële analyse	18
Uitkomsten van de solvabiliteitstoets	19
Oordeel van de certificerend actuaris over de financiële positie	20
Overige ontwikkelingen	20
Toeziethouders AFM en DNB	22
AFM-toezicht in 2016	22
DNB themaonderzoeken 2016	22
Wet- en regelgeving	23
Governance	26
Wet versterking bestuur pensioenfonds	26
Diversiteitsbeleid	26
Geschiktheid	26
Zelfevaluatie bestuur	27
Gedragcode / compliance	27
Klokkenluidersregeling	27
Nevenfuncties bestuursleden	28
Personele wijzigingen en herbenoemingen	28
Code Pensioenfonds	28
Beloningsbeleid	28
Transparantiedocument	29

Risicomanagement	30
Inleiding	30
Het raamwerk van het risicomanagement	31
Rollen en verantwoordelijkheden	31
Risk assessment	33
Control assessment	34
Implicatieprocedure	34
Rapportage	34
Risicojaarplan	35
Communicatie	36
Communicatiebeleid	36
In te zetten communicatiemiddelen	37
Kerndoelstellingen	37
Uitwerken kerndoelstellingen en strategische aanpak per doel	38
Bouwen aan (zelf)vertrouwen	38
De wettelijke communicatie (efficiënt) op orde	38
Pensioenbewustzijn en pensioenbekwaamheid	39
Risicobewustzijn	39
Tactisch communicatiebeleid	39
Uitvoeringskosten	40
Kosten uitvoering pensioenbeheer (x € 1.000,-)	40
Kosten uitvoering vermogensbeheer (€ 1.000,-)	43
Beleggingen	45
Terugblik economie en financiële markten	45
Normportefeuille	47
Beleggingsbeginselen (Investment beliefs)	49
Prudent Person	49
Performance	51
Z-score 2016	53
Vooruitblik financiële markten	53
Maatschappelijk verantwoord beleggen	54
Risicoparaagraaf	55
De pensioenregeling	59
De inhoud van de pensioenregeling	59
Verantwoordingsorgaan	63
Niet-uitvoerende bestuurders (NUB'ers)	66
Verslag van de NUB'ers	66
Taken NUB'ers	66
Aantal vergaderingen	66
Besluiten	66
Zelfevaluatie	67

Over het pensioenfonds	68
Naam en vestigingsplaats	68
Onderlinge verhoudingen van sociale partners en het bestuur van het fonds	68
Solidariteit	68
Samenwerkende organisaties	68
Externe partijen	69
Het bestuur	71
Het bestuursmodel	71
Sociale partners	71
Samenstelling bestuur	71
Vergaderdata, studiedagen en overige bijeenkomsten	72
Bestuurlijke commissies	73
Intern toezicht	76
Verantwoordingsorgaan	76
De geschillencommissie	77
Uitbesteding	78
Jaarrekening	79
Overige gegevens	121
Overzicht implementatie Code pensioenfonds	131
Begrippenlijst	141
Nevenfuncties bestuur	144

Voorwoord

Inleiding

Pensioenfondsen hebben het zwaar, dit heeft niet te maken met falend beleid of te strenge nieuwe wet- en regelgeving. Het komt bovenal doordat de wereld veel veranderd is sinds het ontstaan van ons pensioenstelsel. Het is gebleken dat het onmogelijk is een pensioen op de euro nauwkeurig te kunnen toezeggen. Daarnaast leven mensen steeds langer. In 1950 leefde iemand die op 65 jaar met pensioen ging, gemiddeld nog 15 jaar. Inmiddels is dat zo'n 20 jaar. En de levensverwachting stijgt nog altijd. Dit betekent alleen wél dat alle pensioenen steeds langer moeten worden uitgekeerd. Kortom: ons pensioenstelsel gaat ervan uit dat we exacte berekeningen en toezeggingen kunnen doen voor de verre toekomst. Het blijkt dat dit onmogelijk is.

Daarnaast hebben alle pensioenfondsen in 2016 wederom last gehad van de lage rente, wat een grote invloed heeft op de dekkingsgraad. Deze dekkingsgraad is mede bepalend voor het wel of niet verlenen van toeslagen of het verlagen van de pensioenen.

Financiële situatie

Voor Pensioenfonds Meubel dreigt op dit moment geen directe verlaging van de pensioenen. Maar er is wel enige reden tot zorg. Hoe financieel gezond het pensioenfonds is, kun je zien aan de dekkingsgraad. De dekkingsgraad geeft namelijk aan in hoeverre het totale pensioenvermogen van het fonds toereikend is om alle pensioenen (nu en in de toekomst) te kunnen betalen. Bij een dekkingsgraad van 100% heeft het pensioenfonds precies genoeg geld om alle pensioenen te kunnen uitkeren. Om tegenslagen op te vangen, bouwen we een extra buffer op. Vanwege de verplichting buffers aan te houden, moet de dekkingsgraad van Pensioenfonds Meubel minimaal 104,3% zijn en de gewenste dekkingsgraad (vereist eigen vermogen) 119,2%. Sinds 2015 is dat niet meer het geval. Dit betekent dat er sprake is van een tekort. In 2015 is bij DNB een herstelplan per 1 januari 2015 ingediend. Aangezien het pensioenfonds zich eind 2016 nog steeds in een tekort bevindt, dient dit herstelplan geactualiseerd te worden naar de situatie per 1 januari 2017. Uit deze actualisatie is gebleken dat de financiële positie van het pensioenfonds in 2021 volledig is hersteld. Herstel wordt dus verwacht binnen de gestelde hersteltermijn van 10 jaar en zonder aanvullende maatregelen. Daarnaast bleek uit de actualisatie dat indexatie naar verwachting vanaf 2020 weer deels mogelijk is. In het herstelplan zijn schattingen gemaakt over bijvoorbeeld rendement. Herstel en mogelijke indexaties zijn daar mede van afhankelijk.

Tevens heeft het pensioenfonds in 2016 de haalbaarheidstoets uitgevoerd. De uitkomsten hiervan laten zien dat met het beleid van het pensioenfonds het gewenste pensioenresultaat naar verwachting wordt gerealiseerd.

Communicatie

Goed nieuws is dat Pensioenfonds Meubel een nieuwe website heeft. Op www.meubelpensioen.nl vindt de deelnemer, pensioengerechtigde en werkgever nieuws en informatie over de pensioenregeling. De deelnemer kan tegenwoordig inloggen met zijn DigiD om via de tools Op Koers en Mijn Pensioen informatie te krijgen over zijn persoonlijke situatie.

Missie, Visie en Strategie

Gezien de ontwikkelingen in de pensioenwereld (onder ander de tendens naar consolidatie en andere pensioenvarianten) heeft het bestuur de missie, visie en strategie (zoals voorgeschreven vanuit de Code Pensioenfondsen) aangescherpt. Daartoe heeft het bestuur op 12 oktober 2016 een workshop c.q. brainstormsessie gehouden om tot een aangepaste formulering van de missie, visie en strategie te komen. De missie, visie en strategie zijn nader beschreven in het hoofdstuk "Ontwikkelingen van het Pensioenfonds"

Nieuwe pensioenuitvoerder

Syntrus Achmea Pensioenbeheer maakte in oktober 2016 bekend dat zij uiterlijk 1 januari 2019 haar dienstverlening aan al haar bedrijfstakpensioenfondsen beëindigt. Pensioenfonds Meubel moest dus versneld op zoek naar een nieuwe pensioenuitvoerder. Eind 2016 is het bestuur daarom een selectieproces opgestart, waarin aanbiedingen van meerdere partijen zorgvuldig zijn beoordeeld en vergeleken. Uiteindelijk kozen wij als bestuur voor Centric als nieuwe pensioenuitvoerder. De pensioenadministratie wordt per 1 januari 2018 ondergebracht bij de ICT- en administratief dienstverlener uit Gouda. Daarbij zijn concrete afspraken gemaakt over dienstverlening op pensioengebied.

De keus voor Centric is weloverwogen omdat dit bedrijf grote ervaring heeft op het gebied van onder meer software en clouddiensten en ook al langere tijd financieel dienstverleners tot haar klanten mag rekenen. Wij zijn ervan overtuigd dat IT in de toekomst in steeds grotere mate de kwaliteit van pensioenuitvoering zal bepalen.

Belangrijk voor het pensioenfonds is ook dat Centric met hetzelfde platform werkt als de huidige uitvoerder en hierin verder investeert, wat de algemene risico's bij een overstap naar een nieuwe pensioenuitvoerder beperkt. Ook bereiden we ons met de keuze voor Centric goed voor op een eventuele stelselherziening rond 2020 en verdere wetswijzigingen. Bovendien besparen we met het nieuwe contract op de administratiekosten. Het bestuur zal ook in 2017 veel aandacht dienen te besteden aan de implementatie c.q. transitie. Ook de adviesdiensten waaronder bestuursondersteuning zullen elders worden ondergebracht.

Nieuw pensioenstelsel verwacht in 2020

Al enkele jaren wordt er door de politiek en de pensioenbranche zelf nagedacht over een nieuw pensioenstelsel. De basis voor het huidige pensioenstelsel is in de jaren 50 van de vorige eeuw ontwikkeld en sindsdien enkele malen aangepast. Nieuwe aanpassingen zijn nodig om het pensioenstelsel toekomstbestendig te houden. Staatssecretaris Jetta Klijnsma stuurde in de zomer van 2016 een brief naar de Tweede Kamer waarin ze de contouren schetste van het nieuwe pensioenstelsel. Daarnaast hebben de diverse politieke partijen ook hun eigen ideeën over de inrichting van een nieuw pensioenstelsel. De meerderheid van de politieke partijen is voor een verdere individualisering van het pensioen. Overwogen wordt verder onder meer de systematiek van de doorsneepremie te herzien en te vervangen door een andere methode. Ook wordt gepleit voor meer keuzevrijheid. Door meer keuzevrijheid kan een werknemer zelf zijn inkomen voor later gaan inrichten. Het bestuur volgt al deze ontwikkelingen nauwgezet op de voet.

Vaststelling jaarverslag en dankwoord

Het bestuur heeft op 14 juni 2017 het jaarverslag 2016 en de daarbij behorende staten voor De Nederlandsche Bank vastgesteld. Wij willen tot slot iedereen bedanken die in het verslagjaar heeft bijgedragen aan het goed functioneren van het pensioenfonds.

Met vriendelijke groet,
De Meern, 14 juni 2017

Het bestuur

P.A. de Bruijn – Nooteboom
voorzitter

R.G.A. van Dijk
uitvoerend bestuurder

P. Priester
uitvoerend bestuurder

D.A. Roodenrijs
niet-uitvoerend bestuurder

S.M.J. Custers
loco voorzitter / niet-uitvoerend

P.W. de Geus
niet-uitvoerend
bestuurder

L.C.M. Leisink
niet-uitvoerend bestuurder

H.J. Wuijten
niet-uitvoerend bestuurder

A. Wolters
kandidaat niet-uitvoerend
bestuurder

Profiel

Stichting Bedrijfstakpensioenfonds voor de Meubelindustrie en Meubileringsbedrijven (hierna: het pensioenfonds) verzorgt een verplichte collectieve pensioenregeling voor medewerkers in de meubelbranche, de tentoonstellingsbouw en de orgelbouw. Met als doel dat deelnemers ook na hun pensioneren een inkomen kunnen genieten dat geen verrassingen kent en zo toereikend mogelijk is.

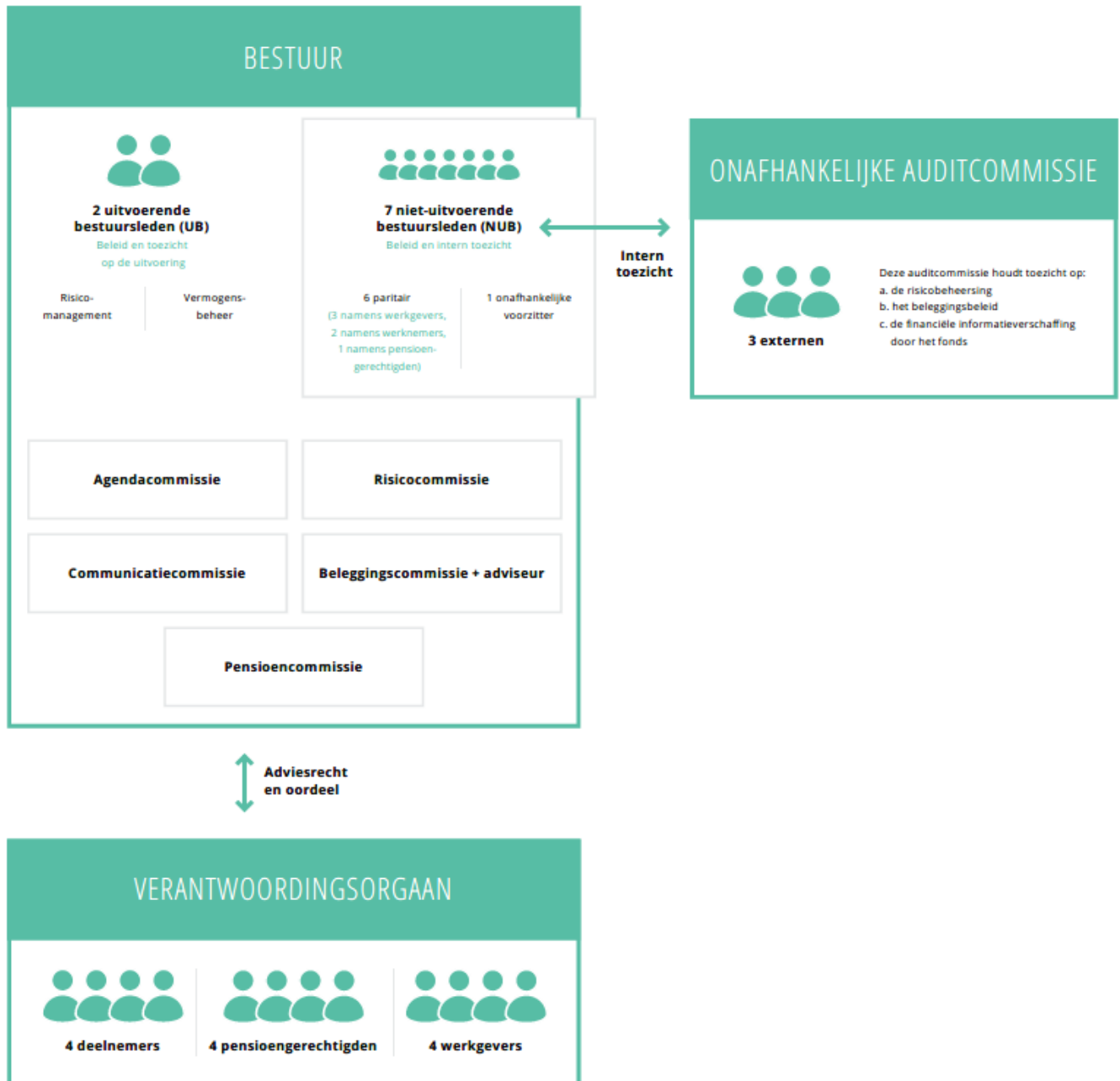
Het bestuur is verantwoordelijk voor het beleid en de uitvoering van de collectieve pensioenregeling. Het bestuur bestaat uit een onafhankelijk voorzitter, twee uitvoerende bestuurders en zes niet-uitvoerend bestuurders.

Het pensioenfonds kent een verantwoordingsorgaan. Dit orgaan bestaat uit deelnemers, pensioengerechtigden en werkgevers. Het bestuur legt verantwoording af aan het verantwoordingsorgaan. Het orgaan heeft adviesrecht ten aanzien van een gelimiteerd aantal onderwerpen (zie het hoofdstuk over het verantwoordingsorgaan).

Het pensioenfonds kent tevens een onafhankelijke auditcommissie van 3 personen die als klankbord fungeert voor de zes niet-uitvoerend bestuurders. In het hoofdstuk 'Over het pensioenfonds' vindt u een nadere omschrijving van dit orgaan.

Organisatie

Schematisch ziet de structuur van het pensioenfonds er als volgt uit:

Kerncijfers

Kerncijfers 2012 – 2016 (bedragen x EUR 1.000)

Aantallen	2016	2015	2014	2013	2012
Werkgevers	2.476	2.336	2.282	2.258	2.066
Deelnemers	18.191	16.201	16.076	15.861	17.189
Gewezen deelnemers	59.236	60.338	58.685	59.411	63.635
Pensioengerechtigden	23.759	23.492	23.400	23.629 ¹	19.585
Financiële gegevens					
Technische voorziening voor risico fonds	2.961.202	2.643.969	2.464.644	2.042.450	2.130.854
Algemene reserve	(505.805)	(499.062)	8.736	(117.247)	(204.906)
Reserve pensioenrisico's	569.289	528.296	298.513	281.206	268.346
Stichtingskapitaal en reserves	63.484	29.234	307.249	163.959	63.440
Belegd vermogen	3.149.037	2.866.527	3.113.821	2.325.813	2.327.673
Vereist vermogen	3.530.491	3.172.265	2.762.875	2.323.656	2.399.200
Beleggingsopbrengsten	320.049	(93.067)	550.164	10.835	258.383
Premie verplichte verzekering	88.026	56.204	53.716	58.608	63.558
Kostendekkende premie	79.112	58.972	56.163	62.048	66.066
Gedempte kostendekkende premie	51.349	35.155	39.781	40.976	42.637
Uitkeringen verplichte verzekering	57.342	52.197	52.482	49.672	47.669
Premie invaliditeitspensioen	0	0	0	0	0
Uitkeringen ip-regeling ²	1.555	1.500	1.718	1.684	1.906
Financiële positie					
Performance incl. renteafdekking	12,2%	-3,1%	24,85%	0,8%	13,7%
Performance excl. renteafdekking	7,2%	0,94%	6,67%	6,3%	9,8%
Feitelijke dekkingsgraad	102,1%	101,1%	112,5%	108,0%	103,0%
Beleidsdekkingsgraad	98,2%	104,2%	111,7%	n.v.t.	n.v.t.
Minimaal vereiste dekkingsgraad	104,3%	104,3%	104,3%	104,3%	104,4%
Vereiste dekkingsgraad	119,2%	120,0%	112,1%	113,8%	112,6%
Z-score ³	0,61	0,04	0,53	0,27	0,03
Score performancetoets ⁴	0,66	0,05	0,70	0,34	0,02
Gemiddelde rekenrente	1,42%	1,78%	2,01%	2,87%	2,56%
Uitvoeringskosten t.o.v. gem. vermogen	0,23%	0,20%	0,22%	0,22%	0,25%
Beleggingskosten t.o.v. gem. vermogen	0,53%	0,50%	0,44%	0,47%	0,55%
Toeslag (per 1 januari 2016)	0,0%	0,0%	0,75%	0,0%	0,0%
Inhaaltoeslag (per 1 januari 2016)	0,0%	0,0%	0,78%	0,0%	0,0%

¹ Met ingang van 2013 worden de pensioengerechtigden op andere wijze berekend .

² Inclusief de eenmalige uitkeringen van de WAO-plus-regeling. Vanaf 2006 zijn hierin ook de periodieke uitkeringen opgenomen van deelnemers die een IVA-uitkering ontvangen. Zij hebben recht op een extra uitkering ter grootte van 5% van de IVA-uitkering.

³ Voor het pensioenfonds wordt de zgn. z-score berekend (zie pagina 60 onder Z-score).

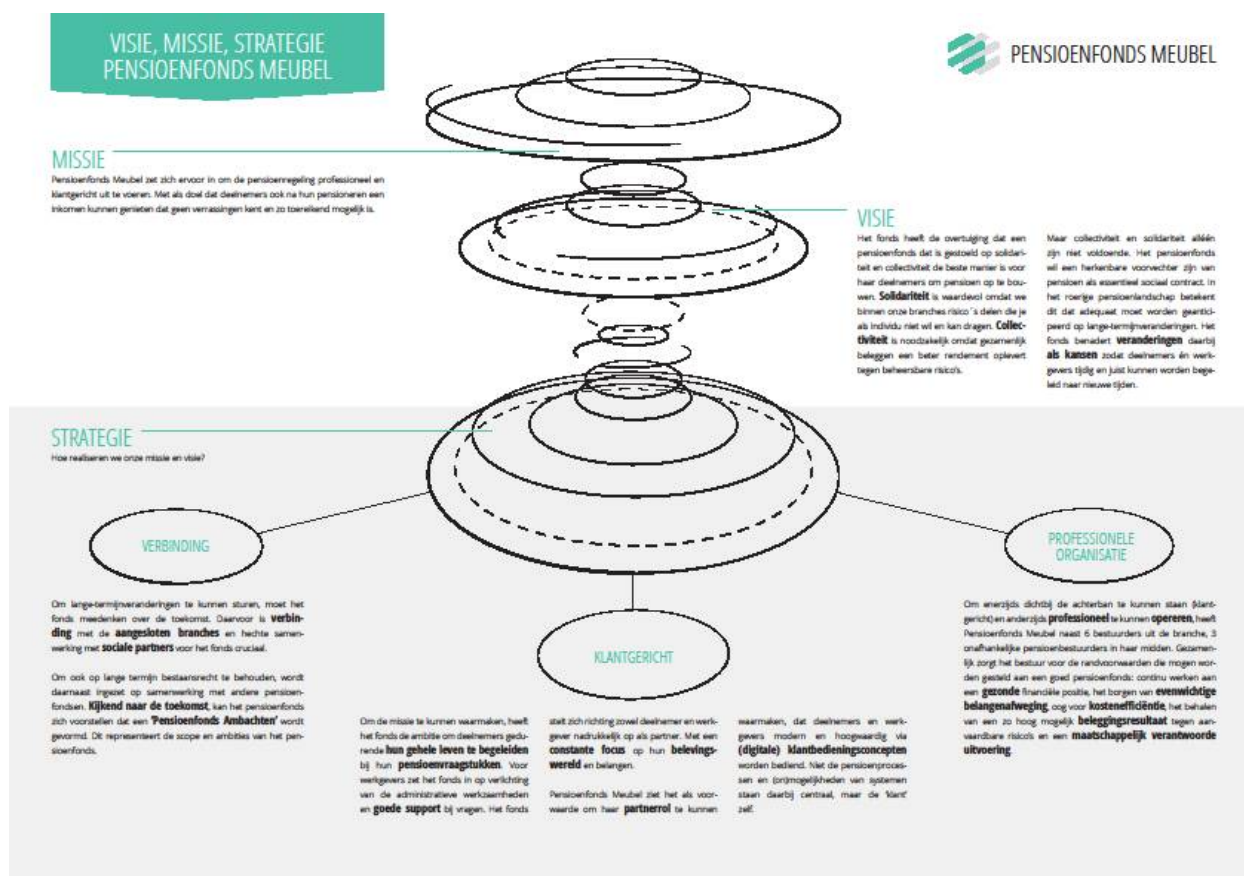
⁴ N.a.v. de brief van de DNB van 11 maart 2013 wordt er in de berekening van de performancetoets vanaf 2012 geen 1,28 meer bij de uitkomst opgeteld.

Bestuursverslag

Ontwikkelingen bij het pensioenfonds

Missie, visie en strategie

Het bestuur stelde begin 2017 haar missie, visie en strategie nader vast.

Nieuwe pensioenuitvoerder

Zoals reeds aangegeven in het voorwoord, maakte Syntrus Achmea Pensioenbeheer in oktober 2016 bekend dat zij uiterlijk 1 januari 2019 haar dienstverlening aan al haar bedrijfstakpensioenfondsen beëindigt. Pensioenfonds Meubel moest dus versneld op zoek naar een nieuwe pensioenuitvoerder. Eind 2016 is het bestuur daarom een selectieproces opgestart, waarin aanbiedingen van meerdere partijen zorgvuldig zijn beoordeeld en vergeleken. Uiteindelijk kozen wij als bestuur voor Centric als nieuwe pensioenuitvoerder. De pensioenadministratie wordt per 1 januari 2018 ondergebracht bij de ICT- en administratief dienstverlener uit Gouda. Daarbij worden concrete afspraken gemaakt over dienstverlening op pensioengebied.

Belangrijkste wijzigingen pensioenreglement, uitvoeringsreglement en statuten

Het bestuur bracht in 2016 de volgende wijzigingen in het pensioenreglement, het uitvoeringsreglement en de statuten aan.

Pensioenreglement

- **Wet Pensioencommunicatie**

Het pensioenreglement is aangepast vanwege de inwerkingtreding van de Wet pensioencommunicatie

De voorwaardelijkheidsverklaring met betrekking tot informatie omtrent toeslagen en verlagingen is vormvrij. Het bestuur bepaalt dus de inhoud van die verklaring. Volgens de nieuwe regels wordt informatie verstrekt over toeslagen en verlagingen. Er wordt daarbij onderscheid gemaakt tussen een 3-jarig, een 5-jarig en een 10-jarig overzicht. Het bestuur besloot om in alle actieve communicatie uitingen een 5-jarig overzicht op te nemen. Het 10-jarig overzicht wordt in het kader van het gelaagd informeren op de website opgenomen.

Het bestuur besloot daarnaast te vermelden dat pensioenen alleen verhoogd worden als de financiële situatie van het pensioenfonds goed genoeg is. En om in de verdere informatie over de toeslagverlening op de website concreet toe te lichten wanneer de financiële situatie van het pensioenfonds goed genoeg is. Met de nuancering dat in laag 2 wordt gezegd: 'Dat kan alleen als de financiële situatie van het pensioenfonds goed genoeg is. Als het financieel tegenzit, kan het zijn dat Pensioenfonds Meubel niet volledige toeslag kan verlenen. Dat betekent dan dat je pensioen minder waard wordt. Als het daarna financieel meezit, kan het pensioen eventueel extra worden verhoogd om koopkracht te herstellen.'

Vermeld wordt ook dat een toeslag pas wordt verleend vanaf een beleidsdekkingsgraad van 110%, maar dat dat dan nog niet volledig kan. Volledige toeslagverlening kan volgens wettelijke regels vanaf ongeveer 130%.

Het bestuur besloot om in de overige informatieverstrekking eveneens een 5-jarig overzicht op te nemen.

In de opgave voor waardeoverdracht wordt nu ook informatie verstrekt over verlagingen, met de kanttekening dat het door het pensioenfonds gekozen (collectieve) systeem van reparatie van gemiste toeslagen en verlagingen eventueel tot risico-selectie kan leiden.

- **Waardeoverdracht**

Het reglement is aangepast aan het vervallen van de (wettelijke) termijn van zes maanden na begin deelneming voor het indienen van een verzoek tot waardeoverdracht.

- **Afkoop**

Het reglement is aangepast aan de door het bestuur verlaagde afkoopgrens van € 150,- voor alle oude afkoopgevallen. Deze grens geldt ook voor afkoop klein pensioen bij einde deelneming, voor afkoop klein partnerpensioen en klein wezenpensioen bij ingang en voor afkoop bijzonder partnerpensioen bij scheiding. De wettelijke afkoopgrens geldt alleen nog voor afkoop ouderdomspensioen op de (vervroegde) ingangsdatum.

- **Helder pensioenreglement**

Het bestuur heeft in 2016 gewerkt aan een 'Helder pensioenreglement'. In dit nieuwe reglement wordt de moeilijk leesbare juridische tekst van het reglement vervangen door een meer heldere en duidelijk geschreven pensioenreglement dat voor iedere deelnemer beter leesbaar zal zijn. De inhoud van de pensioenregeling verandert hierdoor niet. Het nieuwe reglement wordt in 2017 op de website geplaatst.

Uitvoeringsreglement

De sinds jaar en dag gangbare praktijk in de voorschotmethodiek is dat de werkgever de verschuldigde premie uiterlijk op de laatste dag van de maand, waarover de premie verschuldigd is, dient te voldoen. Het uitvoeringsreglement is hierop aangepast.

Statuten

De statuten zijn aangepast om (formeel) te voldoen aan de voorwaarden voor vrijstelling voor de vennootschapsbelasting.

Financieel

Tekortsituatie ultimo 2016

Indien de beleidsdekkingsgraad lager is dan de vereiste dekkingsgraad, is sprake van een tekortsituatie. Het pensioenfonds stelt dan verplicht een herstelplan op, waarin wordt aangetoond dat het pensioenfonds in maximaal 10 jaar herstelt tot de vereiste dekkingsgraad. Het herstel vindt voornamelijk plaats door verwachte beleggingsopbrengsten, premie-inkomsten, vrijval solvabiliteit bij verleende uitkeringen en het (deels) achterwege blijven van indexaties. Wanneer herstel evenwel onvoldoende blijkt, dan is nominaal korten het uiterste redmiddel om het benodigde herstel te realiseren. Het is toegestaan om deze korting te spreiden over een periode van maximaal 10 jaar, waarbij de korting voor het eerste jaar onvoorwaardelijk dient te worden doorgevoerd. Bij de eerst volgende jaarlijkse evaluatie / actualisering van het herstelplan zal blijken of de korting voor dat jaar daadwerkelijk moet worden doorgevoerd.

De beleidsdekkingsgraad van het pensioenfonds (98,2%) ligt eind 2016 lager dan de vereiste dekkingsgraad (119,2%). Het pensioenfonds bevindt zich hierdoor in een situatie van een reservetekort. Dit betekent dat het herstelplan per 1 januari 2017 geactualiseerd diende te worden. Uit deze actualisatie is gebleken dat de financiële positie van het pensioenfonds in 2021 volledig is hersteld. Herstel wordt dus verwacht binnen de gestelde hersteltermijn van 10 jaar en zonder aanvullende maatregelen. Daarnaast bleek uit de actualisatie dat indexatie naar verwachting vanaf 2020 weer deels mogelijk is.

De pensioenrichtleeftijd gaat mogelijkerwijs per 1 januari 2018 omhoog van 67 jaar naar 68 jaar. Deze wijziging heeft het pensioenfonds nog niet vastgelegd in de regeling. Daarom is in het herstelplan gerekend met een pensioenrichtleeftijd van 67 jaar.

Het geactualiseerd herstelplan is vóór 1 april 2017 bij DNB ingediend.

Risicohouding

Elk pensioenfonds was verplicht om uiterlijk 1 oktober 2015 de risicohouding op te nemen en uit te werken in de fondsdocumenten. Voor de korte termijn komt de risicohouding tot uitdrukking in de hoogte van het vereist vermogen of een bandbreedte hiervoor.

De risicohouding van een pensioenfonds, bedoeld in artikel 102a van de Pensioenwet, wordt gedefinieerd als:

- de mate waarin een pensioenfonds, na overleg met sociale partners en het verantwoordingsorgaan van het pensioenfonds, bereid is risico's te lopen én
- de mate waarin het pensioenfonds risico's loopt, gegeven de kenmerken van het pensioenfonds.

Deze wettelijk voorgeschreven risicohouding van het pensioenfonds komt voor de korte termijn tot uitdrukking in de hoogte van het vereist eigen vermogen of een bandbreedte hiervoor en voor de lange termijn in de door het fonds gekozen ondergrenzen in het kader van de haalbaarheidstoets (zie hierna bij Haalbaarheidstoets).

Haalbaarheidstoets

De haalbaarheidstoets is een onderdeel van het financieel toetsingskader (FTK). De haalbaarheidstoets is een wettelijk voorgeschreven berekening die inzicht geeft in de samenhang tussen de financiële opzet van het pensioenfonds, het verwachte pensioenresultaat en de risico's die daarbij gelden.

De haalbaarheidstoets bestaat uit een aanvangshaalbaarheidstoets en een jaarlijkse haalbaarheidstoets. In de aanvangshaalbaarheidstoets worden ondergrenzen afgesproken voor het verwachte pensioenresultaat en het pensioenresultaat in slecht weer.

De afgesproken ondergrenzen hebben een signaalfunctie. Wanneer bijvoorbeeld onverhoopt de financiële positie verslechtert of wanneer de economische vooruitzichten veranderen, zullen ook het verwachte pensioenresultaat en het pensioenresultaat in slecht weer veranderen. De jaarlijkse haalbaarheidstoets berekent periodiek het verwachte pensioenresultaat en het pensioenresultaat in slecht weer en bekijkt of deze nog boven de afgesproken ondergrenzen liggen. Worden de grenzen overschreden dan geeft dit aanleiding tot overleg tussen bestuur en sociale partners.

In 2016 is de jaarlijkse haalbaarheidstoets uitgevoerd. Hieruit blijkt dat het verwacht pensioenresultaat op fondsniveau gelijk is aan 100,6% en de afwijking van het verwacht pensioenresultaat in slechtweerscenario gelijk aan 38,7%. Deze uitkomsten laten zien dat de uitgangspunten nog steeds aansluiten bij de oorspronkelijk afgesproken ambities en risico's. De vastgestelde ambitie is nog steeds haalbaar binnen het vastgestelde risico. Er hoeven dus geen additionele maatregelen genomen te worden.

De berekeningen uit de haalbaarheidstoets dienen ook ter grondslag voor communicatie op individuele basis naar deelnemers.

Ø *Risicohouding voor de korte termijn*

De risicohouding komt voor de korte termijn tot uitdrukking in de hoogte van het vereist eigen vermogen of een bandbreedte hiervoor. De hoogte van het vereist eigen vermogen is onder meer afhankelijk van het beleggingsbeleid van het pensioenfonds en de stand van de rente:

- Hoe risicovoller het beleggingsbeleid, hoe hoger het vereist eigen vermogen en
- Hoe hoger de rente, hoe hoger het vereist eigen vermogen.

Om inzicht te geven in de hoogte van het vereist eigen vermogen zijn een aantal berekeningen gemaakt. Op basis van het strategisch beleggingsbeleid zijn voor twee niveaus van de rente, de portefeuilles met het meeste en het minste risico passend binnen de toegestane bandbreedtes rondom de strategische mix doorgerekend. De volgende tabel geeft de uitkomsten van de uitgevoerde berekeningen:

Vereiste dekkingsgraad	Minimaal risico	Midden norm	Maximaal risico
DNB RTS	116,5%	118,5%	120,7%
DNB RTS +2%-punt	124,4%	124,6%	125,2%

In de tabel is te zien dat de spreiding rondom het vereist eigen vermogen maximaal 2,2%-punt is, gegeven de stand van de rente. Het bestuur besloot na consultatie met sociale partners een marge in te bouwen en daarom de bandbreedte rondom de vereiste dekkingsgraad vast te stellen op plus en min 2,5%-punt.

Ø *Risicohouding voor de lange termijn*

Het bestuur heeft de volgende risicohouding voor de lange termijn, met de daaraan gekoppelde ondergrenzen:

- Ø Ondergrens 1: verwacht pensioenresultaat berekend vanuit de vereiste financiële positie: **100%**.
Argumentatie: Als het pensioenfonds voldoende gefinancierd is, moet de ambitie ook realiseerbaar zijn.
- Ø Ondergrens 2: verwacht pensioenresultaat berekend vanuit de feitelijke financiële positie: **100%**.
Argumentatie: Als het verwachte pensioenresultaat lager is dan 100%, wordt de ambitie niet gerealiseerd. Vandaar dat dit een logisch moment is om met sociale partners hierover in overleg te treden.
- Ø Ondergrens 3: Maximale afwijking van pensioenresultaat in slechtweerscenario berekend vanuit de feitelijke financiële positie: **50%**.
Argumentatie: de situatie dat in een slechtweerscenario slechts alleen de nominale aanspraken kunnen worden nagekomen en geen enkele indexatie kan worden gegeven, wordt door het bestuur als ondergrens

beschouwd om met sociale partners in overleg te treden. Hierbij hoort een pensioenresultaat van 53%. Dit pensioenresultaat leidt tot een maximale afwijking van 50%. Bij de vaststelling van de risicohouding zijn de sociale partners geconsulteerd.

Hiermee laat het pensioenfonds tevens zien dat het premiebeleid voldoende realistisch en haalbaar is en dat het pensioenfonds voldoende herstelcapaciteit heeft. De resultaten van de haalbaarheidstoets tonen aan dat hieraan wordt voldaan.

Beleid bij verlaging van pensioenaanspraken en pensioenrechten

Ø Voorwaardelijke korting van aanspraken

Het voorwaardelijk korten van aanspraken geschiedt op basis van de wettelijke eisen zoals gesteld in artikel 134 van de Pensioenwet.

Het pensioenfonds kan de verworven pensioenaanspraken en pensioenrechten uitsluitend verminderen indien uit het herstelplan blijkt dat binnen de gekozen hersteltermijn van 10 jaar de beleidsdekkingsgraad van het pensioenfonds op basis van het reguliere beleid niet tot de vereiste dekkingsgraad herstelt.

Elk jaar wordt door middel van (de evaluatie van) het herstelplan gekeken hoe hoog de eventuele korting in het eerste jaar wordt en wordt de korting uit het eerste jaar met onmiddellijke ingang (onvoorwaardelijk) doorgevoerd.

Indien uit het herstelplan blijkt dat een korting is benodigd, dan heeft het bestuur bepaald dat deze voorwaardelijke korting over een periode van maximaal 10 jaar wordt uitgesmeerd (gespreid). De benodigde korting wordt echter ten minste tijdsevenredig en onvoorwaardelijk doorgevoerd in het eerste jaar. De korting in het eerste jaar moet daarnaast zijn doorgevoerd binnen één kalenderjaar.

Ø Onvoorwaardelijke korting van aanspraken

Het onvoorwaardelijk korten van aanspraken geschiedt op basis van de wettelijke eisen zoals gesteld in artikel 140 van de pensioenwet

Indien de beleidsdekkingsgraad vijf jaar achtereenvolgens (eind 2020) onder de minimum vereiste dekkingsgraad ligt én de feitelijke dekkingsgraad op het laatste meetmoment eveneens onder de minimaal vereiste dekkingsgraad ligt, dan voert het pensioenfonds een zodanige onvoorwaardelijke korting door, dat na verwerken van deze onvoorwaardelijke korting de actuele dekkingsgraad van het pensioenfonds gelijk is aan de minimum vereiste dekkingsgraad. Deze korting wordt in de financiële positie direct doorgevoerd en naar de deelnemers gespreid over een periode van 10 jaar als onvoorwaardelijke kortingen doorgevoerd.

Ø Communicatie over kortingen

Het pensioenfonds informeert de deelnemers, gewezen deelnemers, pensioengerechtigden, de overige belanghebbenden en de werkgever(s) schriftelijk over het besluit tot vermindering van pensioenaanspraken en pensioenrechten (dus zowel bij voorwaardelijke als bij onvoorwaardelijke kortingen). De vermindering kan op zijn vroegst een maand na de in de vorige volzin bedoelde informatieverstrekking worden gerealiseerd.

Ø Herstel van gekorte aanspraken en gemiste toeslagen

Indien de beleidsdekkingsgraad van het pensioenfonds hoger is dan de beleidsdekkingsgraad behorende bij toekenning van de volledige toeslagambitie, is herstel van in het verleden gemiste toeslagen en doorgevoerde kortingen mogelijk. Voor deze inhaaltoeslag en herstel van kortingen is maximaal 20% van het vermogen boven de beleidsdekkingsgraad behorende bij toekenning van de volledige toeslagambitie beschikbaar. Indien het bestuur besluit tot het herstellen van gekorte aanspraken en/of gemiste toeslagen, zal dit plaatsvinden op collectieve basis, waarbij niet expliciet wordt gekeken naar de door de individuele deelnemers individueel gekorte aanspraken en/of gemiste toeslagen.

Toeslagbeleid

Het bestuur heeft samen met sociale partners in het verslagjaar besloten een voorwaardelijke indexatieambitie op basis van de algemene prijsindex te volgen. Het prijsindexcijfer is het percentage (afgerond op 2 decimalen nauwkeurig) waarmee het prijspeil zoals dat valt af te leiden uit het door het CBS vastgestelde "CPI-Alle huishoudens-afgeleid" is gestegen in de periode vanaf oktober van het voorafgaande boekjaar tot en met september van het lopende boekjaar. De mate van toeslagverlening wordt jaarlijks door het bestuur vastgesteld en is afhankelijk van de financiële positie van het pensioenfonds. De financiële positie is gebaseerd op de beleidsdekkingsgraad zoals vastgesteld voorafgaand aan de laatste bestuursvergadering van het jaar. De toeslagverlening is voorwaardelijk en voldoet aan de in artikel 137 van de Pensioenwet gestelde eisen. Er bestaat geen recht op jaarlijkse toeslagverlening. De toeslagverlening is voorwaardelijk en moet volledig uit de beleggingsopbrengsten gefinancierd worden.

Het volgende toeslagbeleid wordt als leidraad gehanteerd:

- a) Op grond van de Pensioenwet wordt geen toeslag verleend als de beleidsdekkingsgraad van het fonds minder bedraagt dan 110%.
- b) Als de beleidsdekkingsgraad zich bevindt tussen 110% en de bovengrens waarbij de volledige prijsindex toekomstbestendig kan worden toegekend, wordt gekeken welke toeslag op basis van de wettelijke voorschriften voor toekomstbestendig toeslagverlening kan worden toegekend.
- c) Als de beleidsdekkingsgraad zich bevindt boven de bovengrens wordt volledige toeslag toegekend en zal het bestuur beoordelen of het mogelijk is om een inhaaltoeslag of een herstel van doorgevoerde kortingen toe te kennen.
- d) Indien een inhaaltoeslag of een herstel van doorgevoerde kortingen wordt toegekend, dan zal dit op collectieve wijze plaatsvinden, waarbij niet gekeken wordt naar de in het verleden opgelopen individuele indexatieachterstand en/of doorgevoerde kortingen.

Geen toeslagverlening per 1 januari 2017

Het bestuur heeft in het verslagjaar besloten om per 1 januari 2017 geen toeslag te verlenen. Op basis van het toeslagbeleid kon per 1 januari 2017 niet worden overgegaan tot een verhoging. De beleidsdekkingsgraad lag immers lager dan de minimale benodigde beleidsdekkingsgraad van 110,2% om over te mogen gaan tot het (gedeeltelijk) verhogen van de pensioenen.

Het verschil tussen de toeslag volgens de toeslagambitie en de daadwerkelijk toegekende toeslagverlening over de periode vanaf 1 januari 2002 tot en met 1 januari 2017 bedraagt 12,24% voor zowel deelnemers als gewezen deelnemers en pensioengerechtigden.

Fiscale bovenmatigheid inhaalindexatie

Per 1 januari 2015 is naast de reguliere toeslag van 0,75% ook een inhaaltoeslag van 0,78% verstrekt. Deze toeslag is "collectief" toegekend, waarmee bedoeld werd zonder per deelnemer rekening te houden met werkelijke gemiste toeslagen. Naar de mening van de waarmerkend actuaris dient bij inhaalindexatie gekeken te worden naar de werkelijk gemiste indexatie. Collectieve toekenning kan volgens de Belastingdienst tot fiscale onzuiverheid leiden, bijvoorbeeld als een deelnemer is toegetreten na het missen van de toeslagverlening. Er bestaat dus het risico dat een deelnemer een fiscaal bovenmatig pensioen is toegekend. Of een aanvullende indexatie als inhaalindexatie kan worden aangemerkt is van belang voor artikel 129 van de Pensioenwet. Hierin is aangegeven dat premiekorting slechts is toegestaan nadat de voorwaardelijke toeslagen over de afgelopen 10 jaar zijn verleend.

Mogelijkerwijs wordt hier ook bedoeld op het nabetalen van gemiste toeslag over gedane uitkeringen. Bij een collectieve toekenning wordt geen rekening gehouden met deze nabetaling. Gezien de beperkte hoogte van de per 1 januari 2015 toegekende inhaaltoeslag en de daarmee gepaard gaande kosten en benodigde communicatie om deze toeslag te corrigeren, kon de waarmerkend actuaris zich vinden in de constatering dat deze toeslagverlening niet wordt herrekend en wordt geoormerkt als "inhaaltoeslag".

Het bestuur beoordeelde bij deze toekenning van inhaaltoeslag het risico op fiscale bovenmatigheid in eventuele individuele gevallen als verwaarloosbaar klein, mede gelet op de hoogte van de inhaalindexatie en de indexatieachterstand .

Het premiebeleid is aangepast

Het fonds hanteert vanaf 2016 een gedempte kostendekkende premie op basis van verwacht rendement waarbij als peildatum is gekozen voor 30 september 2015. Het verwacht rendement voor de hoogte van de kostendekkende premie is enerzijds afgeleid van de door DNB per 30-09-2015 gepubliceerde RTS en anderzijds de rendementsverwachtingen die het fonds heeft vastgesteld voor de ALM-studie 2015, met de maximale parameters van de Commissie Parameters als maximum. Hierbij is tevens rekening is gehouden met een koopsom voor toekomstige toeslagverlening.

De haalbaarheidstoets heeft uitgewezen dat het premiebeleid voldoende realistisch en haalbaar is.

Samenstelling feitelijke premie (bedragen x € 1.000)

Actuariële inkoop van onvoorwaardelijke onderdelen	€	43.292
Opslag voor premievrijstelling bij invaliditeit		2.192
Opslag voor uitvoeringskosten		4.932
Opslag voor toekomstige excassokosten		1.370
Opslag voor solvabiliteit		10.412
Overig		<u>2.563</u>
Totaal	€	64.761
		=====

Actuariële analyse

De actuariële analyse van het saldo van baten en lasten (o.b.v. FTK) kan als volgt worden weergegeven:

	2016	2015
(x € 1.000)		
Premieresultaat		
Premiebijdragen (gecorrigeerd voor premievrijstelling bij invaliditeit)	64.761	54.369
Premie herverzekering	-115	-140
Pensioenopbouw	-60.214	-47.805
Mutatie pensioenuitvoeringskosten	-1.793	-1.407
Pensioenuitvoeringskosten	-4.704	-3.805
Totaal	-2.065	1.212

Interestresultaat		
Beleggingsresultaten	320.049	-93.067
Rentetoevoeging technische voorzieningen	1.596	-4.479
Wijziging marktrente	-277.624	-180.687
Totaal	44.021	-278.233
Overig resultaat		
Resultaat op waardeoverdrachten (saldo overdracht van rechten)	-28	135
Resultaat op kanssystemen* en overige wijzigingen	8.581	1.807
Resultaat op uitkeringen	-1.106	448
Indexering en overige toeslagen	-	-
Wijziging regeling (oude jaren)	-986	-2.954
Wijziging overige actuariële uitgangspunten	-24.206	264
Overige baten	9.054	67
Overige lasten	-	-1.078
Mutaties overige voorzieningen	-42	-
Resultaat uit hoofde van VPL-regeling	1.027	317
Totaal	-7.706	-994
Totaal saldo van baten en lasten	34.250	-278.015

* Het resultaat op kanssystemen bestaat voornamelijk uit het resultaat op sterfte, arbeidsongeschiktheid, pensioering en uitruil. Door verschillen tussen verwachte kansen (ingeschatte sterfte, toe- en afname van (de mate van) arbeidsongeschiktheid) en vastgestelde flexibiliseringsfactoren (keuze mogelijkheden bij pensioering en uitruil) en de werkelijke mutaties in het boekjaar ontstaan resultaten.

Uitkomsten van de solvabiliteitstoets

Voor de berekening van het vereist eigen vermogen wordt gebruik gemaakt van het standaardmodel van DNB. Het vereist eigen vermogen voor het fonds bedraagt 19,2% van de technische voorziening. De aanwezige solvabiliteit is lager dan het vereist eigen vermogen. Het fonds heeft daardoor een tekort.

Het minimaal vereist eigen vermogen bedraagt 4,3% van de technische voorziening. De aanwezige solvabiliteit is lager dan het minimaal vereist eigen vermogen.

Oordeel van de certificerend actuaaris over de financiële positie

Vanwege het positief aanwezig eigen vermogen behorend bij de feitelijke financiële positie van het pensioenfonds per 31 december 2016 is voldaan aan artikel 133 van de PW. In dit artikel is bepaald dat de technische voorziening en de aan het pensioenfonds verstrekte leningen volledig door waarden moeten zijn gedekt.

Gemeten naar de beleidsdekkingsgraad op balansdatum is sprake van een dekkingstekort.

Omdat volgens de wettelijke maatstaven sprake is van een aanwezig eigen vermogen dat lager is dan het minimaal vereist eigen vermogen, is het oordeel over de vermogenspositie ultimo 2016: slecht, omdat het aanwezig eigen vermogen lager is dan het minimaal vereist eigen vermogen.

Overige ontwikkelingen

Boetes en dwangsommen

In het verslagjaar zijn aan het pensioenfonds geen dwangsommen of boetes opgelegd. Er zijn door De Nederlandsche Bank geen aanwijzingen aan het pensioenfonds gegeven, noch is een bewindvoerder aangesteld of is bevoegdheidsuitoefening van organen van het pensioenfonds gebonden aan toestemming van de toezichthouder.

Controle basisgegevens

Door Syntrus Achmea Pensioenbeheer is mede naar aanleiding van de Quinto-P-onderzoeken van DNB in 2014 het datakwaliteitsprogramma IMPERO opgezet. De bevindingen zijn met het bestuur gedeeld.

In vervolg hierop besloot het bestuur in 2015 de door Syntrus Achmea Pensioenbeheer gevoerde pensioenadministratie meer omvattend te laten controleren, anders dan door de afdeling Quality Assurance (QA) van Syntrus Achmea Pensioenbeheer en de jaarlijkse check door de waarmerkend actuaaris. Hiertoe is het pensioenfonds in 2015 in zee gegaan met het bedrijf Novisource te Nieuwegein. Het onderzoek over de periode 2013 – 2015 is veelomvattend en zeer gedetailleerd geweest.

Uit het onderzoek bleek dat in de pensioenregeling in de desbetreffende periode in totaal 944.979 mutaties op 372.774 dekkingen in 123.349 polisnummers zijn doorgevoerd. Deze zijn in beschouwing genomen tijdens het onderzoek. Uitgesloten van onderzoek waren werkgeversspecifieke regelingen, AO dekkingen en handmatige berekeningen. In totaal is 99,85% van het aantal in scope zijnde dekkingen berekend of steekproefsgewijs onderzocht. Dit is 97,64% van het totaal aantal dekkingen. Hiermee is een vrijwel volledige controle op de administratie uitgevoerd.

Op basis van de resultaten van dit onderzoek is vastgesteld dat de pensioenaanspraken van de deelnemers in de door Syntrus Achmea Pensioenbeheer uitgevoerde pensioenadministratie juist zijn. Wel dient hierbij aangetekend te worden dat het onderzoek geen garantie geeft dat de aanspraken van voor die tijd juist zijn.

Begin 2017 vindt er een vervolgonderzoek door Novisource plaats.

Aansluiting Pensioenaangifte

Met ingang van 2016 is sprake van een andere wijze van gegevensaanlevering door de aangesloten werkgevers. De loongegevens van de deelnemers zijn de basis voor het vaststellen van zijn/haar pensioenrecht. De werkgever of gemachtigd administrateur doet aangifte van loon- en dienstverbandgegevens vanuit zijn salarispakket. Door de aansluiting op Pensioenaangifte komen deze direct bij Syntrus Achmea Pensioenbeheer binnen. De werkgever of gemachtigd administrateur krijgt per e-mail een terugkoppeling van de verwerking van de aangeleverde gegevens. Eventueel inhoudelijke fouten worden bij de werkgever of gemachtigd administrateur gemeld via mail en deze kunnen via het Pensioenaangifteportaal worden bekeken en indien nodig worden gecorrigeerd in zijn salarispakket. Deze manier van aanleveren levert voor zowel de

werkgever als het pensioenfonds voordeel op. De gegevens zijn juist en tijdig in het administratieve systeem beschikbaar. Dit heeft positieve gevolgen voor het facturatieproces, het proces van vaststellen van het pensioen en de verzending van wettelijke uitingen.

BTW positie van het pensioenfonds

Sinds 2015 heeft de Nederlandse wetgever de reikwijdte van de toepassing van de btw-koepelvrijstelling beperkt. Daarom brengt Syntrus Achmea Pensioenbeheer (SAPB) vanaf die datum btw in rekening over haar dienstverlening. En zoeken zowel pensioenuitvoerders als pensioenfondsen naar een oplossing om de btw-druk te voorkomen. Meer specifiek verkennen pensioenuitvoerders de toepassing van (andere) btw-vrijstellingen en concentreren het pensioenfonds en de werkgever zich op mogelijkheden om recht op aftrek van btw te bereiken.

Zoals inmiddels bekend, heeft de Hoge Raad in december 2016 geoordeeld dat een pensioenfonds met een DB-regeling niet kan worden aangemerkt als een collectief vermogen. Om die reden kan de btw-vrijstelling voor collectief vermogensbeheer niet worden toegepast ter zake van beheer/uitvoering van pensioenfondsen met een DB-regeling. De Belastingdienst is van mening dat door dit arrest een einde zou moeten komen aan de discussie over toepassing van de btw-vrijstelling, ook voor wat betreft pensioenfondsen met een CDC-regeling. De staatssecretaris van Financiën heeft dit eveneens bevestigd in zijn brief van 19 december 2016: naar zijn mening is er geen ruimte om vermogensbeheerdiensten verricht door pensioenfondsen met een DB-regeling vrij te stellen van btw. De staatssecretaris heeft hierbij tevens aangegeven dat dit oordeel geldt voor alle andere vergelijkbare fondsen.

Kijkende naar de kenmerken van de pensioenregeling die voorlag bij de Hoge Raad en de kenmerken van een CDC-regeling, dan lijkt het erop dat het belangrijkste verschil is gelegen in de verplichting tot afstorting bij onderdekking. Deze verplichting heeft een werkgever bij een CDC-regeling niet. Vraag is of dit leidt tot een voldoende beleggingsrisico voor de deelnemer zoals geoordeeld door de Hoge Raad.

SAPB heeft aangegeven dat zij zich door de uitspraak van de Hoge Raad gedwongen voelt om het bezwaar dat zij heeft ingediend niet nader te motiveren. Ook gaf SAPB aan dat het erop lijkt dat een pensioenfonds met een CDC-regeling evenmin de btw-vrijstelling kan toepassen, omdat – zoals de Hoge Raad de toets aanlegt – bij een CDC-regeling het beleggingsresultaat niet (voldoende) doorwerkt naar de hoogte van de pensioenuitkering.

In de pensioenregeling van het pensioenfonds is geen verplichting tot afstorting bij onderdekking opgenomen. De pensioenregeling van het pensioenfonds verschilt bovendien niet op essentiële onderdelen van de door de Hoge Raad beoordeelde regeling. Daarom achtte het bestuur een verder onderzoek langs deze weg niet opportuun.

Er zijn mogelijk alternatieve oplossingen: de zogenoemde PPG-route en de omgekeerde PPG-route. Bij de PPG-route worden alle kosten door de werkgever gedragen. Dit betekent dat alle overeenkomsten met dienstverleners (zoals vermogensbeheerders en pensioenuitvoerder) moeten zijn gesloten met de werkgever en ook de facturen direct moeten worden gestuurd naar de werkgever. De ervaring is dat dit vanuit toezichtrechtelijk perspectief niet gewenst is en daarom geen goed alternatief biedt. Aansturing e.d. van de dienstverleners zal namelijk ook via de werkgever moeten geschieden.

Bij de omgekeerde PPG route worden de kosten van externe dienstverleners afzonderlijk door het pensioenfonds doorbelast aan de werkgever. Het pensioenfonds berekent dan btw over de doorbelasting en heeft vervolgens recht op aftrek ter zake van de btw die door derde partijen in rekening is gebracht. De Belastingdienst bestrijdt momenteel deze route en de vraag of daadwerkelijk sprake is van recht op aftrek ligt dan ook nu bij de Hoge Raad. Indien een dergelijke route (administratief) ingeregeld zou worden, is het derhalve nog niet zeker of daadwerkelijk recht op aftrek van btw bestaat. Aan deze route kleven dus nog onzekerheden. PwC als adviseur van andere pensioenfondsen heeft deze procedure bij de Hoge Raad ahangig gemaakt.

Alles overziend, achtte het bestuur ook deze procedure weinig kansrijk. Het bestuur vond het daarom raadzaam om allereerst de uitkomsten van de genoemde procedure bij de Hoge Raad af te wachten. Als deze positief uitvalt, kan het pensioenfonds altijd nog bij de Belastingdienst voor de toekomst tot een vergelijk komen. Samenvattend loopt het pensioenfonds bij een positieve uitslag alleen de reeds afgedragen BTW (*bedrag invullen*) mis. Het bestuur overweegt in 2018 wel mee te gaan lopen. Dit moet dan worden meegenomen in de transitie naar een nieuwe uitvoerder.

Toezichthouders AFM en DNB

Twee toezichthouders zijn belast met het toezicht op (bedrijfstak)pensioenfondsen. Dit zijn de Autoriteit Financiële Markten (AFM) en De Nederlandsche Bank (DNB).

AFM-toezicht in 2016

De AFM is als toezichthouder belast met het bevorderen van een zorgvuldige financiële dienstverlening aan consumenten, waaronder het bewaken van de informatie die pensioenfondsen verschaffen ten aanzien van juistheid en begrijpelijkheid.

Tijdige verzending UPO's

Volgens de "Beleidsregel tijdigheid UPO's" moeten alle pensioenuitvoerders hun actieve deelnemers jaarlijks uiterlijk 30 september schriftelijk informeren over hun pensioenopbouw met een UPO. Hieraan heeft het pensioenfonds voldaan.

Onderzoek naar financiële opzet & informatie

De AFM heeft in samenwerking met DNB een onderzoek verricht in hoeverre informatie van pensioenfondsen consistent is met de te verwachten pensioenuitkomst. Om draagvlak te houden voor het pensioenstelsel en voor herstelmaatregelen die het fonds moet nemen, vindt de AFM / DNB essentieel dat het fonds haar deelnemers een realistisch beeld geeft van hun te verwachten pensioen. De informatie die het fonds de deelnemers daarover geeft, moet daarom passen bij de pensioenontwikkeling die, gegeven de financiële opzet van het fonds, te verwachten is.

AFM / DNB heeft geconstateerd dat het pensioenfonds in het verleden niet correct en niet duidelijk genoeg heeft gecommuniceerd over de op de middellange termijn te verwachten indexatie. Daarentegen is AFM / DNB van mening dat het fonds wel correct en duidelijk communiceert over een mogelijke korting van de opgebouwde pensioenen. Het pensioenfonds heeft naar aanleiding van deze bevinding samen met haar communicatiepartner Bridgevest de communicatie op dit punt aangescherpt.

DNB themaonderzoeken 2016

DNB is als toezichthouder belast met prudentieel toezicht. Dit toezicht richt zich op de financiële soliditeit van financiële ondernemingen inclusief pensioenfondsen. Doel is bij te dragen aan de stabiliteit van de financiële sector.

Het pensioenfonds informeert DNB over alle wijzigingen in statuten, reglementen en in de actuariële en bedrijfstechnische nota (ABTN). Tevens legt het pensioenfonds jaarlijks uiterlijk 30 juni het jaarverslag en de daarbij behorende verslagstaten ter beoordeling aan DNB voor. Elke maand en elk kwartaal rapporteert het pensioenfonds aan DNB over zijn financiële positie inclusief de dekkingsgraad. Tevens rapporteert het pensioenfonds DNB in januari over de uitkomsten van de evaluatie van het herstelplan over voorgaand boekjaar. Tot slot worden benoemingen van bestuursleden vooraf ter toetsing aan DNB voorgelegd.

DNB sprak het pensioenfonds specifiek op de navolgende onderwerpen aan:

Kwaliteit zelfevaluatie

DNB heeft een onderzoek verricht naar de kwaliteit van de zelfevaluatie bij het pensioenfonds. Het pensioenfonds heeft hieraan meegedaan door middel van het invullen van een vragenlijst. Terugkoppeling van DNB vindt in 2017 plaats.

Wet- en regelgeving

Onderstaand relevante wijzigingen in wet- en regelgeving en de wijze waarop het pensioenfonds deze heeft toegepast

Haalbaarheidstoets in het bestuursverslag

Met de haalbaarheidstoets beoordelen het bestuur en sociale partners of het bestaande beleid van het pensioenfonds aansluit bij de overeengekomen ambitie. De haalbaarheidstoets is niet bedoeld als communicatiemiddel naar de deelnemers. Wettelijk gezien is een pensioenfonds verplicht om in het bestuursverslag vanaf boekjaar 2016 informatie op te nemen over de haalbaarheidstoets. In dit bestuursverslag is in het hoofdstuk "Financieel" een paragraaf opgenomen over de haalbaarheidstoets.

Vanaf 1 januari 2016 bestaat de mogelijkheid van een algemeen pensioenfonds

De Eerste Kamer nam vlak voor het kerstreces van 2015 het Wetsvoorstel algemeen pensioenfonds (APF) aan. Het APF biedt, behalve voor verplichtgestelde bedrijfstakpensioenfondsen, nieuwe mogelijkheden voor schaalvergroting. Daarbij neemt de ruimte voor keuzemogelijkheden en voor het behoud van eigenheid van de regeling toe. Het APF is een vernieuwing, een stap op weg naar een nieuw pensioenstelsel. Het pensioenfonds volgt de ontwikkelingen rondom het APF.

Fondsen moeten (waarschijnlijk) regeling aanpassen door nieuwe fiscale richtleeftijd

De AOW-leeftijd gaat in 2022 verder omhoog naar 67 jaar en 3 maanden. En de fiscale pensioenrichtleeftijd voor aanvullende pensioenen gaat in 2018 omhoog naar 68 jaar. Deze pensioenrichtleeftijd is een rekenleeftijd. Daarmee wordt de jaarlijkse maximaal toegestane fiscale pensioenopbouw berekend. Sociale partners moeten vóór 2018 besluiten over aanpassing van hun regeling. En over de communicatie hierover. Voor verplichtgestelde bedrijfstakpensioenfondsen heeft de nieuwe pensioenrichtleeftijd ook effect op de verplichtstelling. Om tijdig de verplichtstelling aangepast te hebben, moet het verzoek hiertoe uiterlijk 1 juli 2017 bij SZW zijn ingediend. In nauw overleg met de sociale partners is besloten de pensioenrichtleeftijd niet te verhogen..

Kabinet schrapt onnodige fiscale pensioenregels

Het kabinet schrapte per 1 januari 2017 een aantal onnodige en lastig uitvoerbare fiscale pensioenregels:

- Het pensioen kan ingaan op de eerste van de maand waarin de pensioenleeftijd wordt bereikt;
- De 100%-toets verdwijnt. Volgens deze toets mocht het ouderdomspensioen nooit boven het laatste loon uitkomen;
- Er hoeft geen verklaring van doorwerken meer worden afgegeven bij het uitstellen van pensioen. In plaats daarvan mag een ouderdomspensioen op zijn laatst ingaan 5 jaar na het bereiken van de AOW-leeftijd.

Pensioenfonds met uitkeringsovereenkomst moet btw blijven betalen

Staatssecretaris Wiebes wil defined benefit-regelingen (uitkeringsovereenkomsten) niet in aanmerking laten komen voor een vrijstelling van btw. Op 9 december deed de Hoge Raad hier uitspraak over. De Hoge Raad oordeelt dat een pensioenfonds dat een uitkeringsovereenkomst uitvoert, geen gemeenschappelijk beleggingsfonds is omdat de deelnemers niet een beleggingsrisico van voldoende betekenis dragen. Daarom moet zo'n fonds btw blijven betalen over de kosten voor het vermogensbeheer. Dit geldt niet voor een pensioenfonds dat een premieovereenkomst uitvoert. Daar werkt het beleggingsresultaat direct door in het saldo op de pensioenrekening. De Eerste Kamer had aangedrongen op een gelijk fiscaal speelveld voor premie- en uitkeringsovereenkomsten.

Nieuwe stappen invoering Wet pensioencommunicatie

De Wet pensioencommunicatie trad op 1 juli 2015 in werking en wordt in stappen geïmplementeerd. Het doel is betere pensioencommunicatie. Fondsen moeten de onzekerheden over pensioen beter uitleggen. En deelnemers krijgen een persoonlijk totaaloverzicht van hun pensioen. Fondsen kunnen met digitale informatie kosten beperken.

Het Pensioen 1-2-3 werd met ingang van 1 juli 2016 verplicht. Met dit verschil dat de website voor de (gewezen) deelnemers, gewezen partners en pensioengerechtigden gereed moet zijn op 1 juli 2017. Voor het Uniform Pensioenoverzicht (UPO) moet nog duidelijkheid komen over de uniforme rekenmethodiek voor de scenario's die deelnemers inzicht geven in koopkracht en risico's. De AFM verwacht in de tussentijd van fondsen realistische en begrijpelijke informatie met handelingsperspectief voor de deelnemer. Als blijkt dat het beoogde pensioen moeilijk haalbaar is, dan verwacht de AFM dat het pensioenfonds de gevolgen hiervan op een realistische en begrijpelijke wijze uitlegt.

Maak beleid over communicatiesituaties waar de wettelijke informatieverplichtingen onjuist, verwarrend of pijnlijk uitpakken

In de Wet pensioencommunicatie staat dat de pensioenuitvoerder op vaste momenten over de pensioenregeling of -situatie communiceert. De AFM erkent dat dit in sommige gevallen onjuist, verwarrend of zelfs pijnlijk kan uitpakken. Pensioenuitvoerders kunnen daarom in bepaalde situaties besluiten om bepaalde informatie niet te geven. Het gaat hierbij om de volgende situaties:

- overlijden van de deelnemer tussen moment aanvang deelnemerschap en de verzenddatum van laag 1 van Pensioen 1-2-3;
- overlijden van de deelnemer tussen de peildatum en de verzenddatum van het UPO;
- deelnemers die na de peildatum maar vóór de verzenddatum van het UPO een uitgaande waardeoverdracht hebben gedaan;
- informatie bij einde deelneming met aansluitend start nieuwe deelneming binnen dezelfde regeling.

Het fonds moet er wel op letten dat er geen problemen ontstaan door het niet geven van informatie. Zo is (soms) de factor A nodig. Het belang van de deelnemers moet voorop staan. Bovendien moet het fonds een consistent beleid hebben.

Nieuwe Europese pensioenfondsenrichtlijn: compromis met heldere spelregels

Eind juni bereikten onder het Nederlandse voorzitterschap vertegenwoordigers van de Europese Commissie, de Raad en Europees Parlement een compromis over IORP-II (Institutions for Occupational Retirement Provision); de nieuwe pensioenfondsenrichtlijn. De nieuwe richtlijn voldoet niet aan alle wensen die Nederland had. Maar belangrijk is dat er geen hogere kapitaaleisen in deze IORP-II richtlijn staan. De uitgangspunten voor IORP-II zijn:

- zorgen voor duidelijke spelregels voor grensoverschrijdende activiteiten van pensioenfondsen (IORP's);
- zorgen voor goede governance en risicomanagement binnen IORP's;
- leveren van duidelijke en relevante informatie aan (gewezen) deelnemers en pensioengerechtigden;
- zorgen dat de toezichthouders over de nodige instrumenten beschikken om effectief toezicht te kunnen houden.

Op 24 november is de IORP-II richtlijn door het Europees Parlement aangenomen en op 23 december is de IORP-richtlijn gepubliceerd in het Officieel Blad van de EU. Dit betekent dat landen vanaf die datum 24 maanden de tijd hebben om de richtlijn om te zetten in nationale wetgeving. Dat betekent dat pensioenfondsen er naar verwachting uiterlijk vanaf eind 2018 concreet mee te maken hebben.

Nieuwe norm in modelgedragscode: iedereen heeft eigen verantwoordelijkheid naar pensioenfondsen

De Pensioenfederatie maakte een geactualiseerde versie van de modelgedragscode voor pensioenfondsen. Er was namelijk behoefte aan aanpassingen vanwege de verhoogde aandacht voor integriteitsrisico's. Er is een algemene norm opgenomen waaruit blijkt dat iedere verbonden persoon een eigen verantwoordelijkheid heeft richting het pensioenfonds en de belanghebbenden van het pensioenfonds. Daarnaast is de procedure

van goedkeuring uniform gemaakt. Verder wordt aangegeven wie toezicht houdt op de werkzaamheden van de compliance officer. In de bestuursvergadering van 30 november 2016 is de aangepaste gedragscode door het bestuur vastgesteld. Alle door de pensioenfederatie voorgestelde aanpassingen zijn daarin meegenomen.

Erken de Ombudsman Pensioenen of maak eigen alternatief

De Ombudsman Pensioenen is sinds 1 maart in de Code Pensioenfondsen opgenomen als de onafhankelijke klachteninstelling voor pensioenfondsen. Door het opnemen van de Ombudsman Pensioenen in de Code Pensioenfondsen zijn nu alle pensioenfondsen in beginsel verplicht de Ombudsman Pensioenen te erkennen. Op grond van het 'pas toe of leg uit'-beginsel mag een pensioenfonds hiervan afwijken indien het gemotiveerd in het bestuursverslag uitlegt waarom het fonds deze norm niet toepast. Het pensioenfonds moet dan zelf een externe klachten- en geschillenprocedure inrichten. Het pensioenfonds heeft de Ombudsman Pensioenen als beroepsmogelijkheid opgenomen in haar statuten.

Bestuursverslag pensioenfondsen verplicht op website

Per 1 juli 2016 zijn pensioenfondsen wettelijk verplicht om op hun websites het actuele bestuursverslag en de jaarrekening te plaatsen. Het fonds moet ook informatie geven over uitvoeringskosten aan in ieder geval de deelnemer, gewezen deelnemer, gewezen partner en pensioengerechtigde.

Sinds 2016 wettelijke meldplicht van een datalek

De Wet bescherming persoonsgegevens (Wbp) regelt de zorgvuldige omgang met persoonsgegevens. De Autoriteit Persoonsgegevens (AP) ziet toe op de 'meldplicht datalekken'. De Wbp is hiermee per 1 januari 2016 uitgebreid. De nieuwe meldplicht houdt in dat er direct een melding gedaan moet worden bij de AP zodra er sprake is van een ernstig datalek. Het kan daarbij al gaan om een brief die aan een verkeerd adres is gestuurd is.

Governance

Het pensioenfonds beschrijft in deze paragraaf de ontwikkelingen in 2016 op het gebied van goed pensioenfondsbestuur. Aan de orde komen onderwerpen als de Code Pensioenfondsen, de Wet versterking bestuur pensioenfondsen, geschikt bestuur, beloningsbeleid, naleving gedragscode, het transparantiedocument, risicobeheer en het voldoen aan wet- en regelgeving.

Wet versterking bestuur pensioenfondsen

In augustus 2013 is de Wet versterking bestuur pensioenfondsen van kracht geworden. Deze wet beoogt een integrale herziening van de governance en medezeggenschap bij pensioenfondsen. De bepalingen over het verantwoord en het beleggingsbeleid en over geschiktheid en tijdsbeslag gelden vanaf de inwerkingtreding van de wet. De bepalingen aangaande de nieuwe bestuursmodellen zijn per 1 juli 2014 van kracht geworden. In het voorjaar van 2014 heeft het bestuur van het pensioenfonds gekozen voor het omgekeerd gemengd bestuursmodel. Dit model heeft ook een verantwoordingsorgaan. De niet-uitvoerende bestuurders in het bestuur van het pensioenfonds fungeren als het intern toezicht op de uitvoerende bestuurders. Daarnaast is er een onafhankelijke auditcommissie.

In het verslagjaar heeft het bestuursmodel geen wijziging ondergaan.

Diversiteitsbeleid

Het bestuur heeft een diversiteitsbeleid vastgesteld. Het bestuur streeft naar een bestuurssamenstelling waarbij de belanghebbenden op een zo evenwichtig mogelijke wijze zijn vertegenwoordigd, maar ook naar een bestuur dat complementair is samengesteld zodat de bestuursleden competenties en invalshoeken inbrengen die elkaar aanvullen. Het bestuur streeft er naar dat in het bestuur ten minste één man en één vrouw zitten en ten minste één lid boven en één lid onder de veertig jaar. De eis van geschiktheid prevaleert echter boven diversiteit.

Bij de invulling van een vacature wordt door het pensioenfonds actief gezocht (en/of actief opgeroepen om te zoeken) naar kandidaten die passen in de diversiteitdoelstellingen. Het bestuur neemt hierover tijdig contact op met degenen die betrokken zijn bij het voordragen of bij de verkiezing van kandidaten. Het bestuur toetst voorgedragen kandidaten mede aan de hand van de diversiteitsdoelstellingen.

Het bestuur heeft de voordragende organisaties geïnformeerd over het diversiteitsbeleid en dit beleid ook opgenomen in de bestuursprofielen en het profiel voor een lid van het verantwoordingsorgaan.

Op dit moment is er één lid van het bestuur onder de veertig, zijnde de UB vermogensbeheer. Er heeft één vrouw zitting in het bestuur, zijnde de (onafhankelijk) voorzitter.

Geschiktheid

Personen die het beleid van een pensioenfonds bepalen of mede bepalen moeten, naar het oordeel van DNB, voldoende geschikt zijn met het oog op de belangen van de deelnemers, de pensioengerechtigden, de gewezen deelnemers en de overige belanghebbenden. Dat is wettelijk vastgelegd in de Pensioenwet en in de Code Pensioenfondsen. Het bestuur heeft een geschiktheidsplan met inachtneming van de Beleidsregel geschiktheid 2012 van DNB en AFM, de Code Pensioenfondsen en de verscherpte eisen die volgen uit de Wvbp in.

Naast deskundigheid omvat geschiktheid competenties en professioneel gedrag. Er is sprake van geschiktheidsniveau A en B. een bestuurder dient vanaf dag één geschikt te zijn voor de functie. Het pensioenfonds heeft in dit kader de voordragende organisaties verzocht hierop te anticiperen en de mogelijkheid voor aspirant bestuurders geboden. In het geschiktheidsplan zijn ook bestuursprofielen opgenomen.

In 2015 startte het bestuur met een door Towers Watson te verzorgen opleiding tot geschiktheidsniveau B. De opleiding bestaat uit vijf modules en is begin 2016 afgerond.

Ook het Verantwoordingsorgaan volgt opleidingen om als collectief ten minste niveau A te bereiken.

Teneinde de kennis van het VO verder te vergroten, heeft het VO aan de diverse bestuurscommissies gespiegelde werkgroepen in het leven geroepen. Hierbij ligt de nadruk op het delen van kennis en informatie binnen een informeel karakter.

Zelfevaluatie bestuur

Het bestuur heeft een procedure vastgesteld voor een periodieke zelfevaluatie. Het gaat om het functioneren van het bestuur als geheel en van de individuele bestuursleden afzonderlijk. Doel van de zelfevaluatie is de kwaliteit van het bestuur in stand te houden en of te verbeteren. Door middel van zelfevaluatie wordt het functioneren van het bestuur inzichtelijk, beoordeeld en teruggekoppeld. De eerste individuele en collectieve zelfevaluatie van het bestuur vond plaats in de tweede helft van 2015. Het nieuwe bestuursmodel heeft dan een jaar gefunctioneerd. Bij de evaluatie maakt het pensioenfonds gebruik van een derde partij. In 2016 heeft het bestuur de zelfevaluatie vervolgd door het houden van drie sessies.

Gedragscode / compliance

Het pensioenfonds heeft een gedragscode waarin de regels en richtlijnen voor bestuursleden en andere betrokkenen zijn opgenomen. Deze regels en richtlijnen zijn ter voorkoming van conflicten tussen de belangen van het fonds en de privébelangen van betrokkenen en ter voorkoming van het gebruik maken van vertrouwelijke informatie van het fonds voor privédoeleinden.

Het jaar 2016 stond voor zowel het bestuur als de Compliance Officer in het teken van het versterken van compliance-activiteiten. Binnen het bestuur is gesproken over de invulling van diverse compliance thema's.:

In het boekjaar zijn bij de Compliance Officer geen meldingen gedaan van misstanden en zijn geen conflicterende belangen geconstateerd. De Compliance Officer constateert, dat het bestuur van het pensioenfonds meer aandacht heeft gegeven aan de verdere implementatie van het compliance- en integriteitsbeleid. Ondermeer door het reviewen van het integriteitsbeleid, het aanpassen van relevante documenten en een workshop awareness compliance & integriteit.

Klokkenluidersregeling

Het bestuur heeft een klokkenluidersregeling vastgesteld, alsmede een vertrouwenspersoon aangesteld (zie hiervoor). Op grond van de klokkenluidersregeling van het pensioenfonds kunnen onregelmatigheden die binnen het pensioenfonds, de organen of bij de partijen aan wie taken zijn uitbesteed worden gesignaleerd aan de vertrouwenspersoon worden gerapporteerd.

Uit 2016 heeft er een incidentmelding plaatsgevonden. In 2017 heeft de Compliance Officer dit geanalyseerd en daarover gerapporteerd. De uitkomst is dat er geen sprake is van een incident.

Nevenfuncties bestuursleden

De lijst met nevenfuncties van de bestuursleden in 2016 is als bijlage bij het jaarverslag opgenomen. Met het opnemen van de lijst geeft het bestuur tevens aan dat zij de nevenfuncties als aanvaardbaar beschouwt.

Personele wijzigingen en herbenoemingen

De heer G.H. Nieuwenhuis is begin juli 2016 opgevolgd door de heer D.A. Roodenrijs. In juni 2016 heeft DNB ingestemd met de herbenoeming van de heren Custers en Priester.

In november 2016 nam het bestuur afscheid van de heren M.T.J. Heijnen en J. Brummel.

Het bestuur bedankt de drie heren voor hun jarenlange inzet voor het pensioenfonds.

In de vergadering van 7 februari 2017 is besloten om de heer A. Wolters te benoemen als aspirant-bestuurslid. In de vergadering van 19 april 2017 heeft het bestuur besloten om de heer P. W. de Geus als kandidaat-bestuurder te benoemen en deze benoeming ter toetsing aan DNB voor te leggen. DNB heeft de benoeming van heer P. W. de Geus goedgekeurd.

Code Pensioenfondsen

Tijdens de ontwikkeling van de Wet versterking bestuur pensioenfondsen stelden de Pensioenfederatie en de Stichting van de Arbeid (STAR) de Code Pensioenfondsen (de Code) op. Doel van de Code is de verhoudingen binnen het pensioenfonds transparanter te maken. Ook de communicatie met de belanghebbenden zoals werkgevers, deelnemers en pensioengerechtigden, moet door de Code transparanter worden. Tot slot moet de Code bijdragen aan het versterken van 'goed pensioenfondsbestuur'. De Code trad op 1 januari 2014 in werking. De staatssecretaris van Sociale Zaken en Werkgelegenheid verankerde de Code per 1 juli 2014 wettelijk. De Monitoringcommissie Code Pensioenfondsen ziet toe op de naleving van de Code.

De Code legt de nadruk op het beïnvloeden van het gedrag van bestuurders, intern toezichhouders en belanghebbenden in de verantwoordingsfunctie. Per orgaan zijn normen opgenomen over taak en werkwijze, samenstelling en zittingsduur, geschiktheid, benoeming, schorsing en ontslag. Daarnaast zijn overkoepelende thema's opgenomen. De thema's gaan zowel over het eigen functioneren van het fonds als van dienstverleners. Voorbeelden hiervan zijn integraal risicomanagement, communicatie en transparantie, verantwoord beleggen, kosten, uitvoering en uitbesteding, geschiktheid, diversiteit, integer handelen en beloningsbeleid.

Pensioenfondsen leven de Code na op basis van het 'pas toe of leg uit-beginsel'. Een pensioenfonds past de normen van de Code toe of zet in het jaarverslag gemotiveerd uiteen waarom een norm niet (volledig) is toegepast.

Het pensioenfonds streeft ernaar alle normen uit de Code na te leven. In bepaalde gevallen wijkt het pensioenfonds af van normen uit de Code. In het 'Overzicht implementatie Code Pensioenfondsen' wordt dit per norm toegelicht.

Beloningsbeleid

Het bestuur van het pensioenfonds is van mening dat de vergoeding voor de bestuursleden onder meer aan de volgende criteria moet voldoen:

- passende marktconforme beloning die aansluit bij de kwaliteiten van de bestuurders, de beschikbaarheid en de tijdsbesteding;
- inachtneming van de richtlijnen zoals die in de pensioenbranche van kracht zijn (DNB, Code Pensioenfondsen en Pensioenfederatie);

Het bestuur heeft ingaande 1-1-2016 gekozen voor een jaarlijkse aanwezigheids-/inspanningsvergoeding. Deze minimumvergoeding wordt bepaald aan de hand van de tijdsbesteding VTE norm, rekening houdend met de vervangingswaarde voor een middelgroot fonds op een marktconforme niveau.

Het bestuur heeft voor wat betreft de minimale tijdsbesteding de navolgende voltijdequivalenten vastgesteld: per 1-1-2016 aangepast

- een voltijdequivalent van 0,25 voor een niet uitvoerend bestuurslid, m.u.v. de onafhankelijk voorzitter;
- een voltijdequivalent van 0,4 voor de onafhankelijk voorzitter (de onafhankelijk voorzitter is zowel niet uitvoerend bestuurslid als voorzitter);
- een voltijdequivalent van 0,4 voor de uitvoerende bestuursleden (de uitvoerende bestuursleden zijn naast uitvoerend bestuurslid ook voorzitter van de verschillende commissies).

De vervangingswaarde is vastgesteld op € 130.000,- en geldt voor alle bestuurders.

Van uitvoerend bestuurders en de onafhankelijk voorzitter verlangt het pensioenfonds een expertniveau op onderdelen. Daaraan gekoppeld heeft het bestuur dit vertaald in een experttoeslag van € 10.000,- (op voltijdbasis) voor deze bestuurders.

De bestuursvergoedingen worden met ingang van 2016 in vaste maandelijkse betalingen uitgekeerd. Daarnaast hebben de bestuurders recht op een kilometervergoeding van € 0,28 per kilometer en een vaste verblijfkostenvergoeding per vergadering van € 25,-.

De bestuursleden hebben in 2016 in totaal € 446.155,- aan vacatiegelden ontvangen (2015:€ 501.931,-). In 2015 waren de kosten hoger, omdat voor een bedrag van € 81K verrekening heeft plaatsgevonden over voorgaande jaren (met name BTW).

Er worden door het pensioenfonds geen overige kostensoorten / emolumenten apart vergoed aan de uitvoerende bestuursleden en de onafhankelijk voorzitter. Door hen gemaakte kosten met betrekking tot pensioenopbouw, kantoorkosten e.d. dienen zij uit de bestuursvergoeding te betalen.

Er wordt jaarlijks een evaluatie gehouden van het beloningsbeleid. Deze evaluatie kan er toe leiden dat er een bijstelling plaatsvindt.

Ten aanzien van het verantwoordingsorgaan heeft het bestuur van het pensioenfonds gekozen voor eveneens een vergoeding op basis van de SER vacatiegeldregeling, echter zonder een minimumvergoeding per jaar. Dit op grond van het feit dat voor leden van het verantwoordingsorgaan een afwijkende tijdsbesteding geldt.

Transparantiedocument

Het bestuur van het pensioenfonds heeft een transparantiedocument opgesteld waarin de gemaakte keuzes en het beleid voor goed pensioenfondsbestuur zijn vastgelegd. Dit transparantiedocument wordt ieder jaar aangepast naar de laatste inzichten en ontwikkelingen.

Risicomanagement

Inleiding

Pensioenfondsbesturen moeten voldoen aan alle wet- en regelgeving en controle hebben over alle risico's die zich voordoen. De Pensioenwet verplicht het bestuur tot het treffen van maatregelen voor een integere en beheerste bedrijfsvoering. Deze verplichting gaat verder dan de maatregelen die het bestuur voorheen trof op het gebied van compliance en de gedragscode die het pensioenfonds heeft. Het gaat met name om een risicobeleid, waarbij integrale risico's en ook andere risico's in kaart worden gebracht.

DNB volgt het risicomanagement van fondsen nauwgezet. Voor DNB geldt dat het bestuur van een pensioenfonds uiteindelijk altijd voor alles verantwoordelijk is. Deze verantwoordelijkheid kan het pensioenfonds niet uitbesteden. Het pensioenfonds heeft daarom een model van integraal risicomanagement opgezet. Integraal risicomanagement is dynamisch en behoeft continue aanpassing aan de veranderende omstandigheden. Dat vraagt van het bestuur van het pensioenfonds risicobewustzijn, gezond verstand, kennis en een voortdurende kritische houding. Daarom is het bestuur in 2014 een traject met PwC en Syntrus Achmea ingegaan om te komen tot de invoering van een integraal risicobeheersingsmodel. Doelstelling is een integraal beeld te geven ten aanzien van de risicobeheersing, waarbij alle mogelijke risico's inzichtelijk worden gemaakt. De benoemde risico's worden samen met de beheersingsmaatregelen in één compleet risicobeheersingsmodel vastgelegd. Dit traject is in de loop van 2016 afgerond.

Doelstelling van het integraal risicomanagement is een integraal beeld te verkrijgen ten aanzien van de risicobeheersing, waarbij alle financiële en niet-financiële risico's inzichtelijk worden gemaakt. De benoemde risico's zijn samen met de beheersingsmaatregelen in één compleet risicobeheersingsmodel vastgelegd. In workshops met het bestuur en de risicocommissie van het pensioenfonds zijn de financiële en niet-financiële risico's en de daarmee samenhangende beheersmaatregelen in kaart gebracht en vastgelegd in een daartoe opgesteld beleidsdocument.

Kernvragen in dit proces zijn:

- Welke van de huidige risico's heeft het bestuur voldoende beheerst?
- Op welke risico's dienen er extra maatregelen worden genomen?

Deze risico's en de beheersing daarvan dienen inzichtelijk te worden gemaakt door de implementatie van een risicobeheersingsmodel, waarin de risico's inzichtelijk worden gemaakt door de *tool* 'RisicoMaat' van Syntrus Achmea Pensioenbeheer.

Het bestuur heeft in het najaar van 2015 de risk governance vastgelegd in een zogeheten RACI tabel. Op basis van deze RACI tabel zijn de rollen en verantwoordelijkheden nader gedefinieerd. In 2016 is deze RACI tabel verder aangevuld en geactualiseerd.

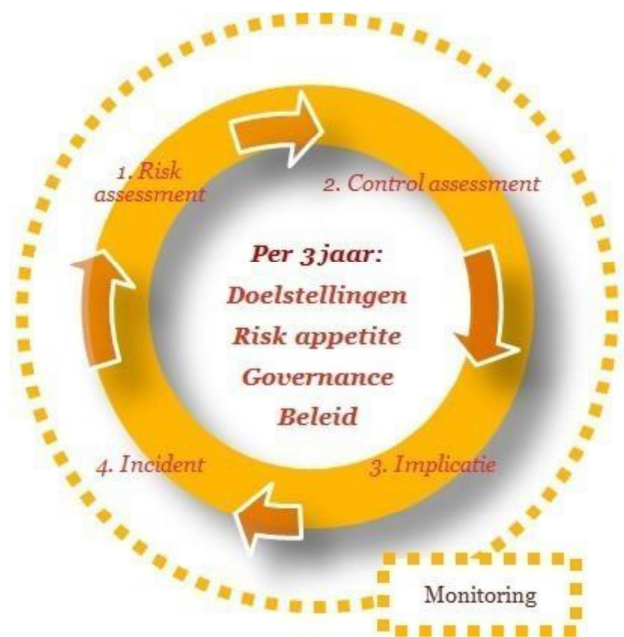
In september 2016 heeft het bestuur in het kader van de risicomanagementcyclus een workshop IRM gehouden. In deze workshop heeft het bestuur alle risico's opnieuw bekeken en inschattingen gemaakt van de hoogte van de risico's en de beheersmaatregelen die ingesteld zijn. Onderdeel van deze workshop was ook een overall evaluatie van de inrichting en werking van het integraal risicomanagement binnen het pensioenfonds. De uitkomsten van deze evaluatie en aanpassingen naar aanleiding van de evaluatie zijn in het beleidsdocument verwerkt.

Daarnaast is in januari 2017 door het bestuur de niet-financiële risk appetite vastgesteld en zijn de risicowaarderingschalen aangepast. Deze wijzigingen zijn eveneens in het beleidsdocument verwerkt.

In 2016 is tevens gekeken naar de opzet en werkwijze aangaande de risicoparagraaf. De wijzigingen naar aanleiding hiervan zijn eveneens verwerkt in het beleidsdocument.

Het raamwerk van het risicomanagement

Het raamwerk van het risicomanagement van het pensioenfonds is gebaseerd op een cyclus van het integraal risicomanagement en ziet er als volgt uit:

Het raamwerk bestaat uit verschillende cycli die ieder kunnen resulteren in een aanpassing van het beleid. Elke aanpassing zal worden vastgelegd in een beleidsdocument en wordt voorbereid door de risicocommissie.

Het raamwerk bestaat uit de volgende cycli:

1. Eens per drie jaar worden de strategische doelstellingen van het pensioenfonds, de overall risicobereidheid op basis van de context van het pensioenfonds en de risk governance herijkt en vastgelegd in het beleidsdocument. Dit is het hart van het integraal risicomanagement. Herijking vindt tevens plaats bij ingrijpende wijzigingen (verplichtstelling, fusie, wijziging wet- en regelgeving).
2. Jaarlijkse vindt een risk assessment plaats. Dit leidt tot de identificatie van risico's, beoordeling van risico's en een prioritering van risico's waar het bestuur mee aan de slag gaat.
3. Naast het risk assessment vindt een beoordeling plaats van de effectiviteit van de beheersmaatregelen (control assessment).
4. Gedurende het jaar kunnen er beleidsvoorstellen worden gedaan aan het bestuur. Elk beleidsvoorstel zal worden voorzien van een paragraaf van risico-implicaties (3). Daarnaast kunnen zich incidenten voordoen. Beiden kunnen resulteren in aanpassing van het beleid.
5. Ten slotte vindt gedurende het jaar monitoring door middel van risicorapportages (bijvoorbeeld per kwartaal), de ontwikkelingen van de risico's en de beheersing plaats. Dit is de buitenste schil van het integraal risicomanagement model.

Rollen en verantwoordelijkheden

Onderstaande tabel geeft de rollen en verantwoordelijkheden weer voor de betrokken partijen binnen het pensioenfonds op basis van de RACI tabel.

Bestuur

Het bestuur is eindverantwoordelijk. Haar verantwoordelijkheden zijn:

- Formele besluitvorming uitgangspunten en overall risicobereidheid
- Wordt geïnformeerd en stelt de conclusies vast van risk assessment en control assessment
- Formele uitvoering risicoparagraaf, incidentenregeling en monitoring van beheersing in bestuursvergaderingen
- Formele besluitvorming evaluatie beleid IRM

Agendacommissie

De agendacommissie is verantwoordelijk voor het toezicht op de beheersing van specifieke risico's, zoals:

- Juridisch risico
- Toezichtsrisk
- Beschikbaarheidsrisico
- Informatierisico
- Deskundigheidsrisico
- Integriteitsrisico

De agendacommissie wordt door de risicocommissie geraadpleegd voor de beheersing en controle (uitvoering) van specifieke risico's zoals het uitbestedingsrisico en het IT-risico.

Risicocommissie

De risicocommissie signaleert en adviseert IRM aan bestuur. De commissie is verantwoordelijk voor opvolging IRM activiteiten en toezicht op de beheersing van specifieke risico's. Zij wordt geraadpleegd voor de beheersing van de overige risico's. Zij is verder verantwoordelijk voor:

- Voorbereiden en opstellen uitgangspunten en overall risicobereidheid
- Vastleggen (delegeren) risico's
- Voorbereiden (delegeren) risk assessment en control assessment
- Vastlegging (delegeren) processen en beheersmaatregelen
- Monitoring risicoparagraaf in bestuursvergaderingen en opvolging
- Gaat in op de beheersing van een incident en komt met verbeteringen (incidentenregeling)
- Opstellen (delegeren) periodieke risicorapportage
- Monitoring beheersing risico's
- Toetsen (delegeren) en monitoren assurance rapportages

Beleggingscommissie

De beleggingscommissie is verantwoordelijk voor de samenhang van financiële risico's en de relatie met financiële risk appetite (op basis van ALM). De commissie is verder verantwoordelijk voor toezicht op en verantwoordelijk voor de beheersing van specifieke risico's die direct met het beleggen te maken hebben.

Verder wordt de beleggingscommissie geraadpleegd:

- bij opstellen uitgangspunten overall risicobereidheid
- bij de voorbereiding van risk assessment en control assessment
- bij voorbereiding risicoparagraaf (afhankelijk van wie risicoparagraaf opstelt), monitoring in bestuursvergaderingen en opvolging
- bij uitvoering incidentenregeling
- voor opstellen periodieke risicorapportage en monitoring beheersing risico's
- bij evaluatie beleid risicomangement, aanpassing en verantwoording
- bij de evaluatie van de uitbestedingsrelaties

Pensioencommissie

De pensioencommissie is verantwoordelijk voor toezicht op de beheersing van specifieke en actuariële risico's en wordt geraadpleegd bij de voorbereiding op het risk assessment en control assessment. Voorts zij verantwoordelijk voor de beheersing van specifieke risico's zoals het langlevensrisico en het bedrijfstakrisico.

Communicatiecommissie

De communicatiecommissie is verantwoordelijk voor de vertaling van IRM in 'begrijpelijke taal' en houdt toezicht op de beheersing van specifieke communicatierisico's risico's. De commissie wordt geraadpleegd bij het opstellen van de uitgangspunten van het overall risicobereidheid. Tevens wordt zij geraadpleegd bij de voorbereiding op het risk assessment en control assessment.

Uitvoeringsorganisatie / Vermogensbeheerder

De uitvoeringsorganisatie en de vermogensbeheerder zijn verantwoordelijk voor de praktische uitvoering en voorbereiding binnen het uitbestedingscontract. Zij worden geïnformeerd over de uitgangspunten van het beleid alsmede over de resultaten van het risk assessment en control assessment.

De uitvoeringsorganisatie is ook verantwoordelijk voor de vastlegging van de risico's, processen en beheersmaatregelen in RisicoMaat. Zij onderhoudt het beleidsdocument en RisicoMaat en stelt de periodieke risicorapportage op.

Risk assessment

Tijdens het risk assessment bekijkt het bestuur alle risico's in onderlinge samenhang. In het risk assessment worden risico's geïdentificeerd en ingeschat op basis van waarschijnlijkheid en impact. Op basis van de uitkomsten worden de risico's geprioriteerd. Het risk assessment heeft als doel om inzicht te krijgen in de risico's, risicobereidheid per risico te herijken en de risicostrategie te bepalen.

Voor een risk assessment worden risicowaarderingschalen opgesteld. Deze schalen geven per categorie (financieel, reputatie en tevredenheid) invulling aan wat het bestuur hoog dan wel laag vindt. Als gevolg van de risicowaarderingschalen hanteert het bestuur dezelfde schaal bij de inschatting van de waarschijnlijkheid en de impact van de risico's. Op deze wijze kan het bestuur een goede inschatting maken van de hoogte van de risico's. Ook geeft de risk assessment aan welke risico's acceptabel zijn gegeven de risicobereidheid van het bestuur. Op deze wijze kunnen na het risk assessment acceptatiegrenzen per risico worden geformuleerd. Het assessment wordt voorbereid en begeleid door de uitvoerende bestuursleden, eventueel in samenwerking met een risico adviseur. Bestuursleden worden betrokken bij de voorbereiding doordat zij vooraf een inschatting maken van een aantal risico's en door de waarschijnlijkheid en impact in te schatten en de risico's te scoren. De analyse van deze input wordt tijdens een workshop met het bestuur besproken en leidt tot een prioritering van de risico's waar het bestuur het juiste beleid en strategie voor kan bepalen. De resultaten hiervan worden vastgelegd in RisicoMaat.

Een risk assessment kan periodiek plaatsvinden uit hoofde van het pensioenfonds op ongoing basis maar er kan ook rekening gehouden worden met een assessment.

Op basis van de risk assessments van de niet – financiële en financiële risico's zijn de grootste risico's voor het pensioenfonds:

- Rente
- IT
- Markt
- Uitbesteding
- Operationeel

In januari 2017 heeft het bestuur de niet-financiële risicohouding vastgesteld. Deze is gebaseerd op de onderwerpen tevredenheid en reputatie. De niet-financiële risicohouding is als volgt gedefinieerd:

Tevredenheid:

- Het pensioenfonds is niet bereid risico's te lopen, die een behoorlijke daling van de tevredenheid tot gevolg hebben.
- Het pensioenfonds is niet bereid risico's te lopen, die kostenverhogend werken.

Reputatie:

- Het pensioenfonds accepteert alleen risico's die transparant zijn voor het bestuur, in voldoende mate beheerst kunnen worden én uitlegbaar zijn richting stakeholders en toetsbaar aan maatschappelijke ontwikkelingen.
- Het pensioenfonds accepteert in beperkte mate risico's met betrekking tot het niet kunnen voldoen aan de wet- en regelgeving en gemaakte afspraken in de uitbestedingsovereenkomsten tussen fonds en de uitbestedingspartners.

De financiële risicobereidheid is vastgesteld conform de vereisten uit artikel 102 van de Pensioenwet.

Control assessment

Op basis van de resultaten van het risk assessment wordt beleid en strategie uitgezet en worden er beheersmaatregelen opgesteld en uitgevoerd. Door middel van het control assessment beoordeelt het bestuur het mitigerende effect van de beheersmaatregelen oftewel de kwaliteit van de risicobeheersing. Daarmee is het control assessment een check op de vertaling van het beleid en de strategie in de concrete beheersmaatregelen.

Het control assessment wordt voorbereid door de uitvoerende bestuursleden en wordt desgewenst uitgevoerd door een (bij voorkeur) externe partij. Het control assessment bestaat uit de review van de effectiviteit van de beheersmaatregelen van de risico's die zijn geïdentificeerd bij het risk assessment. De uitkomst van het control assessment is een rapportage van de effectiviteit van de beheersmaatregelen en eventuele aanbevelingen. Deze rapportage wordt voorgelegd aan het bestuur opdat zij kan besluiten over eventuele actiepunten die volgen uit de aanbevelingen. Na vaststelling en akkoord van de aanbevelingen worden de acties verwerkt in RisicoMaat.

Implicatieprocedure

De implicatieprocedure zorgt ervoor dat risicomanagement wordt verankerd in het bestuursproces. Deze procedure houdt in dat elk (voorgenomen) besluit dat door een commissie wordt voorgelegd aan het bestuur wordt voorzien van een risicoparagraaf. De risicoparagraaf wordt ingevuld door de betreffende commissie die het voorstel voorlegt aan het bestuur. De risicoparagraaf beschrijft de relevante risico's van het voorstel en eventuele beheersmaatregelen. Hiervoor wordt gebruik gemaakt van de lijst van risico's en beheersmaatregelen zoals beschreven in RisicoMaat. Vervolgens toetst de risicocommissie de risicoparagraaf met behulp van RisicoMaat. Tijdens de behandeling van het voorstel in de bestuursvergadering wordt de risicoparagraaf toegelicht door het uitvoerende bestuurslid, dan wel de risicocommissie. Het bestuur besluit over het voorstel. De risicocommissie draagt zorg voor de vastlegging van acties in RisicoMaat.

Rapportage

Monitoring van de risico's vindt idealiter op periodieke basis plaats aan het bestuur, zodat iedereen op de hoogte is van de stand van zaken met betrekking tot alle risico's zoals hiervoor beschreven.

Het pensioenfonds dient zowel de beheersing van de risico's (status) alsmede de onderlinge samenhang van de risico's te monitoren. Hierbij kan gedacht worden aan risicoposities, veranderingen, limieten, trends en ontwikkelingen. Monitoring van de beheersing vindt plaats door RisicoMaat van Syntrus Achmea Pensioenbeheer. Het bestuur heeft geopteerd voor een dashboard of een risicorapportage van de Risicocommissie aan het bestuur met als input van alle liggende rapportages en tooling als RisicoMaat, voor een integrale monitoring van risico's en beheersing. De informatiestructuur van het pensioenfonds is hierbij bepalend.

Het bestuur wenst informatievoorziening ten behoeve van risicomanagement in 2017 opnieuw te bezien door het opstellen van een informatiebeveiligingsbeleid.

Risicojaarplan

Elk jaar stelt het bestuur een Risicojaarplan vast. In dit jaarplan is opgenomen welke acties komend jaar worden uitgevoerd ten behoeve van het risicomanagement. Het jaarplan bestaat uit reguliere werkzaamheden en projectmatige werkzaamheden. Dit jaarplan is gebaseerd op het jaarlijkse risk assessment, verwachte thema-onderzoeken van DNB en ontvangen informatie van externe partijen.

Communicatie

Goede communicatie is essentieel. Niet voor niets legt de overheid specifieke communicatieregels vast in de Pensioenwet: pensioenfondsen moeten tijdig, begrijpelijk en duidelijk naar hun doelgroepen communiceren. Deelnemers en pensioengerechtigden hebben immers recht op heldere informatie over hun pensioen.

In dat licht verscheen de nieuwe Wet pensioencommunicatie die op 1 juli 2015 in werking trad en in stappen is geïmplementeerd. Het doel is betere pensioencommunicatie. Pensioenfondsen moeten de onzekerheden over pensioen beter uitleggen. En deelnemers krijgen een persoonlijk totaaloverzicht van hun pensioen. Pensioenfondsen kunnen met digitale informatie kosten beperken.

Het Pensioen 1-2-3 is met ingang van 1 juli 2016 verplicht. Het vernieuwen van het UPO bevat diverse verschillende formats welke gefaseerd ingaan. Er moet nog duidelijkheid komen over de uniforme rekenmethodiek voor de scenario's die deelnemers inzicht geven in koopkracht en risico's. De Pensioenfederatie is met de toezichthouder de Autoriteit Financiële Markten (AFM) en het ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid in gesprek over een eenvoudiger rekenmethodiek. Pensioenfondsen moeten vanaf 2017 namelijk met deze scenario's werken.

De AFM verwacht van pensioenfondsen realistische en begrijpelijke informatie met handelingsperspectief voor de deelnemer. Als blijkt dat het beoogde pensioen moeilijk haalbaar is, dan verwacht de AFM dat het pensioenfonds de gevolgen hiervan op een realistische en begrijpelijke wijze uitlegt.

Communicatiebeleid

De visie van het pensioenfonds is: 'Het pensioenfonds streeft naar een passende pensioenregeling voor zijn deelnemers, gebaseerd op onderlinge solidariteit. Het pensioenfonds heeft daarbij risicobewustzijn, kostenbewustzijn en transparantie hoog in het vaandel. Het pensioenfonds streeft naar het vertrouwen van al zijn belanghebbenden.' De kernwaarden daarbij zijn soliditeit, transparantie, verantwoordelijkheid, betrouwbaarheid en duurzaamheid. De visie en de kernwaarden geven richting in hoe het pensioenfonds haar rol wil invullen op het gebied van pensioencommunicatie. Het pensioenfonds besteedt daarom veel aandacht aan goede en heldere communicatie over de ontwikkelingen rond het pensioen richting de deelnemers, gewezen deelnemers, pensioengerechtigden en werkgevers.

De achterban van het pensioenfonds kenmerkt zich door vakmensen, die over het algemeen lang pensioen opbouwen bij het pensioenfonds. Er wordt weinig geswitcht naar andere branches. Dit maakt het pensioenfonds tot een stabiele factor in het werkende bestaan van de actieve deelnemer. De lange termijnrelatie tussen pensioenfonds en achterban maakt het mogelijk en wenselijk zich op te stellen als partner op het gebied van pensioen.

Het pensioenfonds streeft er naar de diverse doelgroepen transparant, begrijpelijk, duidelijk en laagdrempelig te informeren over hun pensioen, zodat 'het pensioenbewustzijn' toeneemt en (ex-) deelnemers goede pensioenkeuzes kunnen maken. Hiermee sluit het pensioenfonds aan op richtlijnen van de Wet Pensioencommunicatie. Verder beschrijft de Wet Pensioencommunicatie het gelaagd aanbieden van informatie over pensioen.

Het pensioenfonds wil de rol van partner voor al haar stakeholders op het gebied van pensioen ambitieus invullen met een modern (hoofdzakelijk online) bedieningsconcept. Hierbij wordt de deelnemer centraal gesteld en zoveel mogelijk 'meegedacht' bij diens belevingswereld en vragen op pensioengebied. De kanteling van offline communiceren naar online wordt gefaseerd tot stand gebracht, waarbij gebruik gemaakt wordt van offline 'triggers' die verwijzen naar de online omgeving. Online wordt zo steeds meer het

voorkeurskanaal. Om dit bedieningsconcept te realiseren, werkt het pensioenfonds samen met Bridgevest als communicatiepartner.

In te zetten communicatiemiddelen

Bovenstaande doelgroepen worden in de online omgeving van het pensioenfonds volledig op maat bediend. Met *content* die op maat is toegesneden op de diverse doelgroepen. De online omgeving wordt – wegens budgettaire redenen – gefaseerd geoptimaliseerd en geprofessionaliseerd met *customer journeys*, tooling en digitaal in gang te zetten processen.

Zoals geschetst, wil het pensioenfonds partner zijn van de deelnemer. De ambitieuze invulling van deze rol vindt plaats door middel van een modern online bedieningsconcept. De meest moderne technologie is daarbij noodzakelijk. Maar er komt meer dan ICT bij kijken om de rol waar te kunnen maken. Het pensioenfonds heeft nieuwe digitale bedieningsconcepten meer en meer opgehangen aan zogeheten *customer journeys*. Een *customer journey* is een vooraf uitgestippelde reis die een deelnemer leidt langs (wettelijk verplichte) pensioenboodschappen, keuzemogelijkheden en te ondernemen acties. Het voordeel van *customer journeys* is dat de deelnemers rond al hun vragen op pensioengebied (en de beleidsdoelstellingen van het pensioenfonds) integraal kunnen worden bediend, met alle onderdelen van de dienstverlening door het pensioenfonds die op dat moment relevant zijn. Een concreet voorbeeld: de *customer journey* voor een deelnemer die nieuw in dienst komt. In 2017 wordt hieraan toegevoegd de *customer journey* voor de deelnemer die het pensioenfonds heeft verlaten.

Drie keer per jaar is er een campagne: twee generieke, één doelgroepspecifieke. Alle campagnes komen voort uit de doelstellingen zoals door het pensioenfonds opgesteld. De functie van de campagnes is deelnemers naar de online omgeving halen, waar zij zoveel mogelijk op maat worden bediend. In 2016 is het naast de gestelde communicatiedoelen van belang om de deelnemer kennis te laten maken met de nieuwe online omgeving en de partnerrol die het pensioenfonds zich aanmeet.

Het bestuur zet tevens een nieuw magazine in, 'Nu voor later' geheten, om de deelnemers en gepensioneerden over allerlei onderwerpen in te lichten, zoals relevante reglementswijzigingen en toeslagverlening. Sociale partners en het VO worden actief betrokken in de afstemming van de pensioencommunicatie.

Bridgevest heeft een Op Koers-module ontwikkeld die op maat wordt ingeregeld voor de deelnemers van het pensioenfonds. In Op Koers krijgt een deelnemer na inlog met zijn DigiD in 10 minuten een uitspraak op de vraag in hoeverre hij vandaag de dag op koers ligt met zijn pensioenopbouw. Daarbij wordt op basis van het huidige (gezins-) inkomen een inschatting gemaakt van de uitgaven die de deelnemer (of diens gezin) later nodig heeft. De deelnemer zit uiteraard zelf aan de knoppen, maar CBS-data helpen de deelnemer een handje.

In 2017 wordt een totaal vernieuwde pensioenplanner op de website geïntroduceerd. Hiermee kan de deelnemer berekenen en plannen wanneer en hoe hij met pensioen kan gaan.

Kerndoelstellingen

Het pensioenfonds werkt de komende jaren aan vier kerndoelstellingen:

1. Bouwen aan (zelf)vertrouwen;
2. De wettelijke communicatie (efficiënt) op orde;
3. Pensioenbewustzijn en pensioenbekwaamheid;
4. Risicobewustzijn.

Uitwerken kerndoelstellingen en strategische aanpak per doel

Bouwen aan (zelf)vertrouwen

De wens van het pensioenfonds om deelnemers proactief bij de hand nemen bij hun brede pensioenvraagstuk, vraagt enerzijds om voldoende zelfvertrouwen bij de deelnemer om daarmee aan de slag te gaan. Maar anderzijds ook om vertrouwen in de 'partner', het pensioenfonds. Immers, als de afzender niet wordt vertrouwd, houdt alles op. Overigens heeft de achterban van het pensioenfonds op dit moment over het algemeen wel vertrouwen in het pensioenfonds. Maar maatschappelijke ontwikkelingen en negatieve aandacht in de media zullen ook in de toekomst adequaat moeten worden gepareerd. Permanente aandacht voor transparantie over beleggingen, kosten en toegevoegde waarde van het pensioenfonds is dan ook noodzakelijk. Het pensioenfonds zal het huidige positieve vertrouwen dus permanent moeten voeden. Het huidige vertrouwen van deelnemers in het fonds is mooi, maar hierin sluipt ook het gevaar dat men denkt dat het wel goed zal zitten met het eigen pensioen. En ook al is de geboden regeling prima in orde, het pensioenfonds wil juist dat de deelnemer dermate zelfvertrouwen krijgt dat hij zelf durft (en kan) onderzoeken of zijn eigen pensioensituatie op orde is.

Om dat zelfvertrouwen bij deelnemers te realiseren zet het pensioenfonds in op eerlijke, inzichtelijke en laagdrempelige communicatie. Het is van belang dat het pensioenfonds hierbij de juiste balans weet te vinden tussen enerzijds het bieden van zekerheid en rust en anderzijds partner zijn door mee te denken met de deelnemer en hem op gepaste momenten te vragen in actie te komen. Het pensioenfonds spreekt in dit kader van "persoonlijke communicatie waarin de deelnemer aan de hand wordt genomen". De eerder genoemde customer journeys passen daarin. Net als de communicatiestijl die fris en intuïtief is.

Het vinden van de juiste toon (beeld en tekst) vormt een belangrijk onderdeel in de uitrolfase van het communicatiebeleid.

Zelfvertrouwen betekent ook zelfredzaamheid. Om deze zelfredzaamheid te verbeteren (en het aantal klantcontacturen te verminderen) moet de communicatie kwalitatief verbeteren. Daarvoor is het nodig dat de online omgeving niet alleen de voor de deelnemer relevante vraagstukken 'pusht', maar ook dat antwoorden helder zijn en dat vervolgvacties zoveel mogelijk direct en digitaal kunnen worden afgehandeld.

De wettelijke communicatie (efficiënt) op orde

Bij het voldoen aan alle wettelijk verplichte communicatie zet het pensioenfonds in op deelnemervriendelijkheid, overzichtelijkheid, gemak én digitaal als default. Voorwaarde voor digitalisering is een beveiligde Mijnomgeving, waar de deelnemer in het profiel contactgegevens en voorkeuren aan kan geven, een berichtenbox en dossier. De Mijnomgeving is via een betrouwbare inlog (DigiD) te benaderen. Eerste stap is dus de infrastructuur ontwikkelen. Tweede stap is het digitaliseren van de huidige administratieve processen. Het digitaliseren van de processen wordt in nauwe samenwerking met Syntrus Achmea Pensioenbeheer uitgerold. De volgende processen worden gedigitaliseerd, zoals UPO, Nieuw in dienst, Uit dienst, Met pensioen gaan, Echtscheiding, Verhuizen naar het buitenland, Samenwonen met overeenkomst.

Een belangrijke voorwaarde voor digitaal communiceren is een up-to-date en volledig bestand van e-mailadressen. Het verkrijgen van e-mailadressen vormt dan ook consequent onderdeel van alle marketingcommunicatie-initiatieven en customer journeys.

Naast of rond momenten waarop wettelijke communicatie een rol speelt, wil het pensioenfonds deelnemers regelmatig actief benaderen. Uiteraard alleen indien de situatie daarom vraagt en/of bij relevante zaken gegeven het profiel en de kenmerken van deelnemer. Afhankelijk van de situatie denkt het pensioenfonds aan maximaal 4 tot 5 contactmomenten per jaar.

Het bestuur besloot in dit kader tot het in 2016 opzetten van een helder thematisch geschreven pensioenreglement. Een dergelijk reglement vergroot de helderheid en begrijpelijkheid en sluit aan bij de

zogenoeten 'life events'. In 2017 wordt dit reglement op de website geplaatst waarbij via clicks verbinding kan worden gemaakt met de toelichtende tekst op de website.

Pensioenbewustzijn en pensioenbekwaamheid

Het pensioenfonds heeft als een van de speerpunten benoemd dat ze de deelnemer wil coachen rond diens financiële planningsvraagstuk na pensioendatum. Zo wil het pensioenfonds ervoor zorgen dat hij ook na pensioendatum een goed leven kan leiden. Deze ambitie van het pensioenfonds loopt 1-op-1 parallel met de Wet Pensioencommunicatie, maar is voor de achterban wel nieuw. Het pensioenfonds zal de deelnemers dus laagdrempelig en stap-voor-stap moeten meenemen is deze nieuwe samenwerking.

Het hoogste doel van deze samenwerking is dat de deelnemer allereerst inzicht heeft in de eigen pensioenopbouw (1e, 2e, en 3e pijler) en dit kan relateren aan de benodigde uitgaven na pensioneren (toereikendheidstoets). En vervolgens weet welke actie hij kan ondernemen om het pensioen aan te vullen of de uitgaven aan te passen.

In het proces van pensioenbewustzijn naar pensioenbekwaamheid moet een deelnemer een aantal barrières overwinnen. Het pensioenfonds werkt aan het ontkrachten/verleggen van eventuele barrières en stelt de communicatiemiddelen en tools beschikbaar om de deelnemers te leiden naar een pensioenbekwame houding. Barrières zijn onzekerheid (ik kan het niet), gebrek aan kennis (waar moet ik beginnen?), gebrek aan urgentie (pensioen is voor oudere mensen), geen verantwoordelijkheid nemen (het zal wel goed geregeld zijn), gebrek aan relevantie (dit is niet op mij van toepassing), inertie (ik doe het straks) en overmoed (het komt vast wel goed). Een passende vorm van communicatie is gericht op laagdrempeligheid, het begrijpelijk maken, gericht op motiveren en activeren, naast informeren, gericht op het nu én gericht op de eigen situatie (zo passend/doelgroepgericht mogelijk).

Risicobewustzijn

Inzicht in de eigen pensioensituatie betekent ook inzicht in relevante risico's en onzekerheden. Naast wijzigingen in de werk- of privésituatie wil het pensioenfonds de deelnemer attenderen op risico's met betrekking tot:

- Deelnemer met een salaris boven de grens van 59k (2015) maar zonder excedentregeling;
- Deelnemers met een partner (Anw-hiaatverzekering);
- Deelnemers die scheiden (liefst al eerder...);
- Deelnemers aan de voorwaardelijke overgangsregeling;
- Het risico van arbeidsongeschiktheid (en wat het fonds heeft geregeld).

Het pensioenfonds gaat deelnemers actief attenderen op de hiervoor geschetste risico's. Uiteraard alleen indien van toepassing en op het juiste moment. Het pensioenfonds vindt het besef van en wijzen op risico's van belang, maar in hiërarchie wel iets minder belangrijk dan de doelstellingen rond pensioenbewustzijn en pensioenbekwaamheid.

Tactisch communicatiebeleid

De concretisering van dit strategisch plan wordt vastgelegd in tactische jaarplannen. Hierin wordt beschreven aan welke doelstellingen (inclusief KPI's) jaarlijks wordt gewerkt en hoe aan de realisatie daarvan wordt gewerkt. Elk jaar vindt een kwantitatief onderzoek plaats, waarbij niet alleen getoetst wordt in hoeverre de doelstellingen zijn behaald, maar ook op welke fronten extra aandacht nodig is om de lange termijn doelstellingen in dit plan te behalen en welke KPI's bijstelling behoeven. Uit deze toetsing is onder andere gebleken dat de KPI's met de doelstelling het verder digitaliseren van het pensioenfonds te hoog ingezet zijn en naar beneden bijgesteld dienen te worden. Ook zullen er in 2017 nog meer acties ondernomen worden om deelnemers meer gebruik te laten maken van de digitale mogelijkheden.

In de jaarplannen wordt gewerkt met gedetailleerde offertes en wordt het totale door het pensioenfonds beschikbaar gestelde budget gerespecteerd.

Uitvoeringskosten

Kosten uitvoering pensioenbeheer (x € 1.000,-)

Het fonds maakt voor het uitvoeren van de pensioenregeling diverse kosten. Globaal kunnen deze kosten worden onderverdeeld in kosten voor de uitvoering van de pensioenregeling en kosten van het vermogensbeheer. Het fondsbestuur vindt het belangrijk open te zijn over deze kosten.

Onderstaand is in dit kader een rapportage over de kosten voor de uitvoering van de pensioenregeling opgenomen. De kosten worden gepresenteerd met inachtneming met de aanbevelingen van de Pensioenfederatie en AFM. Hierdoor kunnen de kosten die pensioenfondsen maken met elkaar worden vergeleken.

De kosten van pensioenbeheer bedragen voor 2016 €5.798 (2015: €4.717). Omgerekend is dit €138,21 (2015: €118,85) per deelnemer en gepensioneerde.

Bestuur, advies en controle	2016	2015
<i>Bedragen * 1.000</i>		
Accountantskosten	109	108
Controle en advieskosten actuaris	89	74
Kosten adviseurs	533	297
Contributies en bijdragen	218	183
Bestuurskosten	609	683
Overig	146	197
Totaal	1.704	1.542
Administratie	2016	2015
Kosten deelnemers en pensioengerechtigden	1.950	1.846
Kosten werkgevers	500	487
Kosten financieel beheer en bestuursondersteuning	755	1.020
Kosten diverse éénmalige projecten	793	121
Kosten aanvullende regelingen	33	26
Totaal	4.031	3.500
Totaal pensioenbeheerkosten exclusief de door Syntrus in rekening gebrachte BTW	5.735	5.042
De door Syntrus in rekening gebrachte BTW	847	523
Totaal pensioenbeheerkosten inclusief de door Syntrus in rekening gebrachte BTW	6.582	5.565
Allocatie naar kosten vermogensbeheer		
Toezichtskosten DNB en AFM	-89	-72
Bestuurskosten	-108	-129
Beleggingsadministratie	-130	-120
Accountant en actuaris	-31	-27
Bestuursondersteuning	-348	-363
Reguliere advieskosten vermogensbeheer	-29	-60
Incidentele advieskosten vermogensbeheer	-49	-77
Pensioenbeheerkosten na allocatie kosten vermogensbeheer	5.798	4.717

Eénmalige kostenposten

Advisering inzake Integraal Risico Management	-	91
Advisering inzake nFTK	-	76
Afrekening vacatiegelden	-	65
Aanlooptraject uitbesteding communicatie	-	125
Werving & selectie	-	-
Overige éénmalige advieskosten	114	32
	5.684	4.329

Actieve deelnemers	18.191	16.201
Gepensioneerden	23.759	23.492
Totaal	41.950	39.693
Pensioenbeheerkosten in euro per deelnemer (exclusief BTW)	119,46	106,86
Pensioenbeheerkosten in euro per deelnemer (inclusief BTW)	138,21	118,85

Toelichting bij kosten uitvoering pensioenbeheer**Bestuur, advies en controle**

De controle en advieskosten actuaris zijn toegenomen van € 74 naar € 89. Deze stijging wordt verklaard door de toename in de certificeringskosten. De opgenomen reservering voor certificeringskosten in het jaarwerk 2014 bleek hoger dan de werkelijke kosten. Het verschil is in mindering gebracht op de kosten van 2015. De kosten adviseurs zijn toegenomen van € 297 naar € 533. De kosten voor de uitvoering van het communicatiebeleid door Bridgevest zijn onderdeel van de advieskosten en zijn gestegen (2016: € 296; 2015: € 109). Het communicatiebeleid is in 2015 uitbesteed aan Bridgevest, daarvoor uitgevoerd door Syntrus Achmea Pensioenbeheer en onderdeel van de administratiekosten. Tevens bestaan de kosten adviseurs voor € 114 uit éénmalige kosten. Dit betreft de kosten van Novisource inzake het kwaliteitsonderzoek € 87, advieskosten HVG € 7, juridische kosten € 16 en de kosten van Montae inzake transitie € 4.

Contributies en bijdragen hebben betrekking op de jaarlijkse contributie / heffing van DNB, AFM, Pensioenfederatie en Pensioenregister. De kosten zijn in vergelijking met 2015 gestegen. De stijging wordt hoofdzakelijk veroorzaakt door de stijging van de bijdrage DNB. De bijdrage is toegenomen door de toename van de TV en het VEV ultimo 2015 (t.o.v. 2014), welke als grondslag dienen voor de berekening van de bijdrage.

Bestuurskosten zijn afgenomen van € 683 naar € 609. In 2015 heeft voor een bedrag van € 81 verrekening plaatsgevonden over voorgaande jaren (met name BTW). Dit verklaart hoofdzakelijk de afname van de bestuurskosten in 2016.

Overige kosten bestaan tenslotte uit kosten beleggingsadministratie, kosten drukwerk en incassokosten. De afname in 2016 wordt verklaard door de afname van de incassokosten in 2016.

Administratie

Kosten deelnemer en pensioengerechtigden: deze kosten hebben betrekking op alle werkzaamheden die de administrateur van het pensioenfonds verricht om de pensioenaanspraken te administreren, de uitkeringen van de pensioengerechtigden te verzorgen en alle deelnemers en gerechtigden te informeren. Te denken valt hierbij aan het verwerken van waardeoverdrachten, het afkopen van kleine pensioenen, het toekennen van pensioenen en de communicatie met alle doelgroepen (helpdesk, website, pensioenplanner, nieuwsbrief, Uniform Pensioenoverzicht, start- en stopbrief enzovoorts).

Kosten werkgever: deze kosten hebben betrekking op alle activiteiten die voortvloeien uit het beheer van het bestand van aangesloten werkgevers, de aanlevering en verwerking van de werknemersgegevens, het opleggen en innen van de pensioenpremies en het onderhouden van de contacten met die werkgevers.

Kosten financieel beheer en bestuursondersteuning: deze kosten hebben betrekking op het voeren van het secretariaat ten behoeve van bestuur, commissies, werkgroepen en het verantwoordingsorgaan; het opstellen

van het jaarverslag en het samenstellen van financiële rapportages en de advies- en controlekosten door Syntrus Achmea Pensioenbeheer.

De daling van de kosten met € 265 is met name het gevolg geweest van lagere kosten communicatie zoals in rekening gebracht door de pensioenuitvoerder. Met ingang van 2015 is de uitvoering van het communicatiebeleid uitbesteed aan Bridgevest. In 2016 bedragen de kosten van Bridgevest € 296 en zijn opgenomen onder kosten adviseurs.

Kosten diverse éénmalige projecten: deze kosten hebben betrekking op diverse éénmalige diensten. In 2016 betreft dit met name de volgende kosten, UWV match, implementatie Pensioenaangifte, de transitie naar Bridgevest en de afkoopactie.

Kosten aanvullende regelingen: dit betreft de kosten inzake het voeren van de aanvullende regelingen zoals de excedent-regeling en ANW-hiaat regeling.

Btw – vervallen koepelvrijstelling

Pensioenuitvoerders hebben – als gevolg van het vervallen van de koepelvrijstelling voor pensioenadministratie - vanaf 1 januari 2015 BTW in rekening moeten brengen over hun dienstverlening.

Allocatie kosten vermogensbeheer

Met ingang van 2015 heeft het fonds besloten een deel van de kosten toe te rekenen aan de vermogensbeheerkosten. De volgende kosten worden toegerekend aan kosten vermogensbeheer (inclusief toegepaste verdeelsleutels):

- 50% van kosten DNB en AFM (onderdeel van 'Contributies en bijdragen');
- 20% van de kosten bestuurskosten;
- 100% van de kosten beleggingsadministratie (onderdeel van 'Overig');
- 20% van de kosten accountant / actuaris (zowel controle als advies);
- 50% van de uren bestuursondersteuning (als onderdeel van 'Administratie' kosten);
- 100% van de kosten adviseurs (voor zover deze daadwerkelijk betrekking hebben op vermogensbeheer);

Eénmalige kostenposten

De opgenomen kostenposten maken deel uit de kosten zoals meegenomen in de berekening 'Pensioenbeheerkosten per deelnemer'. Deze posten zijn vanwege hun incidentele karakter separaat toegelicht. Zonder deze incidentele posten zouden de pensioenbeheerkosten per deelnemer gelijk zijn aan € 135,49 (2015: € 109,06).

Aansluiting met de jaarrekening

In de jaarrekening is een totaal van € 6.582 vermeld, het verschil met het totaal van de kosten zoals meegenomen in de berekening 'Pensioenbeheerkosten per deelnemer' (€ 5.565) blijkt uit de tabel alsmede de tekstuele toelichting daarop.

Kosten uitvoering vermogensbeheer (€ 1.000,-)

2016	Beheerkosten	Performance gerelateerde kosten	Transactie- kosten	Totaal
Kosten per beleggingscategorie				
Vastgoed	1.085	-	153	1.238
Aandelen	5.090	-	1.441	6.531
Vastrentende waarden	5.516	-	231	5.747
Overige beleggingen	951	-	66	1.017
Derivaten	-	-	-	-
Totaal kosten toe te wijzen aan categorieën	<u>12.642</u>	-	<u>1.891</u>	<u>14.533</u>
Overige vermogensbeheerkosten				
Beleggingsadministratie	130			130
Bestuurskosten	456			456
Advieskosten vermogensbeheer	78			78
Overige kosten	120			120
Totaal overige vermogensbeheerkosten	<u>784</u>			<u>784</u>
Totaal kosten vermogensbeheer	<u><u>13.426</u></u>			<u><u>15.317</u></u>

2015	Beheerkosten	Performance gerelateerde kosten	Transactie- kosten	Totaal
Kosten per beleggingscategorie				
Vastgoed	1.324	-	363	1.687
Aandelen	4.277	-	290	4.567
Vastrentende waarden	5.545	-	375	5.920
Overige beleggingen	881	-	-	881
Derivaten	-	-	1.201	1.201
Totaal kosten toe te wijzen aan categorieën	<u>12.027</u>	-	<u>2.229</u>	<u>14.256</u>
Overige vermogensbeheerkosten				
Beleggingsadministratie	120			120
Bestuurskosten	492			492
Advieskosten vermogensbeheer	137			137
Overige kosten	99			99
Totaal overige vermogensbeheerkosten	<u>848</u>			<u>848</u>
Totaal kosten vermogensbeheer	<u><u>12.875</u></u>			<u><u>15.104</u></u>

<i>Overzicht kerncijfers inzake vermogensbeheerkosten</i>	2016	2015
Gemiddeld belegd vermogen *	2.859.247	2.990.174
<i>% van het gemiddeld belegd vermogen</i>		
Beheerkosten inclusief performance gerelateerde kosten	0,47%	0,43%
Transactiekosten	0,07%	0,07%
Totaal	0,53%	0,50%
* Het gemiddeld beheerd vermogen is berekend op basis van de ultimo jaarstanden.		

Toelichtingen op de kosten

Beheervergoedingen vermogensbeheerders

De beheerkosten bestaan onder andere uit de gemaakte kosten van:

- het bestuur gerelateerd aan het monitoren van de beleggingen;
- het fiduciair beheer en het portfeuillebeheer;
- de externe beleggingsadviseur.

Een deel van deze kosten wordt direct bij het fonds in rekening gebracht (2016: € 7.818; 2015: € 7.116). Daarnaast bestaat een deel van de kosten uit indirecte kosten welke zijn ingeschat op basis van de Total Expense Ratio van de beleggingsfondsen vermenigvuldigd met het gemiddeld belegd vermogen in deze fondsen (2016: € 4.824; 2015: € 4.911).

Transactiekosten

De transactiekosten zijn de kosten die gemaakt worden om de effectentransactie tot stand te brengen en uit te voeren. Deze kosten zijn veelal op basis van een schatting tot stand gekomen, omdat er bijvoorbeeld bij transacties in de categorie vastrentende waarden niet separaat kosten in rekening worden gebracht. Daarnaast is het bij participaties in beleggingsfondsen niet exact te bepalen welke kosten er zijn gemaakt.

De aannames die verder zijn gemaakt bij het berekenen van de transactiekosten zijn afkomstig uit de aanbevelingen uitvoeringskosten 2013 van de Pensioenfederatie. Onderstaand de belangrijkste gehanteerde veronderstellingen:

- Directe beleggingstitels: per aan- verkoop een spread vermenigvuldigd met de transactiewaarde. Spread percentage afkomstig uit de aanbevelingen van de Pensioenfederatie.
- Transactiekosten voor beleggingsfondsen zijn de daadwerkelijk afgerekende aan- verkoopkosten (in- en uittreedvergoedingen) van de beleggingsfondsen.

Transactiekosten zijn derhalve onderdeel van de aan- en verkooptransacties van de beleggingen. Deze bedragen over 2016 € 1.891 (2015: € 2.229).

Aansluiting met de jaarrekening:

De Aanbevelingen uitvoeringskosten van de Pensioenfederatie maken expliciet onderscheid tussen de vermogensbeheerkosten en transactiekosten. In de jaarrekening maken de transactiekosten van € 1.891 onderdeel uit van de indirecte beleggingsopbrengsten. Voorts zijn een deel van de pensioenuitvoeringskosten toegerekend aan kosten vermogensbeheer, voor een verdere toelichting hierop wordt verwezen naar de toelichting 'Kosten uitvoering pensioenbeheer'.

Beleggingen

Terugblik economie en financiële markten

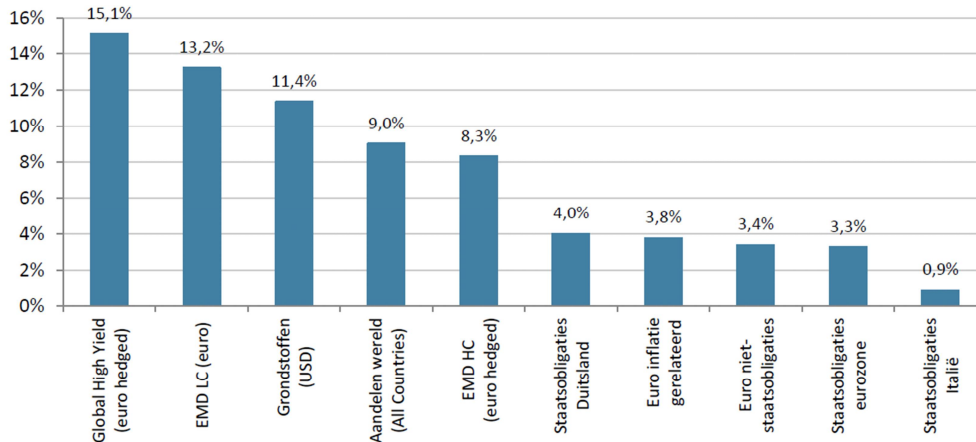
Begin 2016 waren de vooruitzichten voor de mondiale economie nog somber: er werd gevreesd voor enerzijds een harde landing van de Chinese economie en anderzijds een recessie in de VS, met een groeivertraging van de wereldeconomie tot gevolg. De olieprijs daalde hard, evenals de inflatieverwachtingen. Ook waren er zorgen over de stabiliteit van de financiële sector in Europa. De belangrijkste centrale banken continueerden hun zeer ruime monetaire beleid om het deflatiegevaar af te wenden. In reactie hierop daalden de kapitaalmarktrentes wereldwijd. De lange rente in de eurozone bereikte daarbij tussentijds de laagste niveaus ooit.

Tegen het einde van het jaar waren beleggers aanzienlijk optimistischer geworden, vooral ten aanzien van de verwachtingen voor de Amerikaanse economie. Voor de VS werd rekening gehouden met een aantrekkende groei. Terwijl de ECB en Bank of Japan hun soepele monetaire beleid voortzetten, ging de Amerikaanse centrale bank in december over tot haar eerste renteverhoging in een jaar tijd.

2016 gaat de geschiedenis in als een jaar met grote verrassingen op het politieke vlak, met als belangrijkste gebeurtenissen de uitkomst van het Brexit-referendum in het VK en de verkiezing van Donald Trump tot president van de VS. Hoewel beide gebeurtenissen aanvankelijk voor volatiele financiële markten zorgden, reageerden met name de lokale aandelenmarkten in tweede instantie positief op de uitkomsten. In het geval van de Brexit kwam dit door het sterk gedaalde pond dat positief werd beschouwd voor de winstgevendheid van Britse bedrijven. In het geval van de verkiezing van Trump was dit het gevolg van diens plannen om de economische groei in de VS verder aan te jagen.

Rendementen

Financiële markten toonden zich veerkrachtig in 2016, ondanks al het politieke tumult. De totaalrendementen van de meeste beleggingscategorieën waren positief (zie grafiek hierna). Vooral de risicovollere beleggingen behaalden aantrekkelijke rendementen onder aanvoering van de vastrentende categorieën high yield en schuldpapier uit opkomende markten (EMD LC). De risico-opslagen van deze categorieën daalden. Ook de beleggingscategorie grondstoffen eindigde het jaar in de plus. Hiermee is de daling van afgelopen jaren eindelijk gestuit. De wereldwijde aandelenmarkten kenden per saldo een goed jaar ondanks de slechte start en alle politieke onrust. Maar ook het totaalrendement op eurostaatsobligaties was positief. Italiaanse staatsobligaties bleven wel achter bij de staatsobligaties uit de kernlanden.

Aandelen

In lokale valuta gemeten was het totaalrendement van aandelen Verenigde Staten het hoogste. Aandelen uit opkomende markten leverden na een sterk herstel een deel van de winst in na de verkiezing van Trump. Japanse aandelen bleven achter bij de andere regio's, mede door de stijging van de Japanse yen. Europa worstelde met de fragiele bankensector en de tegenvallende winstontwikkeling. Vooral Italiaanse bank aandelen stonden onder druk. Toch werd ook in Europa een positief jaarrendement behaald.

Vastrentende waarden

Euro-staatsobligaties lieten redelijke totaalrendementen zien. Per saldo was sprake van een daling van de renteniveaus gedurende het jaar. De Duitse 10-jaarsrente daalde van 0,63% naar 0,21%. De daling vond vooral plaats in de eerste helft van het jaar. De onrust op de financiële markten, de verdere verruiming van het ECB-beleid en de uitslag van het Brexit-referendum waren hier debet aan. De Duitse kapitaalmarktrente dook medio 2016 zelfs onder het 0%-niveau. In het laatste kwartaal van het jaar liepen de kapitaalmarktrentes weer op. In aanloop naar het referendum steeg de risico-opslag ten opzichte van Duitsland naar het hoogste niveau in drie jaar.

Bedrijfsobligaties profiteerden van de opkoopwoede van de ECB, die zich sinds juni ook uitstrekt tot deze beleggingscategorie. De 30-jaarswaprente daalde per saldo met bijna 40 basispunten en sloot het jaar af op 1,24%. In augustus werd nog een dieptepunt van 0,7% bereikt.

Verder hebben ook de meer risicovolle categorieën euro high yield, emerging market debt hard currency en emerging market debt local currency hoge absolute rendementen laten zien door een sterke vraag van beleggers in hun 'search for yield'.

Vastgoed en hypotheke

Vastgoed

Ook vastgoed boekte een mooi absoluut rendement in 2016. In Nederland was er een sterke toename van de vraag bij zowel gebruikers als (internationale) beleggers naar met name objecten op de beste locaties. Dit stuwde de verkoop- en huurprijzen omhoog. Deze ontwikkeling gold voor alle sectoren: woningen, kantoren, winkels en industrieel vastgoed. Vooral bij winkels was een duidelijke tweedeling zichtbaar waarbij objecten van op de beste locaties het goed deden, maar winkels op secundaire locaties niet.

Internationaal gezien presteerden de Amerikaanse vastgoedmarkten goed door de toegenomen vraag als gevolg van de aantrekkelijke economie. De belangstelling van buitenlandse beleggers bleef groot. In de meeste sectoren was sprake van dalende aanvangsrendementen door waardeinstijgingen van het vastgoed. Ook in Europa was sprake van behoorlijke rendementen. De vraag van gebruikers en beleggers richtte zich met name op eersteklas vastgoed waar zowel verkoop- als huurprijzen stegen. Vastgoed op de beste locatie

presteerde beter dan dat op secundaire locaties. De markt in Azië-Pacific ontwikkelde zich ondanks een redelijk hoge groei van regionale economie niet geweldig. Ook hier ging de vraag van gebruikers en beleggers vooral uit naar vastgoed op de beste locaties.

Hypotheke

Zowel particuliere als zakelijke hypotheke in Nederland presteerden in absolute zin minder dan de overige hoofdbeleggingscategorieën, maar behaalden nog steeds een positief rendement.

Bij particuliere hypotheke stegen de aanvragen sterk als gevolg van de aantrekkende woningmarkt. In Nederland veranderde de woningmarkt in een verkopersmarkt, werd de Mortgage Credit Directive ingevoerd en steeg de hypotheekrente weer na jaren van daling. De verbeterde risico-rendementsverhouding van Nederlandse hypotheke in combinatie met de lage obligatierente trok nieuwe investeerders naar de markt. Verwacht wordt dat deze investeerders steeds meer de plek van banken zullen gaan innemen op de hypotheekmarkt. Banken zullen zich door regelgeving naar verwachting steeds meer gaan terugtrekken uit deze markt.

Bij zakelijke hypotheke was in 2016 sprake van 'booming' markt voor commercieel vastgoed in Nederland. Dit was het gevolg van de lage rente, grote beschikbaarheid van kapitaal, relatief gunstige vastgoedprijzen en aantrekkende gebruikersmarkten. Ook bij zakelijke hypotheke is merkbaar dat banken terughoudender zijn geworden met het verstrekken van financiering.

Normportefeuille

Strategisch beleggingsbeleid

Om in de toekomst voldoende pensioen te kunnen uitkeren, belegt het pensioenfonds de ingelegde gelden in diverse beleggingscategorieën. Op basis van lange termijn ALM-studies wordt bekeken welk beleggingsbeleid het beste past bij de verplichtingenstructuur van het pensioenfonds.

Ieder jaar stelt het pensioenfonds een (wettelijk verplichte) normportefeuille vast. Uitgangspunten van het beleid zijn onder meer een goede spreiding van risico's, het (deels) afdekken van risico's waar geen rendement van wordt verwacht en voldoende liquiditeit. Daarnaast wil het pensioenfonds alleen beleggen in transparante, niet-complexe beleggingscategorieën. Daarom belegt het pensioenfonds bijvoorbeeld niet in hedge funds.

De asset allocatie is veranderd ten opzichte van 2015. Dit is gebeurd naar aanleiding van de uitgevoerde ALM studie en het daarna vaststellen van een nieuwe strategische portefeuille. Het fonds heeft in 2015 gebruik gemaakt van een eenmalige toegestane mogelijkheid het risicoprofiel te vergroten, ondanks de financiële positie. De bandbreedtes van vastgoed en hypotheke zijn verruimd. Deze bleken in de praktijk te krap omdat deze illiquide categorieën niet tussentijds bijgestuurd kunnen worden.

Categorie	Manager	Weging 2016	Weging 2015	Bandbreedtes
Vastrentend	SEI	41%	46%	36-46%
Aandelen	SEI	34%	29%	29-39%
Direct Vastgoed	SARE&F	10%	10%	7-12%
Hypotheke	SARE&F	10%	10%	7-12%
Commodities	SEI	5%	5%	3-7%
Liquide Middelen	-	0%	0%	0-2%
Totaal	-	100%	100%	-

Renterisico

Het pensioenfonds dekt per eind 2016 50% van het rentemismatchrisico tussen beleggingen en nominale pensioenverplichtingen af te dekken in een marktwaarde omgeving. Dit risico bestaat uit het verschil in rentegevoeligheid tussen beleggingen en verplichtingen. De effecten van een veranderende rente op de waarde van verplichtingen zijn dusdanig groot, dat het onverstandig zou zijn dit risico nog verder open te laten staan. De looptijd van de verplichtingen is immers erg lang (gemiddeld 23 jaar) en een renteverandering heeft

op de waarde van langlopende verplichtingen een grote impact. Indien die impact er op de beleggingen veel minder of niet zou zijn, zou de dekkingsgraad erg volatiel worden. Dit renterisico wordt afgedekt door middel van obligaties en renteswaps. De waarde van deze instrumenten reageren, net als de verplichtingen, sterk op veranderingen in rente en hebben daardoor een stabiliserend effect op de dekkingsgraad als de looptijden op elkaar worden afgestemd. In 2016 hebben de renteswaps een positieve bijdrage aan het rendement opgeleverd van 5%, doordat de rente is gedaald in 2016.

In 2016 heeft het pensioenfonds een dynamisch renteafdeckingsbeleid vastgesteld. Dit betekent dat het strategische renteafdeckingspercentage wijzigt als de rente stijgt of daalt. Het bestuur is van mening dat de rente zodanig lage niveaus heeft bereikt, dat verdere dalingen van de rente (theoretisch gezien) steeds onwaarschijnlijker worden. Bovendien wordt de risicopremie, of wel het rendement dat op renteontwikkelingen behaald kan worden, groter.

Het beleid van het fonds is dat binnen de portefeuille gestuurd wordt op een renteafdekking in een marktwaarde omgeving. Bpf Meubel heeft als doel het marktrenterisico volgend uit de nominale voorziening pensioenverplichtingen af te dekken volgens een rentestafel. Het afdeckingspercentage hangt af van de rentestand van de 20-jaars euro swaprente. De stafel wordt in onderstaande tabel weergegeven.

Trede	20-jaars euro swap rente	Renteafdekking	Minimum	Maximum
1	1,25%	50%	40%	60%
2	1,50%	55%	45%	65%
3	1,75%	60%	50%	70%
4	2,0%	65%	55%	75%
5	2,5%	70%	60%	80%
6	3,0%	75%	65%	85%

Indien een renteniveau (of rentetrigger) wordt geraakt, treedt de vermogensbeheerder in overleg met het pensioenfonds om vast te stellen of een verhoging of verlaging van het risico inderdaad gewenst is.

De werkelijke renteafdekking aan het einde van 2016 op basis van de swapcurve (marktwaarde) bedroeg 48,9%, op basis van de UFR (toezicht) 64,6%. De renteafdekking blijft, zoals gezien over 2016, belangrijk voor een pensioenfonds om een stuk risico te reduceren en te beheersen.

Valuta afdekking

Het valutarisico wordt binnen alle categorieën volledig afgedekt, behalve bij Aandelen Pacific Basin en Aandelen Emerging Markets waar het valutarisico om praktische redenen niet wordt afgedekt. In het Emerging Markets Debt fonds wordt deels belegd in lokale valuta, deze worden niet afgedekt. De afdekking van het valutarisico in de internationale vastgoedfondsen wordt middels een overlay verzorgd door SEI.

Derivaten

Bpf Meubel belegt in derivaten. Dit zijn producten die hun waarde ontleen aan een ander, onderliggend, product. Bpf Meubel gebruikt derivaten alleen om risico's te reduceren en te beheersen. Zo wordt het renterisico ten opzichte van de verplichtingen gereduceerd met onder andere renteswaps en wordt het inflatierisico afgedekt met inflatieswaps. Binnen de beleggingsfondsen kan de manager ook gebruik maken van derivaten.

Beleggingsbeginselen (Investment beliefs)

Investment beliefs beschrijven op een heldere en beknopte wijze de uitgangspunten voor het beleggingsbeleid. De investment beliefs, ook wel beleggingsbeginselen, vormen daarmee de basis of de filosofie voor de inrichting van het vermogensbeheer, de verdeling van de beschikbare middelen over de verschillende beleggingscategorieën, beleggingsstijlen en het risicomanagement. Eind 2016 heeft er een uitgebreide evaluatie plaatsgevonden van de investment beliefs. Dit heeft enerzijds tot een aantal wijzigingen geleid in bestaande beliefs en anderzijds is een aantal aanvullende beliefs geformuleerd.

Het pensioenfonds hanteert vanaf eind 2016 de volgende beleggingsbeginselen, welke nader zijn uitgewerkt in het beleggingsplan en ABTN van het fonds:

- Ø Investment beliefs 'Algemeen'
 - Het pensioenfonds is een lange termijn belegger en de structuur van de verplichtingen, de risicobereidheid en de pensioenambitie zijn de basis van de strategische portefeuille;
 - Het beleggingsrisico wordt op langere termijn beloond;
 - De verantwoordelijkheid van het fonds gaat verder dan een goede risicorendements-afweging. Ons pensioenfonds heeft als lange termijn belegger eveneens een duurzame functie;
- Ø Investment beliefs 'Financiële markten'
 - Passief beheer is het uitgangspunt, actief beheer kan weloverwogen worden toegestaan;
 - Diversificatie loont, maar niet in alle marktomstandigheden;
 - Renterisico is een beperkte bron voor rendement;
 - Ons fonds moet zorg dragen voor voldoende liquiditeit in de portefeuille, echter gezien het feit dat wij een lange termijn belegger zijn, kunnen wij gebruik maken van de premie voor illiquiditeit;
- Ø Investment beliefs 'Beleggingsproces'
 - Goede processen en 'checks & balances' zijn een essentiële voorwaarde voor prestaties;
 - Beleggingskosten zijn belangrijk;
 - Modellen zijn een hulpmiddel, geen doel;
- Ø Investment beliefs 'Beleggingsproducten'
 - Er wordt alleen belegd in beleggingen die transparant, begrijpelijk en uitlegbaar zijn;
 - Derivaten kunnen gebruikt worden om op een efficiënte manier de portefeuille in te richten en risico's af te dekken;
- Ø Risicomanagement beliefs
 - Het managen van beleggingsrisico's is minimaal zo belangrijk als het genereren van rendementen;
 - Wij nemen niet meer risico dan nodig om onze lange termijn doelstellingen te kunnen realiseren;
- Ø Governance beliefs
 - Wij hanteren duidelijke verantwoordelijkheden en processen en brengen scheiding aan tussen advisering, uitvoering en monitoring;
 - Vermogensbeheerders worden jaarlijks beoordeeld.

Het bestuur heeft de huidige portefeuille getoetst aan de nieuwe investment beliefs. Uit deze toets blijkt dat er op een aantal onderdelen aanpassingen nodig zijn. Hiervoor is een plan van aanpak opgesteld, welke in 2017 nader wordt uitgewerkt en uitgevoerd. De in het eerste kwartaal van 2017 aangestelde nieuwe fiduciaire adviseur zal hierin een belangrijke rol spelen.

Prudent Person

Met de invoering van het nieuwe FTK per 2015 is expliciet in de regelgeving opgenomen dat het pensioenfonds onderbouwt dat het strategisch beleggingsbeleid en het beleggingsplan passen binnen de prudent person regels. Dat het strategisch beleggingsbeleid en het beleggingsplan passen binnen de prudent person regel, blijkt onder meer uit de volgende punten:

- Het fonds kent een duidelijke organisatiestructuur met betrekking tot het beleggingsbeleid en besluitvorming hierover.

- Er is een balans tussen de omvang, aard en complexiteit van de beleggingsportefeuille enerzijds en de aanwezige kennis en ervaring en het risicobeheer anderzijds. Op dit punt heeft regelmatig onderzoek plaatsgevonden, onder andere in ALM-studies. Daarnaast komt dit tot uitdrukking in de risicohouding van het fonds.
- Het fonds stelt voor de langere termijn een strategisch beleggingsbeleid vast, dat in ieder geval een beschrijving bevat van de beleggingsdoelstelling, de samenstelling van de beoogde beleggingsportefeuille en een bandbreedte voor de beleggingsportefeuille.
- Het fonds vertaalt het strategisch beleggingsbeleid naar een beleggingsplan waarin een gedetailleerde omschrijving van het beleggingsbeleid wordt gegeven.
- Het fonds stelt een beleggingscyclus vast op grond waarvan het strategisch beleggingsbeleid, het beleggingsplan en de uitvoering periodiek worden geëvalueerd en opnieuw wordt beoordeeld.
- Transparantie over het beleggingsbeleid naar belanghebbenden van het fonds komt tot uitdrukking in de verklaring inzake beleggingsbeginselen.
- De belangrijkste uitgangspunten voor toepassing van het prudent beginsel zijn vastgelegd in wet- en regelgeving. In onderstaande tabel is een samenvatting opgenomen van deze onderbouwing.

Regelgeving	
Artikel 135 Pensioenwet	<ul style="list-style-type: none"> • Het pensioenfonds heeft als doelstelling een nominaal pensioen uit te keren en wil secundair koopkracht behouden. In de ALM-studie is als uitgangspunt genomen dat om beide doelstellingen te bereiken, het pensioenfonds risico moet nemen, maar het risico moet gematigd zijn om de kans op het korten van pensioenaanspraken van deelnemers beperkt te houden. De verplichtingen vormen op deze manier het uitgangspunt voor het strategisch beleggingsbeleid en het beleggingsbeleid is dan ook vastgesteld in het belang van de aanspraak- en pensioengerechtigden; • het niet beleggen in de bijdragende ondernemingen is niet van toepassing voor het fonds; • conform de ABTN en de Richtlijnen voor de Jaarverslaglegging vindt de waardering van de beleggingen grotendeels op marktwaarde plaats conform Level 1 (prijzen in actieve markten voor gelijke instrumenten) en Level 2 (prijzen in actieve markten voor soortgelijke activa of verplichtingen of waarderingstechnieken waarbij inputfactoren zijn gebaseerd op observeerbare marktdata) waarderingen. Slechts 7,6% van de beleggingen vallen onder de categorie level 3 (beleggingen die gewaardeerd worden met modellen waarvan tenminste een input niet direct observeerbaar is in de markt). Van laatstgenoemde categorie beleggingen worden de naleving van de vastgelegde processen gecontroleerd middels accountantsverslagen van de betrokken beleggingsfondsen en de ISAE3402-verklaringen van de betrokken beheerorganisaties. • in de jaarrekening wordt gerapporteerd hoe het fonds uitvoering geeft aan het maatschappelijk verantwoord beleggen.
Artikel 13 en 13a besluit FTK	<ul style="list-style-type: none"> • Het pensioenfonds belegt hoofdzakelijk in zeer liquide beleggingsproducten. Bovendien is het pensioenfonds een relatief jong fonds, waardoor de premie-instroom groter is dan de pensioenuitkeringen. De grootste liquiditeitsbehoefte komt voort uit derivatencontracten. Er is in dit kader sprake van dagelijks onderpandbeheer. • alle beleggingen vinden plaats op gereguleerde markten; • het fonds heeft het beleggingsbeleid ('beleggingscyclus') gedetailleerd beschreven en vastgelegd in het beleggingsplan en de ABTN. Daarnaast zijn restricties vastgelegd in de vermogensbeheercontracten, beleggingsrichtlijnen en de prospectussen van de beleggingsfondsen; • de portefeuille is gespreid over beleggingscategorieën, regio's, landen en sectoren. De monitoring van o.a. restricties t.a.v. concentratie-, kredietrisico's en securities lending vindt plaats via verschillende (risico-) rapportages. • het pensioenfonds heeft in haar ABTN en in het beleggingsplan vastgelegd dat derivaten slechts gebruikt mogen worden om de risicograad van de beleggingen te verlagen en de portefeuille op een meer efficiënte wijze te

	beheren.
Beheerste en integere bedrijfsvoering (artikel 143 Pensioenwet)	<ul style="list-style-type: none"> • het pensioenfonds beschikt ten aanzien van de beleggingscyclus over een duidelijke, volledige en transparante organisatiestructuur; • het bestuur belegt alleen in beleggingsobjecten / fondsen die zij begrijpt en doorziet, waarvan de risico's adequaat beheersbaar zijn en die passen bij de risicohouding en verplichtingen van het pensioenfonds.
Regels uitbesteding (artikel 34 Pensioenwet)	<ul style="list-style-type: none"> • het pensioenfonds beschikt over een uitbestedingsbeleid dat mede richtlijnen ten aanzien van de selectie en evaluatie van vermogensbeheerders bevat; • het pensioenfonds borgt dat de mandaten en richtlijnen van de vermogensbeheerders aansluiten op het strategische beleggingsplan en het beleggingsbeleid, onder meer door het vooraf en tussentijds beoordelen van contracten, mandaten en richtlijnen.
Verbod op langlopende leningen en garantstelling (artikel 136 Pensioenwet)	<ul style="list-style-type: none"> • het pensioenfonds heeft dergelijke leningen en garantstelling niet in de beleggingsportefeuille.

Performance

Het vermogen van het pensioenfonds steeg in 2016 van € 2,70 naar € 3,02 miljard. De beleidsdekkingsgraad eindigde op 98,2%. De totale performance exclusief derivaten over 2016 bedroeg 7,2% versus een benchmark van 6,3%. Alle beleggingscategorieën scoorden in 2016 een positief rendement. De hoogste rendementen waren voor commodities (11,6%), aandelen (10,2%) en vastgoed (8,2%). Alle beleggingscategorieën noteerden in 2016 een outperformance ten opzichte van de relevante benchmark.

De performance inclusief derivaten bedroeg 12,2%. De benchmark liet een rendement zien van 11,3%. De waarde van de renteswaps, die dienen om het renterisico ten opzichte van het renterisico van de verplichtingen af te dekken, steeg door de per saldo in 2016 gedaalde rente. De inflatieswaps blijven een negatieve waarde hebben omdat, mede door nog steeds lage rentes, de inflatieverwachtingen laag blijven. De bijdrage van het rendement op de derivatenportefeuille aan het beleggingsrendement is 5%.

Categorie	Performance portefeuille	Performance Benchmark
Aandelen	10,18%	8,68%
Vastrentend	4,66%	4,16%
Hypotheke	3,47%	1,54%
Commodities	11,63%	10,12%
Vastgoed	8,16%	9,81%

Aandelen

Aandelenmarkten lieten in 2016 zeer goede rendementen zien, vooral dankzij een zeer sterke stijging in het vierde kwartaal. Dit ondanks de oplopende onrust over met name de vertragende groei in China en de doorlopende politieke onrust in de EU en VS.

Het jaarrendement bedroeg 10,18% versus de benchmark van 8,62%. Binnen de aandelenportefeuille hebben de categorieën UK equity, US small caps en Emerging Markets het beste gepresteerd met rendementen van 16% tot 22%. Japan was de enige aandelenregio met een negatief rendement van -1,86%. Het rendement van de aandelenportefeuille was beter dan het rendement van de benchmark. In relatieve zin hebben vooral Europa, Emerging Markets en Azië een beter rendement behaald dan hun respectievelijke benchmarks.

Vastrentende waarden

Ook de vastrentende waarden lieten over de verslagperiode een positief rendement zien. Binnen de vastrentende waarden categorie laten de categorieën Emerging Markets Debt en High Yield sterke rendementen zien van 11,68% en respectievelijk 15,17%. De minst presterende categorie binnen de portefeuille is het segregated account van Bpf Meubel met een rendement van -0,02%. Dit account bestaat vooral uit liquide middelen en zeer kortlopende obligaties ten behoeve van het onderpand van de rentederivaten. Het rendement op liquide middelen is het laatste jaar in zijn algemeenheid negatief.

Opvallend is dat vooral de risicovollere categorieën binnen de vastrentende waarde-portefeuille hoge rendementen laten zien. Dit ligt in lijn met de sterke vraag van beleggers naar deze beleggingen wegens de 'search for yield' in deze lage rente omgeving.

Hypotheke

Zowel particuliere als zakelijke hypotheke in Nederland presteerden relatief minder dan de overige hoofdbeleggingscategorieën. Tegenover dit rendement staat ook wel een beperkter risico dan bijvoorbeeld op High Yield obligaties.

Bij particuliere hypotheke stegen de aanvragen sterk als gevolg van de aantrekkende woningmarkt. In Nederland veranderde de woningmarkt in een verkopersmarkt, werd de Mortgage Credit Directive ingevoerd en steeg de hypotheekrente weer na jaren van daling. De verbeterde risico-rendementsverhouding van Nederlandse hypotheke in combinatie met de lage obligatierente trok nieuwe investeerders naar de markt. Verwacht wordt dat deze investeerders steeds meer de plek van banken zullen gaan innemen op de hypotheekmarkt. Banken zullen zich door regelgeving naar verwachting steeds meer gaan terugtrekken uit deze markt. Het rendement over 2016 voor de particuliere hypotheke bedraagt: 3,94% versus de benchmark van 1,66%.

Bij zakelijke hypotheke was in 2016 sprake van 'booming' markt voor commercieel vastgoed in Nederland. Dit was het gevolg van de lage rente, grote beschikbaarheid van kapitaal, relatief gunstige vastgoedprijzen en aantrekkende gebruikersmarkten. Ook bij zakelijke hypotheke is merkbaar dat banken terughoudender zijn geworden met het verstrekken van financiering. Het rendement over 2016 voor de zakelijke hypotheke bedraagt: 2,71% versus de benchmark van 2,70%.

Commodities

Voor het gehele jaar 2016 behaalde de commodities-portefeuille een rendement van 11,5%, een outperformance van 1,5% ten opzichte van de benchmark. 2016 is het eerste jaar sinds 2010 dat grondstoffen een positief rendement over een kalenderjaar noteren. Dit positief rendement is onder andere te verklaren door de productiebeperkende maatregelen van de OPEC en de positieve stemming op de kapitaalmarkten na de verkiezing van Trump tot president van de VS. Positieve bijdragen aan de performance waren de overweging in Brent olie en onderweging in West Texas olie en de onderweging in aluminium.

Commodities heeft als categorie een negatieve correlatie met aandelen; oftewel, in een goed aandelenjaar verwacht je een achterblijvende performance van commodities en andersom. Dit jaar lijkt dit minder op te gaan, zowel de aandelen als de commodities laten een positief rendement zien. Commodities zijn een volatiele beleggingscategorie en maakt daarom slechts een klein deel uit van de totale beleggingsportefeuille.

Vastgoed

Ook vastgoed boekte een hoog absoluut rendement in 2016 met ruim 8%.

In Nederland was er een sterke toename van de vraag bij zowel gebruikers als (internationale) beleggers naar met name objecten op de beste locaties. Dit stuwde de verkoop- en huurprijzen omhoog. Deze ontwikkeling gold voor alle sectoren: woningen, kantoren, winkels en industrieel vastgoed. Vooral bij winkels was een duidelijke tweedeling zichtbaar waarbij objecten van op de beste locaties het goed deden, maar winkels op secundaire locaties niet.

Internationaal gezien, presteerden de Amerikaanse vastgoedmarkten goed door de toegenomen vraag als gevolg van de aantrekkende economie. De belangstelling van buitenlandse beleggers bleef groot. In de meeste sectoren was sprake van dalende aanvangsrendementen door waardestijgingen van het vastgoed. Ook in Europa was sprake van behoorlijke rendementen. De vraag van gebruikers en beleggers richtte zich met name op eersteklas vastgoed waar zowel verkoop- als huurprijzen stegen. Vastgoed op de beste locatie presteerde beter dan dat op secundaire locaties. De markt in Azië-Pacific ontwikkelde zich ondanks een redelijk hoge groei van regionale economie niet geweldig. Ook hier ging de vraag van gebruikers en beleggers vooral uit naar vastgoed op de beste locaties.

Z-score 2016

De Z-score wordt ieder jaar berekend en laat het verschil zien tussen het werkelijke rendement van de portefeuille en het rendement van de benchmark (een vergelijkingsmaatstaf). Een positief getal betekent dat de beleggingen van het pensioenfonds beter hebben geredeneerd dan de markt; bij een negatief getal geldt het omgekeerde. Bij de berekening worden ook de kosten van het vermogensbeheer in de beschouwing opgenomen.

Naast de jaarlijks berekende Z-score wordt een zogenaamde performancetoets gedaan, waarin de Z-scores over een periode van 5 jaren worden berekend. In het Vrijstellingsbesluit Wet Bpf 2000 is opgenomen dat er vrijstelling van de verplichte deelname aan een bedrijfstakpensioenfonds kan worden verleend als de performancetoets lager is dan -1,28% (oude stijl) en 0 (nieuwe stijl). Het feitelijk behaalde rendement van het pensioenfonds wijkt dan behoorlijk negatief af van de benchmark.

De Z-score voor het jaar 2016 bedraagt 0,61 (2015: 0,04).

Voor de vier voorgaande jaren gelden de volgende Z-scores:

2012: 0,03

2013: 0,27

2014: 0,53

2015: 0,04

Op basis van deze Z-scores komt de performancetoets voor 2016 uit op 0,66.

Vooruitblik financiële markten

Het jaar 2017 is begonnen als een relatief goed jaar voor de categorie aandelen; zeker in vergelijking met de vastrentende waarden. Het klimaat van lage rentes lijkt voorlopig door te zetten; aangezien het beleid van de ECB en BoJ ongewijzigd blijft. De VS blijft de "beste leerling uit de klas" en de verwachting is dat obligatierentes in de VS op termijn gaan stijgen nu de inflatie weer licht aantrekt.

In Europa wordt de politiek weer een belangrijk punt van overweging voor beleggers: met name de Franse presidentsverkiezingen zijn van belang. De strijd om de kleine lettertjes bij het Britse uittreden uit de EU kan ook voor periodes van marktvolatiliteit en onzekerheid onder beleggers zorgen. De grootste hinderpaal voor een gunstig beleggingsklimaat wordt echter de veranderende handelsrelatie tussen China en de VS, de twee belangrijkste economieën ter wereld.

Sinds de Amerikaanse verkiezingen hebben beleggers vooral oog gehad voor de positieve aspecten van de onverwachte overwinning van Donald Trump. Er zullen in het komende jaar echter ook momenten komen dat de meer zorgwekkende en controversiële initiatieven van de regering-Trump het vertrouwen onder beleggers op de proef stellen. Op die momenten zouden aandelen volgens ons wel eens aantrekkelijk kunnen blijken.

Een goed gespreide portefeuille tezamen met het afdekken van grote risico's waar het fonds geen beloning voor verwacht, met name renterisico op de verplichtingen en valutarisico, zijn voor het bestuur de beste manier om te gaan met al deze onzekerheden.

Maatschappelijk verantwoord beleggen

Het pensioenfonds heeft het Maatschappelijk Verantwoord Beleggen (MVB) nadrukkelijk in haar beleggingsbeleid geïntegreerd. Daartoe wordt er rekening gehouden met wettelijke verplichtingen en maatschappelijke ontwikkelingen, zoals onder andere zijn vastgelegd in de Code Tabaksblat en de 'Principles for Responsible Investment' van de Verenigde Naties.

Het pensioenfonds vindt het belangrijk dat maatschappelijk verantwoord ondernemen wordt beloond en aangemoedigd. Aangezien het pensioenfonds belegt in beleggingsfondsen, kan het niet rechtstreeks invloed uitoefenen door bijvoorbeeld sectoren of bedrijven uit te sluiten. Het beleid van het pensioenfonds is dan ook om producenten van controversiële wapens (zoals clustermunition) zo veel mogelijk uit te sluiten van de beleggingsportefeuille. Deze uitsluitingen worden dan ook gehanteerd in de beleggingsfondsen waar het pensioenfonds in belegt. Daarnaast heeft het pensioenfonds haar vermogensbeheerder gevraagd om een externe partij aan te nemen die het maatschappelijk verantwoord beleid van ondernemingen doorlicht en daar waar nodig de discussie aangaat om verbeteringen tot stand te brengen. Vermogensbeheerder SEI heeft BMO Responsible Engagement Overlay (BMO Reo) aangesteld voor de uitvoering en implementatie van het maatschappelijk verantwoord beleid. BMO Reo doet dit namens veel grote beleggers c.q. pensioenfondsen en kan daarom meer invloed uitoefenen dan wanneer het pensioenfonds dit zelfstandig zou proberen te doen. Het beleid van BMO wordt op alle aandelen beleggingsfondsen en de euro investment grade vastrentende waarden fondsen doorgevoerd.

Namens het pensioenfonds voert BMO Reo het stemrecht tijdens aandeelhoudersvergaderingen uit. Namens het pensioenfonds is er in 2016 op 4.042 aandeelhoudersvergaderingen gestemd. In 2.999 gevallen is er op minimaal één onderwerp tegen (het voorstel van de bedrijfsleiding) gestemd. In totaal is er op aandeelhoudersvergaderingen bij 45.712 onderwerpen ingestemd, waarbij er 9.440 keer tegen is gestemd. Het pensioenfonds publiceert op haar website de kwartaalrapportages van BMO over het gevoerde beleid qua dialoog en stemrecht, met inachtneming van een vertraging van 6 maanden vanuit concurrentie-oogpunt.

Daarnaast gaat zij op constructieve manier de dialoog aan (engagement) met de ondernemingen waarin wordt belegd om hun prestaties te versterken door verbeteringen door te voeren in de bedrijfsvoering op het gebied van de corporate governance, de maatschappij en het milieu. BMO rapporteert hierover rechtstreeks aan het pensioenfonds.

Vanaf 1 januari 2013 geldt een wettelijk verbod op het (laten) uitvoeren van transacties, het verstrekken van leningen of verwerven van niet vrij verhandelbare deelnemingen in bedrijven die betrokken zijn bij de productie, distributie of verkoop van clustermunition of cruciale onderdelen daarvan. De handhaving van het verbod heeft plaats vanaf 1 april 2013. Vanaf die datum wordt een 'redelijke' termijn in acht genomen waarbinnen die financiële instrumenten, leningen of niet vrij verhandelbare deelnemingen van de hand gedaan of beëindigd dienen te zijn.

Eenmaal per jaar wordt, na overleg tussen de AFM, brancheorganisaties en marktpartijen, een indicatieve lijst van betrokken ondernemingen gepubliceerd en aangepast. Het pensioenfonds ziet erop toe dat niet belegd wordt in bedrijven op deze lijst. Hiertoe zal de periodieke lijst door het pensioenfonds gedeeld worden met haar vermogensbeheerders, vergezeld van het verbod om in de betreffende ondernemingen te beleggen. In de uitbestedingsovereenkomst met de vermogensbeheerder wordt geregeld de wijze waarop de vermogensbeheerder invulling geeft aan dit verbod.

Het wettelijk verbod geldt niet voor transacties in door derden beheerde beleggingsinstellingen en indices waarbij de producenten van clustermunition en of daarbij betrokken ondernemingen, minder dan 5% van de waarde van die beleggingsinstelling of index vertegenwoordigen.

Het pensioenfonds heeft haar beleggingen getoetst aan bovenstaande wet- en regelgeving en bevestigd gekregen van haar vermogensbeheerders dat zij voldoen aan de geldende wet- en regelgeving, waaronder de sanctiewet.

Risicoparagraaf

Naast het reguliere integrale risicomanagement is er ook sprake van extra aandacht voor het beleggingsproces. Met betrekking tot de beheersing van de beleggingsrisico's bevatten de door het pensioenfonds opgestelde beleggingsrichtlijnen onder meer bepalingen voor (deze zijn mandaat en vermogensbeheerder specifiek):

- de minimum en maximum allocatie voor de verschillende beleggingscategorieën, regio's en debiteuren (voor zover relevant);
- de index c.q. indices die dienen als benchmark alsmede performancedoelstellingen;
- de maximale tracking errors die de fondsen mogen hanteren;
- de maximale afwijking in duration voor vastrentende waarden ten opzichte van de benchmark.

De beleggingsresultaten worden frequent door de vermogensbeheerders gerapporteerd en geanalyseerd. Dit betekent dat in ieder geval elk kwartaal en bij iedere vergadering van de beleggingscommissie door de vermogensbeheerder een rapportage wordt opgesteld. Verder ontvangt het bestuur maandelijks informatie van de vermogensadministratie ITS.

In de rapportage van de vermogensbeheerder wordt aangegeven of en op welke wijze is voldaan aan de vooraf vastgestelde risicolimieten, waaronder minimum en maximum allocatie van de beleggingscategorieën en valuta's. Tevens wordt de performance van de fiduciair manager en de vermogensbeheerders vergeleken met de vooraf vastgestelde benchmarks. De fiduciair manager en de vermogensbeheerder leveren hierbij tevens een attributieanalyse. Door middel van deze analyse kan de bijdrage van diverse beleidsbeslissingen aan de performanceverschillen met de benchmark worden toegewezen.

Inflatieafdekking

Het bestuur heeft aandacht voor de gevolgen van inflatie is op de aanspraken van deelnemers. In de portefeuille van Bpf Meubel zitten bewust beleggingscategorieën die een bepaalde mate van inflatiebescherming bieden. Dit zijn met name vastgoed en grondstoffen. Inflatiebescherming heeft de aandacht van het fonds, al heeft het zoveel mogelijk veiligstellen van de nominale aanspraken van deelnemers momenteel de grootste prioriteit.

Er is met zeven inflatieswaps met een initiële looptijd van 5-10 jaar een inflatieafdekking van 25% van de reële verplichtingen opgebouwd. De inflatieswaps zijn afgesloten op de HICPx index (inflatie index voor het Eurogebied). Dit is de meest gangbare en liquide inflatie-index. Het bestuur heeft in haar overwegingen voor deze index meegenomen dat deze index wel een goede, maar geen perfecte correlatie heeft met de Nederlandse inflatie (of de looninflatie in de meubelsector). Voor de Nederlandse inflatie zijn echter geen beleggingsinstrumenten beschikbaar. In 2017 wordt deze positie en het voorgenomen triggerbeleid (ofwel het benoemen van triggers) heroverwogen.

Renterisico

Het renterisico wordt veroorzaakt door de verschillen in gevoeligheid voor renteontwikkelingen van de obligaties en leningen op schuldbekentenis enerzijds en de (nominale) verplichtingen anderzijds. Het structurele renterisico wordt beheerst binnen het ALM-proces. Voor de beheersing van het renterisico wordt gebruik gemaakt van (langlopende) obligaties en renteswaps. Vanaf 2016 hanteert het pensioenfonds een dynamisch renteafdekkingsbeleid. Bij een lagere rente wordt minder renterisico afgedekt en bij een hoge rente wordt meer renterisico afgedekt. Ultimo 2016 bedroeg de strategische mate van afdekking van het renterisico 50% in een marktwaarde omgeving. Omdat het niet mogelijk is om op ieder willekeurig tijdstip exact een

renteafdekking te hebben van 50% en om adequaat in te kunnen spelen op marktontwikkelingen hanteert het bestuur hiervoor een strategische bandbreedte van 10%.

Liquiditeitsrisico's

Het op enig moment ontbreken van voldoende liquiditeit om bijvoorbeeld onderpand te kunnen stellen voor de renteswaps of om aan capital calls te voldoen, is een groot risico voor pensioenfondsen. Daarom is in de kwartaalrapportage een analyse opgenomen over de liquiditeitsbehoefte van het fonds. Verder wordt qua beleggingscategorieën de illiquiditeit beperkt tot vastgoed en hypotheek, samen 20% van de portefeuille. Deze categorieën bieden een goed verwacht rendement en werken diversifiërend ten opzichte van de andere onderdelen.

Marktrisico

Marktrisico is het risico dat de waarde van de zakelijke waarden (voornamelijk aandelen, commodities, en vastgoed) verandert door veranderingen in de marktprijzen van deze waarden. Het structurele marktrisico wordt eveneens beheerst binnen het ALM-proces. Daarin wordt een zodanige beleggingsmix vastgesteld dat het marktrisico acceptabel is. De feitelijke beleggingsmix mag binnen vastgestelde bandbreedtes afwijken van de strategische beleggingsmix uit de ALM.

Voor de beheersing van het marktrisico in samenhang met het renterisico wordt gebruik gemaakt van actieve weging van diverse beleggingscategorieën en derivaten.

Valutarisico

Valutarisico is het risico dat de waarde van de beleggingen wijzigt door veranderingen in valutakoersen. Het bestuur is van mening dat op lange termijn vreemde valuta geen rendement genereren. Vreemde valuta geven enige diversificatie in een beleggingsportefeuille, maar het bestuur acht de korte termijn volatiliteit van vreemde valuta te hoog en vindt het van belang om grote koersschommelingen van de beleggingen door veranderingen in de koersen van vreemde valuta te voorkomen. Daarom worden de wisselkoersrisico's geheel afgedekt, met uitzondering van de valuta waar dit niet efficiënt voor mogelijk is (valuta van opkomende landen). Het valuta-afdeckingsbeleid is tevens in de benchmarks van de betreffende beleggingen verwerkt. De valutarisico's worden binnen de aandelen en obligatie beleggingsfondsen afgedekt met behulp van valutaderivaten, voornamelijk valuta termijncontracten.

Kredietrisico

Dit risico hangt samen met de beleggingen in verhandelbaar schuld papier en met tegenpartijen. Kredietrisico op verhandelbaar schuld papier wordt beschouwd als prijsrisico. De uitgangspunten voor de beheersing van deze vorm van kredietrisico is vastgelegd in het beleggingsplan. Daarnaast zijn er binnen de beleggingsfondsen waarin belegd wordt richtlijnen opgesteld over de maximale beleggingen per kredietklasse. Strategisch wordt er voor 90% van de vastrentende waarden portefeuille in investment grade (minimaal BBB rating) schuld papier belegd. Hierbij kunnen de vermogensbeheerders binnen de Euro Aggregate obligatieportefeuille voor maximaal 10% in hoogrentende obligaties (rating lager dan BBB) beleggen en voor maximaal 10% in Emerging Market Debt.

Tegenpartijrisico

Het tegenpartijrisico voor derivaten transacties wordt beheerst door een zorgvuldige selectie, screening en monitoring van tegenpartijen. Tegenpartijen dienen minimaal een investment grade rating te hebben. In de ISDA contracten met tegenpartijen zijn clausules opgenomen om het contract te kunnen beëindigen in geval van een verlaging van de kredietwaardigheid van een tegenpartij. In geval van claims op tegenpartijen wordt het kredietrisico geminimaliseerd door het opvragen van zekerheidstellingen in de vorm van liquide middelen of liquide, kredietwaardige staatsobligaties.

Concentratierisico

Concentratierisico houdt verband met het concentreren van bijvoorbeeld beleggingen in één beleggingscategorie. Het meest aansprekende voorbeeld hier is dat het totale vermogen in één aandeel wordt

belegd. Een belangrijke aanname in het standaardmodel is dat de scenario's uitgaan van goed gediversifieerde portefeuilles van zowel beschikbare activa als voorzienbare verplichtingen.

De beleggingsportefeuille kent een goede spreiding over beleggingscategorieën (aandelen, obligaties, vastgoed, hypotheek en grondstoffen). Binnen de beleggingscategorieën is er spreiding naar regio's en subcategorieën. Per subcategorie worden er portefeuilles samengesteld. Deze portefeuilles bestaan uit effecten van de betreffende beleggingscategorie en kennen een uitstekende spreiding over titels, sectoren etc. Om het concentratierisico te minimaliseren zijn er binnen de beleggingsfondsen waarin belegd wordt richtlijnen opgesteld voor maximale afwijkingen van de benchmark per sector/subcategorie en maximale omvang van beleggingen in één emittent. Gezien het beleid om concentratierisico te beperken achten wij dit risico zeer laag en wordt in het standaardmodel dit risico op dit moment gelijk aan nul verondersteld. Voor het fonds geldt dat voor de beleggingen exclusief vastgoed en hypotheek SEI is aangesteld als fiduciair manager van de beleggingen, waarbij de feitelijke beleggingen gespreid zijn over meerdere speciaal hiervoor geselecteerde vermogensbeheerders. Vandaar dat ook voor deze vorm van concentratierisico kan worden geconcludeerd dat dit risico als beperkt mag worden gekwalificeerd en binnen het standaardmodel op nul kan worden gesteld.

Operationeel risico

Operationeel risico betreft het risico dat ontstaat als gevolg van het falen of tekortschieten van interne processen, menselijke en technische tekortkomingen en onverwachte externe gebeurtenissen.

Voor het fonds geldt dat de complete uitvoering van de pensioenregeling is uitbesteed. De partijen waaraan het fonds onderdelen van de uitvoering van uw pensioenregeling heeft uitbesteed, pensioenadministratie aan Syntrus Achmea Pensioenbeheer, beleggingen aan SEI en Syntrus Achmea Real Estate & Finance en beleggingsadministratie aan ITS, beschikken allen over een ISAE 3402 verklaring met betrekking tot de beheersing van hun processen. Hiermee zijn voldoende waarborgen aanwezig om het operationeel risico als beperkt te mogen kwalificeren. Vandaar dat ook dit risico binnen het standaardmodel op nul kan worden gesteld.

Liquiditeitsrisico

Aangezien de som van premies, directe beleggingsopbrengsten en aflossingen van beleggingen in vastrentende waarden de som van uitkeringen en kosten verre te boven gaat, is de kans op een liquiditeitstekort op korte termijn beperkt, temeer daar ook altijd de mogelijkheid bestaat beursgenoteerde beleggingen te verkopen. Omdat in het kader van de renteafdekking op enig moment de verplichting kan ontstaan om grote sommen collateral te storten, wordt in de vastrentende portefeuille een deel discretionair beheerd. In dit deel zitten hoogwaardige staatsobligaties die snel liquide kunnen worden gemaakt. Ruim de helft van de portefeuille bestaat uit beleggingen met een hoge of zeer hoge liquiditeit. Van de beleggingen met een zeer hoge liquiditeit kan gesteld worden dat deze onder normale marktomstandigheden binnen één dag verkocht kunnen worden. Analyse heeft aangetoond dat zelfs onder moeilijke marktomstandigheden (zoals november 2008) 90% van deze beleggingen binnen één dag is te verkopen.

Strategisch risico / solvabiliteitsrisico

Dit is het risico dat de ontwikkeling van het vermogen (in de vorm van beleggingen en premies) niet optimaal aansluit op de ontwikkeling van de verplichtingen, waardoor de beoogde pensioenkwaliteit en de beoogde financieringsdoelstelling niet kunnen worden gehaald. Er is een aantal beleidsinstrumenten waarmee de financiële positie kan worden bijgestuurd. Deze beleidsinstrumenten zijn de inhoud van de pensioenregeling, het toeslagbeleid, het premiebeleid, het beleggingsbeleid en het liabilitymanagement-beleid. Met ALM (Asset Liability Management) wordt samenhang aangebracht tussen deze beleidsinstrumenten.

Relatieve marktrisico

Dit is het risico dat de vermogensbeheerders bij de uitvoering van het actieve beleggingsbeleid afwijken van het vastgestelde ALM-beleid. Hiertoe zijn als onderdeel van de jaarlijkse beleggingsmandaten marges gedefinieerd die elk kwartaal worden gemonitord.

Risico van actief beheer

Het pensioenfonds kiest voor actief beheer wanneer er gegronde redenen zijn om daar een meerwaarde van te verwachten. Waar dat niet het geval is, wordt voor een passieve oplossing gekozen. Vandaar dat voor die delen van de portefeuille waarbij sprake is van actief beheer in aanvulling op het standaardmodel van DNB een aanvullende buffer wordt aangehouden.

De pensioenregeling

De inhoud van de pensioenregeling

De inhoud van de pensioenregeling wordt in hoofdlijnen door sociale partners binnen het arbeidsvoorwaardenoverleg bepaald. De technische uitwerking van hetgeen is overeengekomen, vindt veelal plaats binnen de gelederen van het bestuur, of als het om geheel nieuwe elementen gaat, binnen werkgroepen, commissies e.d. waarin afgevaardigden van sociale partners en bestuur samenkomen.

Doordat de inhoud van de pensioenregeling noodzakelijk dient te worden vastgelegd in de statuten en reglementen van het fonds, kunnen sociale partners niet zonder medewerking van het bestuur de inhoud van de regeling algemene gelding geven. Het bestuur is bevoegd de pensioenregeling aan te passen conform de reglementaire en wettelijke bepalingen.

Ouderdomspensioen

Onderstaand vindt u de belangrijkste kenmerken van de ouderdomspensioenregeling zoals die was in 2016.

Pensioensysteem	Middelloonregeling met voorwaardelijke na-indexatie op basis van de prijsstijging.
Premie basisregeling	Voor het jaar 2016 bedraagt de reglementaire premie 22,7% van de pensioengrondslag.
Premie Overgangsregeling	Voor het jaar 2016 bedraagt deze premie 1% van het pensioengevende loon. Deze is in de loop van 2016 beëindigd.
Pensioengevend loon	<i>sectoren Meubelindustrie en Orgelbouw</i> Het vaste loon per 1 januari van het betreffende kalenderjaar, inclusief de vakantietoeslag, plus de eventuele ploegentoeslag en/of overwerkvergoeding van het daaraan voorafgaande kalenderjaar. <i>sector Tentoonstellingsbouw</i> Het vaste loon per 1 januari van het betreffende kalenderjaar.
Toeslag	Het bestuur kan besluiten om op 1 januari van het volgende kalenderjaar de opgebouwde aanspraken en ingegane pensioenen te verhogen met maximaal het indexcijfer. Het bestuur beslist evenwel jaarlijks in hoeverre dit gebeurt. Voor deze voorwaardelijke toeslag is geen bestemmingsreserve gevormd en wordt geen premie betaald. Het indexcijfer is gebaseerd op de ontwikkeling van de algemene prijsindex.
Franchise	Het franchisebedrag is beleidsmatig gekoppeld aan de procentuele verhoging van het wettelijk minimum loon. Voor het jaar 2016 is de franchise vastgesteld op € 16.356.
Maximum (pensioengevend) loon	Het pensioengevend loon is gemaximeerd. Het maximum (pensioengevend) loon is beleidsmatig gekoppeld aan de procentuele verhoging de Cao-lonen. Voor het jaar 2016 is het maximum (pensioengevend) loon vastgesteld op € 59.896.
Pensioengrondslag	Pensioengevend loon minus franchise.
Ouderdomspensioen	Voor het jaar 2016 bedraagt de opbouw 1,80% van de pensioengrondslag.

Opbouwperiode	21 tot 67 jaar.
Pensioenrichtdatum	1 ^e van de maand waarin de (gewezen) deelnemer 67 jaar wordt.
Pensioeningangsdatum	Dit is de datum waarop het pensioen daadwerkelijk ingaat. De pensioeningangsdatum is op zijn vroegst de eerste dag van de maand volgend op de maand waarin de (gewezen) deelnemer de leeftijd bereikt die vijf jaar vóór de voor hem geldende AOW-leeftijd ligt. Later dan 67 wel (tot 70 jaar).
Partnerpensioen	Voor de partner van actieve deelnemers bedraagt het partnerpensioen 70% van het (bereikbare) ouderdompensioen. Met ingang van 1 januari 2012 is het partnerpensioen volledig verzekerd op risicobasis. Voor werknemers jonger dan 21 jaar geldt een risicodekking.
Uitruilmogelijkheden	Op de gekozen pensioeningangsdatum kan het (tot en met 2011 opgebouwde en vanaf 2012 door uitruil van ouderdompensioen verkregen) opgebouwde partnerpensioen ingeruild worden voor een hoger ouderdompensioen. Op verzoek van de (gewezen) deelnemer kunnen de opgebouwde aanspraken ouderdompensioen op de pensioeningangsdatum of bij beëindiging van de deelneming worden uitgeruild ten behoeve van extra aanspraken op partnerpensioen.
Hoog/laag-constructie	Op de pensioeningangsdatum bestaat de mogelijkheid om de eerste 5 of 10 jaar volgend op de pensioenrichtdatum, een hoger en vervolgens levenslang een lager ouderdompensioen te ontvangen.
Wezenpensioen	14% van het (bereikbare) ouderdompensioen tot 18 jaar of 27 jaar indien de (half)wees een opleiding volgt. Voor volle wezen geldt 28%. Voor werknemers jonger dan 21 jaar geldt een overlijdensrisicodekking.
Premievrije deelneming	Ingeval van arbeidsongeschiktheid in de zin van de WIA/WAO, wordt naar verhouding van de mate van arbeidsongeschiktheid premievrije deelneming verleend.

Vervroeging pensioendatum

Op 1 januari 2006 is de vroegpensioenregeling met 60 jaar als pensioendatum, die op 1 januari 2002 werd ingevoerd, beëindigd. Alle opgebouwde vroegpensioenrechten zijn omgezet in aanspraken op ouderdompensioen. Wil een deelnemer vóór de pensioenrichtdatum van 67 jaar stoppen met werken dan kan hij zijn ouderdompensioen vervroegen. De pensioeningangsdatum is op zijn vroegst de eerste dag van de maand volgend op de maand waarin de (gewezen) deelnemer de leeftijd bereikt die vijf jaar vóór de voor hem geldende AOW-leeftijd ligt en uiterlijk op de eerste dag van de maand waarin hij 70 jaar wordt. Door het vervroegen van ouderdompensioen zal het levenslange ouderdompensioen actuariael worden herrekend.

Het aanvullend Invaliditeitspensioen

Uitkering	Extra-uitkering via de WAO-plus-uitkering. Een tijdelijke uitkering aan deelnemers met een WAO-uitkering. Hoogte is afhankelijk van de mate van arbeidsongeschiktheid. Extra-uitkering via de IP-plus-uitkering. Gedurende de IVA-periode een 5%-uitkering bovenop de WIA-uitkering.
Premie	Reglementaire premie maakt onderdeel uit van de totale doosneepremie
Heffingsloon	= pensioengevend loon. Het heffingsloon is gemaximeerd. Dit maximum wordt jaarlijks aangepast.

WIA

Het fonds kent een invaliditeitspensioenregeling voor de deelnemers die een uitkering ontvangen op grond van de IVA-regeling (Inkomensvoorziening Volledig en duurzaam Arbeidsongeschikten). Deze deelnemer krijgt gedurende zijn IVA-situatie een 75%-uitkering vanuit het UWV. Hierop komt een invaliditeitspensioen van het fonds ter grootte van 5% van het dagloon.

WAO

Behalve de WIA, is er nog sprake van de "oude" WAO. De arbeidsongeschikte deelnemers met een WAO-uitkering ontvangen een invaliditeitspensioen van het fonds. Er is sprake van de WAO-min-regeling, waarbij het invaliditeitspensioen het verschil dekt tussen de WAO-loondervingsuitkering en de WAO-vervolguitkering. Daarnaast is er de WAO-plus-regeling, waarbij afhankelijk van de ao-klasse, gedurende de eerste 4 jaar aan deelnemers met een WAO-uitkering een maandelijkse pensioenuitkering en vervolgens een jaarlijkse vaste pensioenuitkering wordt uitbetaald.

Vergoeding in het kader van de Zorgverzekeringswet

Het bestuur is, afhankelijk van de middelen van het fonds en gehoord de adviserend actuaaris, bevoegd te bepalen dat er in de periode vóór de pensioenrichtdatum een vergoeding wordt verleend in het kader van de Zorgverzekeringswet. De hoogte van de vergoeding, uitgedrukt in een voor alle pensioengerechtigden gelijk percentage van het vervroegd ingegane ouderdomspensioen, wordt jaarlijks door het bestuur vastgesteld.

WIA-excedent en ANW-hiaat

Het fonds kent naast de verplichte basisregeling ook twee facultatieve regelingen waarbij de werknemers van aangesloten werkgevers op vrijwillige basis dekking kunnen verkrijgen voor WIA-excedent en/of ANW-hiaat. Tot en met het boekjaar 2011 waren deze dekkingen volledig herverzekerd bij Alhermij (100% dochter van Swiss Re). Vanaf 1 januari 2012 zijn deze dekkingen volledig herverzekerd bij Elips Life (eveneens een 100% dochter van Swiss Re). Vanaf 1 januari 2015 geldt voor deze beide dekkingen een eindleeftijd (van de partner) van 67 jaar.

Aanvullende regelingen

Deelnemers kunnen vrijwillig bij het fonds verzekerd zijn; het betreft aanvullende regelingen op de verplichte verzekering. Deze verzekeringen sluit de werkgever af met het pensioenfonds. Het gaat om een excedentverzekering voor pensioengevende lonen c.q. heffingslonen boven het maximum.

De Meern, 14 juni 2017

P.A. de Bruijn – Nooteboom
voorzitter

R.G.A. van Dijk
uitvoerend bestuurder

P. Priester
uitvoerend bestuurder

D.A. Roodenrijs
niet-uitvoerend bestuurder

S.M.J. Custers
loco – voorzitter / niet-uitvoerend
bestuurder

P.W. de Geus
niet-uitvoerend
bestuurder

L.C.M. Leisink
niet-uitvoerend bestuurder

H.J. Wuijten
niet-uitvoerend bestuurder

A. Wolters
kandidaat niet-uitvoerend
bestuurder

Verantwoordingsorgaan

Verklaring van het verantwoordingsorgaan

Het Verantwoordingsorgaan heeft in haar vergadering van 7 juni 2017 het concept jaarverslag 2016 besproken en oordeelt als volgt:

Halverwege 2015 is de UFR-systematiek gewijzigd. Deze wijziging heeft invloed gehad op de dekkinggraad en het resultaat in 2016.

Het Verantwoordingsorgaan heeft vastgesteld dat de door het bestuur gemaakte keuzes gebaseerd zijn op risicoanalyses en een ALM-studie en dat daarbij op basis van ingediende herstelplannen de keuzes aanvaardbaar zijn geacht door de waarmerkend actuaris en DNB. Tevens laten de uitkomsten van de in 2016 uitgevoerde jaarlijkse haalbaarheidstoets zien dat met het beleid van het pensioenfonds het gewenste pensioenresultaat naar verwachting wordt gerealiseerd en de uitkomsten nog steeds aansluiten bij de oorspronkelijk afgesproken ambities en risico's.

Het is het Verantwoordingsorgaan bekend dat het fonds vanaf 2016 een gedempte kostendekkende premie op basis van verwacht rendement hanteert, waarbij als peildatum is gekozen 30 september 2015. Op basis van de haalbaarheidstoets blijkt dat het premiebeleid voldoende realistisch en haalbaar is.

Verder hebben wij vastgesteld dat de Beleidsdekkinggraad ultimo 2016 is gedaald van 104,2% naar 98,2% en het fonds zich daarmee nog steeds in een situatie van een reservetekort bevindt. Tevens is vastgesteld dat de Beleidsdekkinggraad ook lager is dan de Minimaal Vereiste Dekkinggraad van 104,3%. Het fonds verkeert daarmee ook nog in een situatie van een dekkingstekort. Het Verantwoordingsorgaan heeft vastgesteld dat op basis van een herzien herstelplan de Vereiste Dekkinggraad binnen de gestelde wettelijke termijnen gehaald kan worden zonder aanvullende maatregelen.

Wij hebben de overtuiging dat het bestuur de ontwikkelingen op de voet heeft gevolgd en aan de hand van de ontwikkelingen en verwachtingen heeft beoordeeld en waar nodig maatregelen heeft genomen (voor zover dat binnen de mogelijkheden lag) om het herstel op termijn te realiseren. Gedurende het boekjaar hebben zich geen ingrijpende wijzigingen, anders dan het indienen van een herstelplan, voorgedaan die aan DNB gecommuniceerd dienden te worden. De belangrijkste doelstelling van het pensioenfonds, namelijk het nakomen van pensioentoezeggingen, lijkt op langere termijn te worden gerealiseerd. Echter, op basis van de Beleidsdekkinggraad ultimo 2016 en de ontwikkeling van de Actuele Dekkinggraad zal naar verwachting op korte termijn een uitvoering van het toeslagbeleid niet haalbaar zijn.

Volgens het concept rapport van de waarmerkend actuaris zijn de Technische Voorziening en daardoor ook de premie ongeveer 1,4 mln te laag vastgesteld. Dit ongecorrigeerde verschil is door het bestuur en de accountant niet als materieel aangemerkt en heeft geen materieel effect op de grootte en samenstelling van het vermogen van het pensioenfonds. Het verschil is veroorzaakt door verwerking achteraf van gegevens (na afloop van het boekjaar) in de basisgegevens van de administratie, welke door Syntrus Achmea Pensioenbeheer wordt gevoerd. Wij hebben in het jaarverslag gelezen dat het bestuur onderzoeken heeft laten uitvoeren inzake de volledigheid van de vastgelegde gegevens en ook in 2017 verder werkt aan verbetering in de verwerking van deze mutaties en ook maatregelen heeft genomen de pensioenadministratie

meer omvattend te laten controleren om zodoende de achterstanden tot een minimum te beperken. Het verantwoordingsorgaan adviseert het bestuur om de fonds specifieke beheersmaatregelen te blijven monitoren, temeer omdat in oktober 2016 Syntrus Achmea Pensioenbeheer bekend heeft gemaakt de dienstverlening aan bedrijfstakpensioenfondsen uiterlijk 1 januari 2019 te gaan beëindigen. We hebben geconstateerd dat het bestuur hier adequaat in heeft gehandeld door tijdig naar een nieuwe pensioenuitvoerder uit te zien. Daarbij heeft men de keuze gemaakt om de pensioenadministratie per 1 januari 2018 onder te brengen bij de ICT-dienstverlener Centric uit Gouda. Het Verantwoordingsorgaan is in dit beslissingstraject voldoende gekend en wenst over de voortgang van het verdere transitieproces nauwgezet en periodiek op de hoogte te worden gehouden.

Het Verantwoordingsorgaan heeft vorig jaar het bestuur geadviseerd om intensiever overleg te hebben met de vermogensbeheerder en de resultaten op beleggingen te monitoren teneinde het rendement en de vermogenspositie te verbeteren. Uit de jaarrekening 2016 blijkt dat de beleggingsopbrengsten ruim 400 mln positiever zijn uitgevallen dan voorgaand boekjaar. Het is het Verantwoordingsorgaan echter niet ontgaan dat ook de kosten voor vermogensbeheer zijn gestegen van 0,50% naar 0,53% en de kosten voor pensioenuitvoering zijn gestegen van 118,85 euro naar 138,21 euro per deelnemer. Vanwege professionalisering, de introductie van het omgekeerd gemengd model en met name het vervallen van de koepelvrijstelling (meer verschuldigde btw), etc. is dit te verklaren. Wij adviseren het bestuur het verloop van de kosten per deelnemer kritisch te blijven volgen en te streven naar verlaging van de kosten per deelnemer. Het bestuur heeft medegedeeld dat dit belang wordt onderkent en zal in de uitvoering van haar beleid de noodzakelijk prioriteiten stellen.

Begin 2016 heeft de Pensioenfederatie een nieuwe publicatie met aanbevelingen voor kostentransparantie gepubliceerd. In het bestuursverslag zijn op grond van artikel 45a van de pensioenwet en het Besluit inzake transparantie de uitvoeringskosten gespecificeerd. In dit kader hebben wij vastgesteld dat de kosten van communicatie zijn verantwoordt onder kosten adviseurs en kosten projecten. Het Verantwoordingsorgaan adviseert het bestuur deze kosten in de toekomst separaat te specificeren zodat aansluiting met het communicatiebeleidsplan en bijbehorende begroting is te verkrijgen. Tevens adviseert het Verantwoordingsorgaan de kosten welke gemoeid zijn met de transitie in de jaarrekening 2017 afzonderlijk zichtbaar te maken.

In de balans is ultimo 2016 een langlopende schuld VPL opgenomen. Cao-partijen zijn in 2016 overeengekomen om de voorwaardelijke rechten per 1 januari 2016 voor 81% en per 1 oktober voor de resterende 19% in onvoorwaardelijke rechten om te zetten. Het verantwoordingsorgaan is hier uiteraard positief over en spreekt ook de verwachting uit dat het saldo van ca. 4,7 miljoen door sociale partners en bestuur evenwichtig aangewend zal worden voor de doelstelling waarvoor deze middelen zijn bijeengebracht.

Wij hebben de discussie inzake Btw-positie van het pensioenfonds gevolgd in de vergaderingen en hebben kennis genomen van de "schikking" die is getroffen met de Belastingdienst. Het bestuur heeft aangegeven dat de contracten zodanig zijn herzien dat deze volledig Btw-proof zijn. Verder hebben wij vastgesteld dat er nog een procedure met de Belastingdienst loopt waarbij pensioenfondsen aangemerkt willen worden als een ter collectieve belegging bijeengebracht vermogen (zodat het beheer hiervan vrijgesteld is). Het Verantwoordingsorgaan adviseert het bestuur deze lopende procedure nauwgezet te bewaken en hen van de voortgang op de hoogte te houden.

Het bestuur heeft een procedure vastgesteld voor een periodieke zelfevaluatie. In het verslag van de Niet Uitvoerende Bestuursleden lezen we dat het daarbij gaat om het functioneren van het bestuur als geheel en van de individuele bestuursleden afzonderlijk, als ook de ervaringen zoals deze vanuit het omgekeerd gemengd bestuursmodel zijn opgedaan.

In 2016 hebben diverse bestuursmutaties plaatsgevonden. De heer Nieuwenhuis is opgevolgd door de heer Roodenrijs en van de heren Brummel en Heijnen is vanwege een verschil van inzicht, afscheid genomen. Het Verantwoordingsorgaan spreekt dank uit naar de heren voor hun jarenlange inzet voor het pensioenfonds.

In 2016 heeft het Verantwoordingsorgaan haar zorgen geuit over de bestuurlijke continuïteit van het fonds. Maar tegelijkertijd hebben wij er kennis van genomen dat het traject met Mens & Kennis het bestuur veel inzicht heeft gegeven in het eigen functioneren en de onderlinge communicatie in het bestuur. Na het ontslag van 2 bestuursleden is het bestuur voortvarend en met veel onderling vertrouwen bezig met het vervullen van de bestuurlijke taken en invulling te geven aan de verfijning van het omgekeerd gemengd bestuursmodel. Daarbij is het, op initiatief van het Verantwoordingsorgaan, instellen van informele overlegstructuren tussen bestuursleden en VO-leden op werkgroepniveau een welkome aanvulling.

Daarnaast heeft het bestuur de uitgangspunten voor een nieuwe missie, visie en strategie geformuleerd.

In 2016 is het verantwoordingsorgaan betrokken geweest bij een herijking van het beloningsbeleid. Het verantwoordingsorgaan heeft, gehoord de afwegingen van de commissie uit het bestuur en hetgeen in het jaarverslag is vermeld, hierop positief geadviseerd. Hierbij is wel de afspraak gemaakt het beloningsbeleid jaarlijks te evalueren teneinde vast te stellen of de uitgangspunten overeenkomen met de werkelijkheid. Over een additionele beloning voor onder andere de begeleiding van de transitie zijn het bestuur en Verantwoordingsorgaan nog in overleg.

Wij hebben kennis genomen van het (concept)actuarieel rapport 2016, het (concept) rapport van de waarmede actuaris 2016 en het (concept) accountantsverslag van de onafhankelijk accountant over het boekjaar 2016 en begrijpen dat zij, ondanks de "slechte" vermogenspositie (niet voldoen aan de artikelen 131 en 132 van de pensioenwet), voornemens zijn goedkeurende verklaringen af te geven. Het bestuur heeft aangegeven de aanbevelingen in deze rapporten in ogenschouw te nemen en daaraan waar noodzakelijk en mogelijk opvolging te geven.

Het verantwoordingsorgaan gaat, rekening houdend met hetgeen hiervoor is opgemerkt, akkoord met het door het bestuur goedgekeurde jaarverslag 2016 en hoopt op continuering van overleg, communicatie met en raadpleging van het verantwoordingsorgaan. Daarbij complimenteert het Verantwoordingsorgaan het bestuur met de duidelijke, heldere, en leesbare opzet van het bestuursverslag.

Reactie van het bestuur op de verklaring van het verantwoordingsorgaan:

Het bestuur heeft met waardering kennis genomen van het verslag van het verantwoordingsorgaan. De constructieve feedback stelt het bestuur op prijs en de aanbevelingen worden ter harte genomen. Zoals het verantwoordingsorgaan al aangeeft hebben er behoorlijk wat wijzigingen als gevolg van regelgeving en administratie in 2016 plaatsgevonden, echter deze veranderingen hebben toch een positief pensioenresultaat opgeleverd. Het bestuur blijft streven naar verlaging van de kosten per deelnemer en zal daarbij het pensioenresultaat niet uit het oog verliezen. Het bestuur draagt er zorg voor om de verschillende organen binnen en buiten het fonds te blijven betrekken bij de ontwikkelingen (zoals bij de kosten inzake de transitie en de btw). Recentelijk zijn twee leden van het verantwoordingsorgaan afgetreden, wij danken de heren Koop en Brautigam voor hun jarenlange inzet en wensen hen het beste voor de toekomst. Het bestuur bedankt het verantwoordingsorgaan voor de verrichte werkzaamheden en wenst de goede samenwerking met het verantwoordingsorgaan voort te zetten.

Niet-uitvoerende bestuurders (NUB'ers)

Verslag van de NUB'ers

Het jaar 2016 is een uitdaging geweest voor de NUB'ers van het pensioenfonds. In 2014 is het omgekeerd gemengd model gekozen als het model dat bij het pensioenfonds past. Dit model was op dat moment echter voor de pensioensector nieuw. Het bestuur had er in 2014 bewust voor gekozen om regelgeving voor het toezicht nog open te houden. De toezichthouders zijn zich in 2016 – ook via externe scholing - een beeld gaan vormen over verdere invulling (zie hierna). In 2017 volgt finetuning via enkele sessies met Mens & Kennis. In dit verslag geven de NUB'ers een terugkoppeling op het jaar 2016 en leggen hiermee verantwoording af aan het verantwoordingsorgaan over de uitvoering van de taken en de uitoefening van de bevoegdheden.

Taken NUB'ers

De NUB'ers hebben als taak op hoofdlijnen dat zij toezien op in ieder geval de volgende taken:

- de uitvoering van het beleid van het bestuur;
- de algemene gang van zaken in het fonds;
- een adequate risicobeheersing door het bestuur;
- een evenwichtige belangenafweging door het bestuur;
- een adequaat financieel beleid van het fonds.

De NUB'ers hebben in 2016 aandacht gevraagd voor de transitie naar een nieuwe uitvoerder, een update van de risicobeoordeling op basis van kans en impact, het integraal risicomanagement, de herinrichting van de Governance bij het beleggingsbeleid, het bestuurlijk functioneren en het bestuurlijke proces.

Aantal vergaderingen

In 2016 hebben de NUB'ers acht reguliere vergaderingen verspreid over het gehele jaar gehad (de data waren: 9 februari, 24 mei, 14 juni, 30 juni, 23 augustus, 13 september, 11 oktober en 29 november). In november 2016 was er echter noodzaak om ad hoc nog driemaal bij elkaar te komen voor extra overleg (de data waren: 7, 10 en 17 november).

In 2015 was besloten dat NUB'ers vergaderen zonder de NUB-voorzitter. Het tweede halfjaar is besloten hiervan af te stappen, omdat anders de voorzitter buiten het toezicht komt te staan. De eerste vijf bijeenkomsten in 2016 gingen onder andere over het functioneren van het bestuur. De notulen van de eerste vijf bijeenkomsten zijn vertrouwelijk, de notulen daarna niet en hebben ook tot enkele besluiten geleid.

Naast de vergaderingen van de NUB'ers hebben er in 2016 ook drie vergaderingen plaatsgevonden tussen NUB'ers en de auditcommissie (de data waren: 31 maart, 31 mei, 11 oktober). Gesproken is onder andere over het beleggingsbeleid, het risicomanagement en de positionering van de NUB'ers. Ook hebben de NUB'ers een belangrijke rol bij het halfjaarlijkse overleg tussen bestuur en het Verantwoordingsorgaan (VO). In 2016 is de omslag gemaakt dat de NUB'ers het VO informeren en aan hen verantwoording afleggen over het ingezette beleid en de resultaten daarvan. Deze rol zal in de toekomst nog beter ingevuld gaan worden.

Besluiten

De volgende besluiten zijn genomen in de vergaderingen van de NUB'ers:

1. NUB'ers gaan akkoord met het inschakelen van Mens & Kennis ter verbetering van de onderlinge samenwerking en de communicatie.

2. De meerderheid stemt in met het ontslag van twee bestuursleden op grond van artikel 19 lid 19 sub c van de statuten: *naar het oordeel van het bestuur zijn gedragingen verricht waardoor de goede naam of de belangen van het fonds zijn en worden geschaad.*

Zelfevaluatie

Om het eigen functioneren te evalueren heeft het bestuur op 22 oktober 2015 een zelfevaluatie onder begeleiding van een externe partij uitgevoerd. In 2016 is invulling gegeven aan de uitkomsten van deze zelfevaluatie.

De doelstelling van de zelfevaluatie is tweeledig geweest. Enerzijds is tijdens de zelfevaluatie specifiek aandacht besteed aan de ervaring die tot nu toe was opgebouwd met de nieuwe bestuursstructuur (het omgekeerd gemengd model). Anderzijds heeft de zelfevaluatie een reflecterend karakter gehad met betrekking tot het functioneren van het bestuur.

Onderstaande betreft de zelfevaluatie in 2015. De zelfevaluatie 2016 heeft ook aanbevelingen opgeleverd. De conclusie van Mens & Kennis op 3 december 2015 is dat het bestuur helder de eigen kwaliteiten en verbeterpunten weet te definiëren. De leden zijn in staat om deze openhartig en uitvoerig met elkaar te bespreken. Deze reflectie zal het bestuur verder helpen in haar bestuurlijk functioneren. Ook heeft Mens & Kennis enkele adviezen gegeven door een aantal actiepunten te benoemen:

1. Uitwerking geschiktheidsmatrix op ambitieniveau voor het bestuur (SOLL).
2. Definiëren minimaal noodzakelijk niveau voor nieuwe bestuursleden (instapniveau).
3. Verder uitwerken van de competentiematrix, zodat deze ook gebruikt kan worden voor opvolging (functieprofiel) en voordracht van nieuwe bestuursleden.
4. Concretiseren taak en rol NUB'er, uitvoerend bestuurder (UB'er) en onafhankelijke voorzitter. Uitkomst verwerken in alle relevante functieprofielen. Tevens benoemen wat per rol 'niet meer' wordt gedaan, mede als basis voor pakket van eisen aan leveranciers.
5. Naast de technische verwerking van de aanbevelingen aandacht besteden aan de onderlinge samenwerking hierbij, zodat de veranderingen kunnen landen bij de bestuursleden.
6. Verdere uitwerking en explicitering van de gewenste interactie tussen het bestuur en de auditcommissie in een gezamenlijke sessie.

Over het pensioenfonds

Naam en vestigingsplaats

Het pensioenfonds is opgericht in 1954 door werkgevers- en werknemersorganisaties in de bedrijfstak Meubelindustrie en Meubelbedrijven en statutair gevestigd in Amsterdam. In 1998 werd het pensioenfonds uitgebreid met de sector Tentoonstellingsbouw. In 2002 werd het pensioenfonds opnieuw uitgebreid, nu met de sector Orgelbouwbedrijven.

Het pensioenfonds is ingeschreven bij de Kamer van Koophandel in Amsterdam onder nummer 41199580. De laatste statutenwijziging vond plaats op 1 juli 2014. Het pensioenfonds is aangesloten bij de Pensioenfederatie.

Onderlinge verhoudingen van sociale partners en het bestuur van het fonds

Het is aan sociale partners om de inhoud van de pensioenregeling te bepalen. Het bestuur toetst deze pensioenregeling en ziet toe op de uitvoering van deze regeling aan de hand van onderstaande beginselen:

- solidariteit als basis van de pensioenregeling (inclusief risicotoedeling);
- collectiviteit mits evenwichtig naar verschillende groepen;
- toekomstbestendigheid;
- voorwaardelijke toeslagambitie;
- gezonde financiële positie van het fonds;
- transparante communicatie (vertaald naar onderscheiden groepen op collectief en individueel niveau);
- deskundig, representatief en integer bestuur;
- integere en transparante bedrijfsvoering;
- verantwoording afleggen naar stakeholders en toezichthouders.

Kort gezegd komt het erop neer dat sociale partners de inhoud van de pensioenregeling bepalen, terwijl het pensioenfonds zorgt voor de uitvoering daarvan.

Solidariteit

De pensioenregeling van het fonds is gebaseerd op solidariteit. Dit komt onder andere tot uitdrukking in het hanteren van een voor iedere deelnemer gelijk premiepercentage. Het uitgangspunt is dat alle werknemers vallend onder de verplichtstelling van het fonds ook deelnemen aan de pensioenregeling van het fonds. Alleen op deze wijze kunnen collectieve bedrijfstakbrede en op solidariteit gebaseerde pensioenregelingen mogelijk gemaakt en in stand gehouden worden. Het bestuur hanteert daarom een strikt dispensatiebeleid. Zou er onbeperkte keuzevrijheid bestaan, dan bestaat het gevaar dat 'goede' risico's zich van het fonds afwenden. Een ruimer gebruik van de bevoegdheid tot het verlenen van onverplichte vrijstelling gaat ten koste van de solidariteit.

Samenwerkende organisaties

De volgende organisaties dragen leden voor het bestuur en/of het verantwoordingsorgaan aan:

- Koninklijke CBM (Centrale Bond van Meubelfabrikanten)
Westerhoutpark 10
2012 JM Haarlem
Telefoonnummer: 023 - 515 88 00

- FNV
Hertogswetering 159
3543 AS Utrecht
Telefoonnummer: 088-3680368
- CNV Vakmensen
Tiberdreef 4
3561 GG Utrecht
Telefoonnummer: 030 - 7511007
- CLC Vecta (voorheen Centrum voor Live Communication)
De Corridor 10F
3621 ZB Breukelen
Telefoonnummer: 0346 - 352 444
- VON (Orgelbouwbedrijven in Nederland)
p/a CBM
Westerhoutpark 10
2012 JM Haarlem

Externe partijen

Het pensioenfonds is vanwege nieuwe inzichten op het gebied van marktconformiteit en veranderde wet- en regelgeving overgegaan tot het sluiten van nieuwe contracten met externe partijen. Hierbij is tevens gekoerst op een aangescherpte aansprakelijkstelling en tariefstelling.

Uitvoeringsorganisatie

Pensioenbeheer

Het bestuur heeft het pensioenbeheer opgedragen aan Syntrus Achmea Pensioenbeheer (hierna: Syntrus Achmea). In een dienstverleningsovereenkomst zijn de specifieke werkzaamheden die Syntrus Achmea verricht voor het pensioenfonds vastgelegd, onder te verdelen in de hoofdcategorieën werkgevers, deelnemers, gerechtigden, financiële administratie en verslaglegging, bestuursondersteuning en aanvullende verzekeringen (onder andere ANW hiaat en WIA excedent).

Het bepaalde in deze overeenkomst dient als kader voor de werkzaamheden die Syntrus Achmea voor het pensioenfonds uitvoert. Binnen deze kaders heeft het pensioenfonds een nadere invulling gegeven aan de wijze waarop de werkzaamheden worden uitgevoerd en de beleidslijnen waarbinnen dit dient te gebeuren. Ook heeft het bestuur aan Syntrus Achmea specifieke bevoegdheden verleend bijvoorbeeld bij de uitvoering van het pensioenreglement. Deze besluiten zijn vastgelegd in de verslagen van de vergadering van het bestuur.

Vermogensbeheer

Het bestuur heeft het vermogensbeheer – op de hypotheek- en vastgoedportefeuilles na – opgedragen aan SEI Investments (Europe) Limited te Londen.

Beleggingen in hypotheek en vastgoed vindt plaats door middel van participaties in beleggingsfondsen van Syntrus Achmea Real Estate & Finance (SARE&F). SEI Investments treedt op als fiduciair manager (met uitzondering van vastgoed en hypotheek). De overige beleggingen vinden plaats door middel van participaties in beleggingsfondsen van SEI. Tevens treedt zij op als fiduciair manager.

De monitoring van de fiduciaire manager is neergelegd bij Institutional Trust Services (ITS) te Leusden. Deze treedt op als investment administrator en rapporteert aan de beleggingscommissie.

Adviserend actuaaris

De adviserend actuaaris verzorgt alle adviezen op actuariel gebied. Hij vervaardigt jaarlijks een Actuarieel Rapport, waarin de financiële positie en de ontwikkeling daarvan centraal staan. Daarnaast verzorgt hij de toereikendheidstoets waarop de waarmerkend actuaaris zijn oordeel baseert. Andere elementen zijn de continuïteitsanalyse, evaluatie van het herstelplan en de consistentietoets.

In het verslagjaar was als adviserend actuaaris de heer drs. W. van Straten AAG, verbonden aan Syntrus Achmea Pensioenbeheer, werkzaam.

Externe adviseurs

Beleggingsadviseur

De beleggingsadviseur heeft als taak zorg te dragen voor een tijdige, juiste en volledige samenstelling van het beleggingsplan inclusief normportefeuille. Voorts verleent zij tussentijds ook adviezen aan het bestuur c.q. de beleggingscommissie.

In het verslagjaar was mevrouw N. Houwaart, verbonden aan Montae, als beleidsadviseur beleggingen werkzaam.

Beleidsadvies

Op pensioengebied wordt het bestuur in de eerste plaats geadviseerd door Syntrus Achmea. Tevens maakt het pensioenfonds gebruik van verslaggevingstechnische, actuariële en juridische advisering door Syntrus Achmea. In voorkomende gevallen vraagt het bestuur advies aan andere gespecialiseerde functionarissen.

Waarmerkend actuaaris

De waarmerkend actuaaris onderzoekt jaarlijks in hoeverre het pensioenfonds voldoet aan de artikelen 126 tot en met 140 van de Pensioenwet. Onder het onderzoek vallen:

- een toets of de technische voorzieningen, het minimaal vereist vermogen en het vereist eigen vermogen toereikend zijn vastgesteld;
- een toets op de kostendekkendheid van de feitelijke premie;
- een oordeel of het beleggingsbeleid voldoende is afgestemd op de prudent-person regel;
- een oordeel, gemeten naar de wettelijke maatstaf, over de vermogenspositie van het fonds.

De heer drs. E. van den Doel AAG, verbonden aan Mercer Nederland B.V., heeft als waarmerkend actuaaris dit onderzoek voor het boekjaar 2016 uitgevoerd.

Onafhankelijke accountant

De onafhankelijk accountant controleert jaarlijks de onder verantwoordelijkheid van het bestuur opgestelde jaarrekening. Hij doet dit overeenkomstig in Nederland algemeen aanvaarde richtlijnen met betrekking tot controleopdrachten. Volgens deze richtlijnen wordt de controle zodanig uitgevoerd dat een redelijke mate van zekerheid wordt verkregen dat de jaarrekening geen onjuistheden van materieel belang bevat. Verder geeft de onafhankelijk accountant een assurance rapport af dat het pensioenfonds tijdig een normportefeuille heeft vastgesteld en controleert hij het feitelijk rendement van de gekozen normportefeuille.

De heer J.C. van Kleef RA van KPMG Accountants N.V., gevestigd te Utrecht, heeft als onafhankelijk accountant deze controle voor het boekjaar 2016 uitgevoerd.

Compliance officer

Het bestuur heeft een gedragscode vastgesteld. De door het bestuur benoemde compliance officer heeft tot taak toe te zien op de naleving van deze code en heeft toegang tot alle geledingen binnen het pensioenfonds.

De heer mr. P. de Koning van Willis Towers Watson is de compliance officer c.q. vertrouwenspersoon van het pensioenfonds.

Het bestuur

Het bestuursmodel

Het pensioenfonds hanteert het omgekeerd gemengd bestuursmodel. In dit model is er een duidelijke scheiding tussen de inhoud (vast te stellen door sociale partners), de uitvoering (door de uitvoerende bestuursleden) en het toezicht waarin de pariteit vertegenwoordigd is (de niet uitvoerende bestuursleden).

Er is sprake van één orgaan waarin de verantwoording en medezeggenschap is ondergebracht, zijnde het Verantwoordingsorgaan. De pariteit is in dit model gewaarborgd door de vertegenwoordiging van de geledingen in het intern toezicht. De regie ligt bij de pariteit.

Sociale partners

Sociale partners bepalen de inhoud van de pensioenovereenkomst (voorheen: de pensioentoezegging). Zij dragen ook de niet uitvoerende bestuursleden (met uitzondering van de onafhankelijk voorzitter) voor.

De betrokken sociale partners (werkgevers en werknemers) zijn:

- Koninklijke CBM (meubelindustrie en interieurbouw);
- CLC Vecta (tentoonstellingsbouw);
- VON (vereniging van orgelbouwers in Nederland);
- FNV;
- CNV Vakmensen.

Samenstelling bestuur

Het bestuur is op 31 december 2016 als volgt samengesteld:

Naam	Geboortejaar	Functie	Vertegenwoordiging	Lid sinds *	Einde zittingsduur
Mw. P.A. de Bruijn - Nooteboom	1960	Onafhankelijk voorzitter	Geen	01-07-2014	01-07-2017
De heer P. Priester	1964	Uitvoerend bestuurder	Geen	01-07-2014	01-07-2020
De heer R.G.A. van Dijk	1978	Uitvoerend bestuurder	Geen	01-07-2014	01-07-2018
De heer S.M.J. Custers	1954	Niet-uitvoerend bestuurder	Werknemer	01-07-2014	01-07-2020
De heer H.J. Wuijten	1956	Niet-uitvoerend bestuurder	Werknemer	01-07-2014	01-07-2017
De heer L.C.M. Leisink	1960	Niet-uitvoerend bestuurder	Pensioen-gerechtigden	01-07-2014	01-07-2018
De heer D.A. Roodenrijs	1960	Niet-uitvoerend bestuurder	Werkgever	11-07-2016	11-07-2020
Vacature		Niet-uitvoerend bestuurder	Werkgever		
Vacature		Niet-uitvoerend bestuurder	Werkgever		

De heer Roodenrijs heeft in het verslagjaar de heer G.H. Nieuwenhuis opgevolgd, van wie de zittingstermijn in dat jaar afliep.

Wegens verschil van inzicht hebben de niet-uitvoerend bestuurders M.T.J. Heijnen en J. Brummel medio november 2016 het bestuur verlaten. Het bestuur is direct aan het werk gegaan om geschikte opvolgers te vinden. Als niet-uitvoerend bestuurder met aandachtsgebied risicomanagement vond men begin 2017 de heer A. Wolters bereid deze plaats in het bestuur in te nemen. Als niet-uitvoerend bestuurder met aandachtsgebied beleggingen vond men begin 2017 de heer P.W. de Geus bereid deze plaats in het bestuur in te nemen.

Het pensioenfonds kent statutair geen plaatsvervangende bestuursleden.

Niet uitvoerende bestuursleden (NUB'ers)

De vertegenwoordigers van de werkgevers- en werknemersleden worden voorgedragen door de werkgevers- en werknemersorganisaties. De vertegenwoordiger namens de pensioengerechtigden wordt door het bestuur benoemd op voordracht van de vertegenwoordigers van de pensioengerechtigden in het verantwoordingsorgaan. De onafhankelijk voorzitter wordt benoemd en ontslagen door de niet-uitvoerende bestuursleden. De onafhankelijk voorzitter is geen vertegenwoordiger van de belanghebbenden bij het fonds.

Uitvoerende bestuursleden (UB'ers)

De uitvoerende bestuursleden worden benoemd door de niet uitvoerende bestuursleden. Een uitvoerend bestuurslid kan worden ontslagen door de niet uitvoerende bestuursleden, na het horen van het desbetreffende lid en het tweede uitvoerende bestuurslid.

Benoeming vindt plaats op basis van het voor het desbetreffende bestuurslid geldende functieprofiel en na goedkeuring door DNB.

Stemmen

Het bestuurslid dat is benoemd door de vakorganisatie FNV Bouw, heeft 4/3 stemmen. Het bestuurslid dat is benoemd door de vakorganisatie CNV Vakmensen, heeft 2/3 stemmen. Alle overige bestuursleden hebben één stem.

Bij de voordracht en/of de benoeming zijn diversiteit in de samenstelling naar leeftijd en geslacht en complementariteit in geschiktheid belangrijke uitgangspunten. Geschiktheid gaat daarbij voor diversiteit. Bestuursleden worden voor de duur van vier jaar benoemd en treden af volgens een door het bestuur opgesteld rooster van aftreden. De afgetreden bestuursleden zijn onmiddellijk te herbenoemen. Een bestuurslid kan maximaal twee keer worden herbenoemd, tenzij herbenoeming voor meer dan twee keer noodzakelijk is ter waarborging van de continuïteit in het bestuur. Bij het zoeken naar een nieuwe kandidaat bestuurder maakt het pensioenfonds gebruik van profielschetsen per bestuursfunctie.

Het bestuur stelt zich bij het uitoefenen van haar taak onafhankelijk op en zorgt dat het fonds uitsluitend handelt ten behoeve van al haar belanghebbenden. Het bestuur inventariseert daartoe jaarlijks de (neven)functies van de bestuurs- en commissieleden. Hierover wordt gerapporteerd in het jaarverslag van het fonds en op de website. De taken en bevoegdheden van het bestuur zijn bepaald in de statuten en het bestuursreglement van het fonds. Het bestuur heeft in de statuten vastgelegd langs welke procedure bestuursleden kunnen worden benoemd, geschorst of ontslagen.

Vergaderdata, studiedagen en overige bijeenkomsten

Het bestuur heeft in 2016 zes keer vergaderd. Daarnaast kwam het bestuur in wisselende samenstellingen in commissie- en werkgroepvergaderingen bijeen en vond er telefonisch overleg door middel van conference calls plaats. Voorts waren er door het jaar heen talrijke informele contactmomenten.

Voorts hield het bestuur in 2016 thema- en opleidingsdagen die in zijn geheel waren gewijd aan het opzetten van het integraal risicomanagement (IRM), integriteit en zelfevaluatie.

Bestuurlijke commissies

Het bestuur maakt gebruik van permanente commissies dan wel stelt tijdelijke werkgroepen in voor de voorbereiding en advisering van nader bepaalde aandachtsgebieden. Het fonds kent daarvoor de volgende commissies:

- agendacommissie
- pensioencommissie
- beleggingscommissie
- risicocommissie
- communicatiecommissie
- (onafhankelijke) auditcommissie

Het bestuur kan besluiten dat externe deskundigen deel uitmaken van een commissie.

Afhankelijk van het onderwerp kan het bestuur een (tijdelijke) werkgroep instellen die een besluit voor het bestuur voorbereidt. Deze werkgroep kan zich laten bijstaan door externe deskundigen.

Het fonds kende in dit kader in 2016 de volgende (tijdelijke) werkgroepen:

- Werkgroep Contract SEI
Deze werkgroep hield zich bezig met de herziening van het contract met SEI.
- Werkgroep Consolidatie
Deze werkgroep hield zich bezig met gesprekken met andere pensioenfondsen om te bezien of er gronden zijn voor samenwerking dan wel samengaan in één pensioenfonds.
- Werkgroep Transitie
Deze werkgroep hield zich bezig met het transitietraject naar een andere pensioenuitvoerder.
- Werkgroep Beloningsbeleid
Deze werkgroep hield zich bezig met een herijking van het beloningsbeleid.
- Werkgroep Helder pensioenreglement
Deze werkgroep hield zich bezig met het opstellen van een helder en duidelijk leesbaar reglement.

Daarnaast kent het pensioenfonds het zogenoemde Breed beraad. Dit is een platform dat met name bedoeld is om op periodieke basis tussen alle belanghebbenden van het pensioenfonds informatie uit te wisselen over alle lopende pensioengerelateerde zaken.

Agendacommissie

De agendacommissie heeft een schakel- en regiefunctie. De agendacommissie is belast met het bewaken en inbrengen van in het bijzonder paritair relevante onderwerpen en het agenderen c.q. de timing van deze onderwerpen in de bestuursvergadering. De commissie kwam in 2016 vijf maal bijeen.

De agendacommissie bestaat uit:

- De onafhankelijk voorzitter (is voorzitter van de commissie).
- Een niet-uitvoerend bestuurslid; de loco-voorzitter (deelname rouleert jaarlijks tussen het werkgeverslid en het werknemerslid).
- Een uitvoerend bestuurslid (deelname rouleert jaarlijks tussen beide uitvoerende bestuursleden).

Pensioencommissie

De pensioencommissie behandelt individuele dossiers van werkgevers, deelnemers en pensioengerechtigden, uitleg over de werkingssfeer en verplichtstellingsaangelegenheden. De commissie kwam in 2016 zeven maal bijeen.

Individuele voorleggers gaan altijd naar de pensioencommissie. Ingeval sprake is van (dreigende) precedentwerking wordt de individuele voorlegger behandeld door het gehele bestuur. De pensioencommissie

adviseert het bestuur onder andere over pensioenbeleid en wetgeving

De pensioencommissie bestaat uit:

- Een uitvoerend bestuurslid met profiel vermogensbeheer (voorzitter van de commissie).
- Twee niet uitvoerende bestuursleden (een vanuit de werkgeversgeleding en een van uit de werknemersgeleding).

Beleggingscommissie

De commissie adviseert het bestuur over:

- de uitvoering van het balans- en beleggingsbeleid van het fonds;
- de voorbereiding van het jaarlijks beleggingsplan;
- de financiële risico's binnen vastgestelde kaders.

Daarnaast rapporteert de beleggingscommissie over het balans- en beleggingsbeleid aan het bestuur en zorgt voor het monitoren hierop.

De beleggingscommissie kwam in 2016 elf maal bijeen. Tevens werden er conference calls gehouden naar aanleiding van plotseling dreigende situaties in de financiële wereld.

De beleggingscommissie bestaat uit:

- Een uitvoerend bestuurslid met profiel vermogensbeheer (voorzitter van de commissie).
- Twee niet uitvoerende bestuursleden (een vanuit de werkgeversgeleding en een vanuit de werknemersgeleding).

De beleggingscommissie laat zich adviseren door een externe onafhankelijke beleggingsadviseur.

Risicocommissie

De risicocommissie richt zich op de advisering van het bestuur ten aanzien van integraal risicomanagement.

De risicocommissie monitort de risico's en geeft hierover een terugkoppeling aan het bestuur. Daarnaast adviseert de risicocommissie het bestuur over de wijze van monitoring van de risico's. De risicocommissie adviseert het bestuur over de herijking van het risicobeleid van het fonds.

De risicocommissie ziet toe op een efficiënte uitvoering van het jaarwerkproces en brengt hierover verslag uit naar het bestuur. De risicocommissie ziet daarnaast toe op de uitputting van de begroting van de uitbesteding van de pensioenadministratie- en uitvoering van het fonds. De risicocommissie evalueert periodiek de uitbesteding van het fonds en adviseert het bestuur ter zake.

De risicocommissie kwam in 2016 negen keer bijeen. Daarnaast werden door de uitvoerend bestuurder operationele overleggen gevoerd met de diverse uitbestedingspartijen.

De risicocommissie bestaat uit:

- Een uitvoerend bestuurslid met profiel integraal risicomanagement (voorzitter van de commissie).
- Twee niet uitvoerende bestuursleden (een vanuit de werkgeversgeleding en een van uit de werknemersgeleding).

Communicatiecommissie

De communicatiecommissie adviseert het bestuur over het communicatie jaarplan en het communicatiebeleidsplan. Daarnaast adviseert de communicatiecommissie het bestuur over communicatie-uitingen met (gewezen) deelnemers, overige aanspraakgerechtigden, pensioengerechtigden, werkgevers en overige belanghebbenden bij het fonds.

De communicatiecommissie kwam in 2016 vijf keer bijeen. Daarnaast werden door de uitvoerend bestuurder operationele overleggen gevoerd met de diverse uitbestedingspartijen.

De communicatiecommissie bestaat uit:

- Een uitvoerend bestuurslid profiel integraal risicomanagement (voorzitter van de commissie).
- Twee niet uitvoerende bestuursleden (een vanuit de werkgeversgeleding en de vertegenwoordiger namens de pensioengerechtigden).

Onafhankelijke auditcommissie

De niet uitvoerende bestuursleden hebben daarnaast een auditcommissie bedrijfseconomische aspecten en risicobeheer ingesteld.

Deze onafhankelijke auditcommissie fungeert als sparringpartner van het niet uitvoerend deel van het bestuur bij het toezicht op:

- a) de risicobeheersing;
- b) het beleggingsbeleid;
- c) de financiële informatieverschaffing door het fonds.

In het kader van de risicobeheersing ziet de auditcommissie er in het bijzonder op toe dat:

- het bestuur een cultuur bevordert en borgt waarin risicobewustzijn vanzelfsprekend is;
- het bestuur ervoor zorgt dat het integrale risicomanagement adequaat georganiseerd is;
- het bestuur expliciet rekening houdt met risico's en risicobeheersing bij het bepalen van het beleid en het nemen van het besluiten en deze risicoafweging expliciet vastlegt.

In het kader van het beleggingsbeleid ziet de auditcommissie er in het bijzonder op toe dat:

- het bestuur zijn overwegingen omtrent verantwoord beleggen vastlegt en ervoor zorgt dat deze beschikbaar zijn voor belanghebbenden;
- het bestuur bij het bepalen van het beleid rekening houdt met de verplichtingen die het fonds is aangegaan en met zijn verantwoordelijkheid ten opzichte van de belanghebbenden om te zorgen voor een optimaal rendement bij een aanvaardbaar risico;
- het bestuur ervoor zorgt dat er onder belanghebbenden draagvlak bestaat voor de keuzes over verantwoord beleggen.

In het kader van de financiële informatieverschaffing heeft de auditcommissie de taak de kwaliteit van de jaarrekening te beoordelen.

De niet uitvoerende bestuursleden kunnen ook andere taken aan de auditcommissie opdragen, die betrekking hebben op het intern toezicht.

De auditcommissie adviseert over zijn bevindingen aan de niet uitvoerende bestuursleden. De auditcommissie en het niet uitvoerende deel van het bestuur komen ten minste drie keer per jaar in vergadering bijeen. De onafhankelijke voorzitter van het bestuur is de voorzitter van dit overleg.

De auditcommissie bestaat per 31 december 2016 uit drie onafhankelijke externe deskundigen:

Drs H.L. Kirchner, voorzitter
Drs B.N. Smith en
Drs L.A. van Eerden.

Het lidmaatschap van de auditcommissie eindigt na maximaal vier jaar. Hij kan maximaal twee keer voor telkens vier jaar worden herbenoemd.

De auditcommissie kwam in 2016 vier keer bijeen.

Intern toezicht

Het intern toezicht is in het omgekeerd gemengd model belegd bij het niet-uitvoerend deel van het bestuur. De niet-uitvoerende bestuursleden houden toezicht op:

- de uitvoering van het beleid van het bestuur;
- de algemene gang van zaken in het fonds;
- adequate risicobeheersing door het bestuur;
- evenwichtige belangenafweging door het bestuur.

Verantwoordingsorgaan

In het verantwoordingsorgaan is de verantwoording en medezeggenschap belegd. In het verantwoordingsorgaan zijn de deelnemers, de pensioengerechtigden en de werkgevers vertegenwoordigd.

Het verantwoordingsorgaan bestaat uit 12 leden, waarvan:

- 4 namens de deelnemers;
- 4 namens de pensioengerechtigden; en
- 4 namens de werkgevers.

Het verantwoordingsorgaan bestaat per 31 december 2016 uit de volgende leden:

Leden	Geboortejaar		Organisaties	Vertegenwoordiger
De heer H.C.H. Koop	1946	plv.voorzitter	CBM	Werkgever
Vacature			VON	Werkgever
De heer C.J.P. Zwetsloot	1962	secretaris	CBM	Werkgever
De heer J. Brautigam	1948		CBM	Werkgever
De heer A.M.J. Snepvangers	1952		FNV	Werknemer
De heer D.J.L. Jansen	1974	plv. secretaris	FNV	Werknemer
De heer H.J.M. Ter Meer	1950		FNV	Werknemer
De heer H. de Groot	1949		CNV Vakmensen	Werknemer
De heer M.J. Wijlens	1951			Gepensioneerde
De heer D. van de Kamp	1944	voorzitter		Gepensioneerde
De heer J.I. de Smit	1950			Gepensioneerde
De heer J. Boester	1947			Gepensioneerde

De leden namens de deelnemers en werkgevers worden benoemd door de werknemers- en werkgeversorganisaties. De leden namens de pensioengerechtigden worden door middel van verkiezingen gekozen.

De leden van het verantwoordingsorgaan treden eens in de vier jaar af volgens een rooster van aftreden. De aftredende leden van het verantwoordingsorgaan zijn terstond herbenoembaar, tenzij er verkiezingen worden gehouden. Het verantwoordingsorgaan bepaalt hoe vaak een lid kan worden herbenoemd. Bij een tussentijdse vacature in een geleding waarvoor geen verkiezing is gehouden, verzoekt het bestuur de vereniging die het afgetreden lid heeft benoemd, zo spoedig mogelijk een opvolger te benoemen. Alle leden zijn benoemd tot 1 juli 2018.

Het bestuur heeft de inrichting (onder meer samenstelling en stemverhouding), de taken en de bevoegdheden van het verantwoordingsorgaan vastgelegd in de statuten van het fonds. Het bestuur heeft een reglement voor het verantwoordingsorgaan opgesteld en gepubliceerd op de website van het fonds.

Voor de verkiezingen van de pensioengerechtigden in het verantwoordingsorgaan is een verkiezingsreglement opgesteld. Het verkiezingsreglement maakt onderdeel uit van het reglement van het verantwoordingsorgaan.

De belangrijkste taak van het verantwoordingsorgaan is het geven van een oordeel over het handelen van het bestuur ten aanzien van het beleid, het toekomstige beleid en de wijze waarop het is uitgevoerd. Het verantwoordingsorgaan geeft jaarlijks schriftelijk zijn oordeel.

Het verantwoordingsorgaan baseert zijn oordeel op het jaarverslag van het fonds, de jaarrekening en overige informatie. Het oordeel van het verantwoordingsorgaan tezamen met de schriftelijke reactie van het bestuur is onderdeel van de jaarverslagcyclus.

Daarnaast heeft het verantwoordingsorgaan verschillende adviestaken. Het bestuur stelt het verantwoordingsorgaan in de gelegenheid advies uit te brengen over elk voorgenomen besluit over:

- a. het beleid inzake beloningen;
- b. de vorm en inrichting van het intern toezicht;
- c. de profielschets voor de leden van het bestuur;
- d. het vaststellen en wijzigen van een interne klachten- en geschillenprocedure;
- e. het vaststellen en wijzigen van het communicatie- en voorlichtingsbeleid;
- f. het wijzigen van het reglement van het verantwoordingsorgaan (bovenwettelijk);
- g. het vaststellen en wijzigen van het toeslagbeleid (bovenwettelijk);
- h. vermindering van de verworven pensioenaanspraken en pensioenrechten (bovenwettelijk);
- i. gehele of gedeeltelijke overdracht van de verplichtingen van het fonds of de overname van verplichtingen door het fonds;
- j. liquidatie, fusie of splitsing van het fonds; en
- k. het sluiten, wijzigen of beëindigen van een uitvoeringsreglement;
- l. de samenstelling van de feitelijke premie en de premiecomponenten.

De geschillencommissie

Binnen Syntrus Achmea Pensioenbeheer bestaat een gezamenlijke klachten- en geschillencommissie waarbij verschillende pensioenfondsen zijn aangesloten. Het bestuur heeft begin 2011 besloten deel te nemen aan deze gezamenlijke commissie en ging akkoord met de door de administrateur voorgestelde benoeming van de groep van zes personen waaruit deze commissie is samengesteld. Het bestuur ging tevens akkoord met de genoemde afspraken en vergoedingsregeling voor de leden van de gezamenlijke commissie en voor de administrateur.

Het bestuur verleende aan de gezamenlijke geschillencommissie de bevoegdheid tot de behandeling van geschillen met de primaire doelgroep, bestaande uit de deelnemer, de gewezen deelnemer, de aanspraakgerechtigde of de pensioengerechtigde alsmede met de werkgever, met uitzondering van vrijstellingskwesties. Het bestuur stemde tevens in met de werkwijze dat in een voorkomend geschil de secretaris van de gezamenlijke geschillencommissie uit de pool van commissieleden een commissie samenstelt van drie personen en aangeeft wie als voorzitter optreedt.

Van een geschil is sprake als een belanghebbende zich niet kan verenigen met een inhoudelijk (uitsluitend) jegens hem genomen besluit van het bestuur van het pensioenfonds.

Een geschil wordt in eerste instantie door de uitvoerder in behandeling genomen. Indien de klacht of bezwaar in stand blijft, wordt de pensioencommissie c.q. het bestuur ingeschakeld. Daarna is het aldus mogelijk beroep in te stellen bij de geschillencommissie. Wanneer men het niet eens is met het niet bindende advies van de geschillencommissie, kan altijd de civiele rechter of de Ombudsman Pensioenen worden ingeschakeld.

Het bestuur beschouwt een beslissing van de gezamenlijke geschillencommissie als een niet bindend advies.

In 2016 deed zich één zaak voor die aan de gezamenlijke geschillencommissie moest worden voorgelegd. Het betrof hier de beëindiging van een WAO-uitkering met terugwerkende kracht als gevolg van door het UWV verstrekt informatie. Dit had gevolgen voor de deelneming in de pensioenregeling van het fonds.

De geschillencommissie wordt ondersteund door een secretaris, de heer A.G. Wentink, en bestaat op 31 december 2016 uit vier onafhankelijke leden:

Leden

Dhr. A.W. van Vliet
Dhr. N. Ruiter
Dhr. D.A.J. Kamp
Dhr. A.Th.M. van Hulst

Uitbesteding

Het pensioenfonds heeft een uitbestedingsprotocol. De belangrijkste overweging bij het opstellen van het protocol is dat aan de uitbesteding van werkzaamheden risico's zijn verbonden. Het bestuur van het pensioenfonds moet en wil zicht hebben op deze risico's van uitbesteding en wil zorgen voor een permanente beheersing van aan uitbesteding verbonden risico's. Het bestuur van het pensioenfonds achtte het daarom van belang dat op voorhand de criteria in een uitbestedingsprotocol werden vastgesteld die bij de selectie van de uitbestedingsrelaties gelden en dat de normen zijn vastgelegd die bij de bewaking van de kwaliteit van de uitvoering van de uitbestede werkzaamheden gelden.

Het uitbestedingsbeleid is van toepassing op alle structurele uitbestedingsrelaties.

Het proces van uitbesteding wordt betrokken in de risicoanalyse die het pensioenfonds uitvoert. Daarbij wordt in de risicoanalyse aan de afzonderlijk uitbestede bedrijfsprocessen of –activiteiten apart aandacht besteed. In de risicoanalyse is minstens opgenomen:

- een beschrijving van de uit te besteden of uitbestede bedrijfsprocessen of –activiteiten;
- een risico-inschatting dat de juiste keuze in de uitbestedingsrelatie wordt of is gemaakt;
- een risicoanalyse van de financiële en niet-financiële risico's die verbonden zijn aan de specifieke uitbesteding.

Op basis van de risicoanalyse bepaalt het bestuur bij de jaarlijkse evaluatie en bij eventuele verlenging van het contract of uitbesteding van werkzaamheden (nog steeds) opportuun is: het bestuur bepaalt het effect van uitbesteding op de bedrijfsvoering alsmede welke (extra) beheersmaatregelen nodig zijn, zodat het pensioenfonds 'in control' is en blijft. Op basis van de risicoanalyse wordt een risicostrategie vastgesteld en de risicobereidheid bepaald. Voor risico's boven de tolerantiegrens heeft het bestuur een mitigatiestrategie: risico beperken, verzekeren, overdragen, beëindigen.

In de eerste helft van 2017 zal de risicocommissie van het pensioenfonds het uitbestedingsbeleid toetsen aan de Guidance van De Nederlandsche Bank (DNB) met betrekking tot integriteit en waar nodig aanpassen en actualiseren.

Jaarrekening

In dit hoofdstuk presenteert het bestuur van de Stichting Bedrijfstakpensioenfonds voor de Meubelindustrie en Meubileringsbedrijven, statutair gevestigd te Amsterdam, de jaarrekening over boekjaar 2016 eindigend op 31 december 2016. In hoofdstuk Overige gegevens volgen de verklaringen van de certificerend actuaire en van de accountant van het pensioenfonds.

De in dit hoofdstuk vermelde bedragen zijn in duizenden euro's, tenzij anders is aangegeven.

1 BALANS PER 31 DECEMBER

(na voorgestelde bestemming van het saldo van baten en lasten)

(x € 1.000)

	2016	2015
ACTIVA		
Beleggingen voor risico fonds (1)		
Vastgoedbeleggingen	244.236	236.095
Aandelen	1.015.879	928.768
Vastrentende waarden	1.477.741	1.319.600
Derivaten	195.998	178.288
Overige beleggingen	281.175	203.776
	<u>3.215.029</u>	<u>2.866.527</u>
Vorderingen en overlopende activa (2)	6.529	3.379
Overige activa (3)	4.651	6.123
	<u>3.226.209</u>	<u>2.876.029</u>

PASSIVA

Stichtingskapitaal en reserves (4)	63.484	29.234
Technische voorziening voor risico fonds (5)		
Technische voorziening	2.961.202	2.643.969
Overige voorzieningen (6)		
Spaarfonds gemoedsbezwaarden	1.092	1.051
Langlopende schulden (uit hoofde van VPL) (7)	4.688	22.143
Overige schulden en overlopende passiva (8)	195.743	179.632
	<u>3.226.209</u>	<u>2.876.029</u>

(*) De nummering verwijst naar de toelichting

	2016	2015
Dekkingsgraad op basis van FTK (in %)		
Actuele dekkingsgraad	102,1	101,1
Beleidsdekkingsgraad	98,2	104,2

2 STAAT VAN BATEN EN LASTEN

(x € 1.000)

		2016	2015
BATEN			
Premiebijdragen voor risico pensioenfonds (van werkgevers en werknemers)	(9)	88.026	56.204
Beleggingsresultaten voor risico pensioenfonds	(10)	320.049	-93.067
Overige baten	(11)	9.054	67
		<u>417.129</u>	<u>-36.796</u>
LASTEN			
Pensioenuitkeringen	(12)	58.897	53.697
Pensioenuitvoeringskosten	(13)	6.582	5.565
Mutatie technische voorzieningen	(14)		
Pensioenopbouw		60.214	47.805
Rentetoevoeging		-1.596	4.479
Onttrekkingen voor pensioenuitkeringen en pensioenuitvoeringskosten		-57.876	-54.498
Wijziging uit hoofde van overdracht van rechten		18	-1.549
Wijziging marktrente		277.624	180.687
Wijziging actuariële uitgangspunten		25.192	2.690
Inkoop uit hoofde van VPL regeling		22.238	1.518
Overige mutatie voorziening pensioenverplichtingen		-8.581	-1.807
		<u>317.233</u>	<u>179.325</u>
Saldo overdrachten van rechten voor risico pensioenfonds	(15)	10	1.414
Overige lasten	(16)	157	1.218
		<u>382.879</u>	<u>241.219</u>
Saldo van baten en lasten		<u><u>34.250</u></u>	<u><u>-278.015</u></u>

	2016	2015
Bestemming van het saldo van baten en lasten		
Algemene Reserve	-6.743	-507.798
Reserve Pensioen risico	40.993	229.783
	<u>34.250</u>	<u>-278.015</u>

3 KASSTROOMOVERZICHT

(x € 1.000)

Het kasstroomoverzicht is opgesteld volgens de directe methode.

	2016	2015
Kasstroom uit pensioenactiviteiten		
Ontvangen premiebijdragen voor risico fonds	62.759	53.832
Betaalde waardeoverdrachten voor risico pensioenfonds	-910	-2.842
Ontvangen waardeoverdrachten voor risico pensioenfonds	859	1.354
Betaalde pensioenuitkeringen	-57.430	-58.326
Betaalde/ontvangen herverzekeringen	-	5
Betaalde pensioenuitvoeringskosten	-5.746	-5.888
Diverse ontvangsten en uitgaven	-1.513	337
Ontvangen gelden uit hoofde van VPL	5.075	24.046
	<u>3.094</u>	<u>12.518</u>
Kasstroom uit beleggingsactiviteiten		
Ontvangen inzake verkopen beleggingen	351.231	938.299
Betaald inzake aankopen beleggingen	-406.255	-948.622
Ontvangen directe beleggingsopbrengsten	40.831	41.361
Overige ontvangsten en uitgaven inzake beleggingen	8.186	-34.252
Betaalde kosten van vermogensbeheer	-7.613	-8.486
Diverse ontvangsten en uitgaven	9.054	-
	<u>-4.566</u>	<u>-11.700</u>
Mutatie geldmiddelen	<u><u>-1.472</u></u>	<u><u>818</u></u>
	<u>2016</u>	<u>2015</u>
Geldmiddelen per 1 januari	6.123	5.305
Mutatie geldmiddelen	-1.472	818
Geldmiddelen per 31 december	<u><u>4.651</u></u>	<u><u>6.123</u></u>

4 ALGEMENE TOELICHTING

Inleiding

Het doel van de Stichting Bedrijfstakpensioenfondsen voor de Meubelindustrie en Meubileringsbedrijven, ingeschreven in het handelsregister onder nummer 41199580, statutair gevestigd te Amsterdam (hierna 'het fonds') is het nu en in de toekomst verstrekken van uitkeringen aan gepensioneerden en nabestaanden ter zake van ouderdom en overlijden; tevens verstrekt het fonds uitkeringen aan arbeidsongeschikte deelnemers. Het fonds geeft invulling aan de uitvoering van de pensioenregeling van de in branche Meubelindustrie verplicht gestelde aangesloten werkgevers. Deze doelstelling is nader uitgewerkt in onder andere de statuten, het pensioenreglement, de uitvoeringsovereenkomst en de Actuariële en Bedrijfstechnische Nota van het fonds. Het vestigingsadres van het fonds is Rijnzathe 12, 3454 PV te De Meern.

Verslaggevingsperiode

Deze jaarrekening heeft betrekking op het boekjaar 2016, dat is geëindigd op balansdatum 31 december 2016.

Overeenstemmingsverklaring

De jaarrekening is opgesteld in overeenstemming met de wettelijke bepalingen zoals deze zijn opgenomen in Titel 9, Boek 2 van het Burgerlijk Wetboek en met inachtneming van de Richtlijnen voor de Jaarverslaggeving in het bijzonder Richtlijn 610. De bedragen opgenomen in de jaarrekening zijn vermeld in duizenden euro's, tenzij anders is aangegeven.

Het bestuur heeft op 14 juni 2017 de jaarrekening opgemaakt.

Vergelijking met voorgaand jaar

De gehanteerde grondslagen van waardering en van resultaatbepaling zijn ongewijzigd ten opzichte van het voorgaand jaar, met uitzondering van de toegepaste schattingswijzigingen zoals opgenomen in paragraaf "schattingswijzigingen".

Continuïteit

De jaarrekening is opgesteld uitgaande van de continuïteitsveronderstelling

Schattingswijzigingen

Prognosetafel

De actuariële grondslagen en/of methoden worden periodiek beoordeeld en mogelijk herzien ten behoeve van de berekening van de actuele waarde van de pensioenverplichtingen. Hierbij wordt gebruik gemaakt van interne en externe actuariële deskundigheid.

Dit betreft onder meer de vergelijking van veronderstellingen ten aanzien sterfte, langlevens, arbeidsongeschiktheid met werkelijke waarnemingen voor zowel de gehele bevolking als specifiek voor de populatie van het pensioenfonds. Vanaf boekjaar 2016 is de grondslag voor overlevingskansen gebaseerd op de Prognosetafel AG2016 zoals gepubliceerd door het Actuarieel Genootschap (AG). De algemene sterftekansen die volgen uit de tafel worden voor het pensioenfonds gecorrigeerd in verband met ervaringssterfte.

De wijziging naar de prognosetafel AG2016 heeft geleid tot een verhoging van de voorziening pensioenverplichting van € 8.423. De correctie voor ervaringssterfte heeft geleid tot een verhoging van € 15.783. Deze wijzigingen zijn bepaald per 31 december 2016 en het resultaat is via de Staat van Baten en Lasten als "Wijzigingen actuariële uitgangspunten" in het verslagjaar verantwoord.

ALGEMENE GRONDSLAGEN

Opname van een actief of een verplichting

Een actief wordt in de balans opgenomen wanneer het waarschijnlijk is dat de toekomstige economische voordelen naar het fonds zullen toevloeien en de waarde daarvan betrouwbaar kan worden vastgesteld. Een verplichting wordt in de balans opgenomen wanneer het waarschijnlijk is dat de afwikkeling daarvan gepaard zal gaan met een uitstroom van middelen en de omvang van het bedrag daarvan betrouwbaar kan worden vastgesteld.

Indien een transactie ertoe leidt dat nagenoeg alle of alle toekomstige economische voordelen en alle of nagenoeg alle risico's met betrekking tot een actief of een verplichting aan een derde zijn overgedragen, wordt het actief of de verplichting niet langer in de balans opgenomen. Verder worden activa en verplichtingen niet meer in de balans opgenomen vanaf het tijdstip waarop niet meer wordt voldaan aan de voorwaarden van waarschijnlijkheid van de toekomstige economische voordelen en betrouwbaarheid van de bepaling van de waarde. Dit betekent dat transacties worden verwerkt op handelsdatum en niet op afwikkelingsdatum. Als gevolg hiervan kan sprake zijn van een post "nog af te wikkelen transacties". Deze post kan zowel een actief als een passief zijn.

Verantwoording van baten en lasten

Baten worden in de staat van baten en lasten opgenomen wanneer een vermeerdering van het economisch potentieel, samenhangend met een vermeerdering van een actief of een vermindering van een verplichting, heeft plaatsgevonden, waarvan de omvang betrouwbaar kan worden vastgesteld. Lasten worden verwerkt wanneer een vermindering van het economisch potentieel, samenhangend met een vermindering van een actief of een vermeerdering van een verplichting, heeft plaatsgevonden, waarvan de omvang betrouwbaar kan worden vastgesteld.

Saldering van een actief en een verplichting

Een financieel actief en een financiële verplichting worden gesaldeerd als nettobedrag in de balans opgenomen indien sprake is van een wettelijke of contractuele bevoegdheid om het actief en de verplichting gesaldeerd en gelijktijdig af te wikkelen en bovendien de intentie bestaat om de posten op deze wijze af te wikkelen. De met de gesaldeerd opgenomen financiële activa en financiële verplichtingen samenhangende rentebaten en rentelasten worden eveneens gesaldeerd opgenomen.

Schattingen en veronderstellingen

De opstelling van de jaarrekening in overeenstemming met Titel 9, Boek 2 van het Burgerlijk Wetboek vereist dat het bestuur oordelen vormt en schattingen en veronderstellingen maakt die van invloed zijn op de toepassing van grondslagen en de gerapporteerde waarde van activa en verplichtingen, en van baten en lasten.

De schattingen en hiermee verbonden veronderstellingen zijn gebaseerd op ervaringen uit het verleden en verschillende andere factoren die gegeven de omstandigheden als redelijk worden beschouwd. De uitkomsten hiervan vormen de basis voor het oordeel over de boekwaarde van activa en verplichtingen die niet op eenvoudige wijze uit andere bronnen blijkt. De daadwerkelijke uitkomsten kunnen afwijken van deze schattingen.

De schattingen en onderliggende veronderstellingen worden voortdurend beoordeeld. Herzieningen van schattingen worden opgenomen in de periode waarin de schatting wordt herzien, indien de herziening alleen voor die periode gevolgen heeft, of in de periode van herziening en toekomstige perioden, indien de herziening gevolgen heeft voor zowel de verslagperiode als toekomstige perioden.

Verwerking van waardeveranderingen van beleggingen

Er wordt geen onderscheid gemaakt tussen gerealiseerde en ongerealiseerde waardeveranderingen van beleggingen. Alle waardeveranderingen van beleggingen, inclusief transactiekosten, provisies, valutakoersverschillen e.d., worden als beleggingsopbrengsten in de staat van baten en lasten opgenomen.

Vreemde valuta

Activa en verplichtingen in vreemde valuta worden omgerekend naar euro's tegen de koers per balansdatum. Deze waardering is onderdeel van de waardering tegen reële waarde. Baten en lasten voortvloeiende uit transacties in vreemde valuta's worden omgerekend tegen de koers per transactiedatum. Alle valutakoersverschillen zijn verwerkt in de staat van baten en lasten.

	31-12-2016	31-12-2015
US Dollar	1,05	1,09
Britse Pond	0,85	0,74
Japanse Yen	123,02	130,68
Zwitserse Frank	1,07	1,09
Australische Dollar	1,46	1,49

SPECIFIEKE GRONDSLAGEN

Beleggingen voor risico fonds

Algemeen

De beleggingen worden gewaardeerd tegen reële waarde, slechts indien de reële waarde van beleggingen niet betrouwbaar kan worden vastgesteld, vindt waardering plaats op basis van geamortiseerde kostprijs. Overlopende activa en passiva alsmede liquiditeiten vermogensbeheer worden gewaardeerd tegen nominale waarde. Het verschil tussen reële waarde en nominale waarde is bij deze activa en passiva in het algemeen gering.

Participaties in beleggingspools en -instellingen die gespecialiseerd zijn in een bepaald soort beleggingen worden gerubriceerd en gewaardeerd volgens de grondslagen voor die onderliggende beleggingen (look-through benadering). Bij gemengde beleggingsfondsen wordt aangesloten bij de hoofdcategorie, bepaald op basis van reële waarde.

Vorderingen en schulden uit beleggingen welke samenhangen met een specifieke beleggingscategorie worden onder beleggingsdebiteuren dan wel -crediteuren opgenomen in de betreffende beleggingscategorie.

Financiële instrumenten worden gebruikt ter afdekking van beleggingsrisico's en het realiseren van het vastgelegde beleggingsbeleid. De derivatenposities zijn opgenomen als een afzonderlijke beleggingscategorie. Derivaten die deel uitmaken van een beleggingsfonds zijn opgenomen in de beleggingscategorie waarin dit beleggingsfonds is gerubriceerd.

Reële waarde

De beleggingen van het fonds worden gewaardeerd tegen de reële waarde per balansdatum. Voor de meerderheid van de financiële instrumenten van het fonds kan gebruik worden gemaakt van genoteerde marktprijzen. Derivaten worden gewaardeerd door gebruik te maken van netto contante waardeberekeningen. Bepaalde instrumenten, zoals participaties in beleggingsfondsen worden gewaardeerd door gebruik te maken van de intrinsieke waarde. Het is gebruikelijk en mogelijk om de reële waarde binnen een aanvaardbare bandbreedte van schattingen vast te stellen. Slechts indien de reële waarde van een beleggingen niet betrouwbaar kan worden vastgesteld, vindt waardering plaats op basis van geamortiseerde kostprijs.

Voor financiële instrumenten zoals beleggingenvorderingen en -schulden geldt dat de boekwaarde de reële waarde benadert als gevolg van het korte termijn karakter van de vorderingen en schulden. De boekwaarde van alle activa en de financiële verplichtingen op balansdatum benadert de reële waarde.

Vastgoedbeleggingen

Beleggingen in indirect vastgoed worden gewaardeerd tegen verkrijgingsprijs inclusief transactiekosten, vervolgwaardering geschiedt tegen de reële waarde. De reële waarde wordt gebaseerd op taxatiewaarde. De taxaties worden verricht door onafhankelijke deskundigen. Indien daartoe aanleiding is, wordt bij de waardering rekening gehouden met de feitelijke verhuursituatie en/of renovatieactiviteiten. Resultaten door wijziging in reële waarde worden in de staat van baten en lasten verantwoord. De gehanteerde waarderingsmethodiek door de beleggingsfondsen is als volgt. Elk kwartaal wordt circa 25% van de vastgoedportefeuille extern getaxeerd door een erkende taxateur conform de richtlijnen van de vermogensbeheerder. Deze richtlijnen sluiten aan bij de ROZ/IPD-index. Het overige deel van de portefeuille wordt per kwartaal gewaardeerd op basis van interne indexering. Deze is gebaseerd op externe taxaties per sector per kwartaal. Ten aanzien van de waardering per 31 december is voor de objecten die niet extern getaxeerd zijn, in het laatste kwartaal een update van de externe taxateur ontvangen.

Overige vermogensbestanddelen van het fonds worden gewaardeerd volgens algemeen aanvaarde verslaggevingsgrondslagen. De internationale beleggingen zijn allemaal in een fund-to-fund structuur opgezet en afhankelijk van het onderliggende fonds wordt de taxatie 1x per kwartaal, 1x per jaar, of anders uitgevoerd. Hier is geen algemene afspraak over. Wel analyseert de vermogensbeheerder te allen tijde de waarde mutaties elk kwartaal en zal bij grote sprongen altijd navraag doen bij het betreffende onderliggende fonds. De actuele waarde van de vastgoedfondsen die in internationaal vastgoed beleggen worden gewaardeerd op basis van de door de Onderliggende Vastgoedfondsen opgegeven beleggingswaarden van die fondsen, zoals deze op het moment van waardering aan de Beheerder ter beschikking staan.

Aandelen

Aandelen, waaronder tevens converteerbare obligaties zijn begrepen, worden gewaardeerd tegen reële waarde. Van beursgenoteerde aandelen is dit de beurswaarde per balansdatum. Voor niet beursgenoteerde participaties in aandelenfondsen is dit de intrinsieke waarde, die de reële waarde van de onderliggende beleggingen representeert.

Vastrentende waarden

Vastrentende waarden worden gewaardeerd tegen reële waarde inclusief opgelopen rente. Van beursgenoteerde vastrentende waarden is dit de beurswaarde per balansdatum. Voor niet beursgenoteerde participaties in vastrentende waardenfondsen is dit de intrinsieke waarde, die de reële waarde van de onderliggende beleggingen representeert.

Derivaten

Derivaten worden gewaardeerd tegen reële waarde, te weten de relevante marktnotering of, als die er niet is, de waarde die wordt bepaald met behulp van marktconforme en toetsbare waarderingsmodellen.

Derivaatcontracten met een negatieve waarde worden in de balans onder de overige schulden en overlopende passiva verantwoord.

Overige beleggingen

Overige beleggingen worden gewaardeerd tegen reële waarde. De waardering hiervan geschiedt tegen de intrinsieke waarde, die de reële waarde van de onderliggende beleggingen representeert.

Securities lending

Het fonds participeert niet direct in securities lending. Binnen de beleggingspools kan sprake zijn van securities lending.

Herverzekeringen

Uitgaande herverzekeringspremies worden verantwoord in de periode waarop de herverzekering betrekking heeft.

Vorderingen en overlopende activa

Vorderingen en overlopende activa worden bij de eerste verwerking gewaardeerd op reële waarde. Na de eerste verwerking worden vorderingen gewaardeerd op geamortiseerde kostprijs (gelijk aan de nominale waarde indien geen sprake is van transactiekosten) onder aftrek van eventuele bijzondere waardeverminderingen, indien sprake is van oninbaarheid.

Overige activa

Hieronder worden de liquide middelen opgenomen voor zover dit banktegoeden betreft welke onmiddellijk opeisbaar zijn. Liquide middelen worden gewaardeerd tegen nominale waarde. Zij worden onderscheiden van tegoeden in verband met beleggingstransacties. Liquide middelen uit hoofde van beleggingstransacties worden gepresenteerd onder de beleggingen.

Stichtingskapitaal en reserves

Algemeen

Stichtingskapitaal en reserves worden bepaald door het bedrag dat resteert nadat alle actiefposten en posten van het vreemd vermogen, inclusief de voorziening pensioenverplichtingen voor risico van het fonds en overige voorzieningen, volgens de van toepassing zijnde waarderingsgrondslagen in de balans zijn opgenomen.

In de toelichting wordt opgenomen het krachtens de Pensioenwet minimaal vereiste eigen vermogen volgens de in het Besluit Financieel ToetsingsKader (FTK) voorgeschreven berekeningsmethodiek als het surplusvermogen.

Algemene reserve

Deze reserve is dat deel van het vermogen dat resteert nadat via de resultaatbestemming de vereiste reserves, op het gewenste niveau zijn gebracht. Er is geen sprake van een maximering van de algemene reserve.

Reserve pensioenrisico's

Deze is gelijk aan het vereiste eigen vermogen in de evenwichtssituatie, op basis van het Financieel Toetsingskader.

Technische voorzieningen

Voorziening pensioenverplichtingen voor risico fonds

De voorziening pensioenverplichtingen voor risico fonds wordt gewaardeerd op actuele waarde (marktwaarde) conform de grondslagen van het fonds. De actuele waarde wordt bepaald op basis van de contante waarde van de beste inschatting van toekomstige kasstromen die samenhangen met de op balansdatum onvoorwaardelijke pensioenverplichtingen. Onvoorwaardelijke pensioenverplichtingen zijn de opgebouwde nominale aanspraken en de onvoorwaardelijke (toeslag)toezeggingen. De contante waarde wordt bepaald met gebruikmaking van de door DNB gepubliceerde rentetermijnstructuur.

Bij de berekening van de voorziening pensioenverplichtingen voor risico fonds is uitgegaan van het op de balansdatum geldende actuariële en bedrijfstechnische nota (Abtn) en van de over de verstreken deelnemersjaren verworven aanspraken. Jaarlijks wordt door het bestuur besloten of op de opgebouwde pensioenaanspraken toeslagverlening kan worden toegepast. Alle per balansdatum bestaande toeslagbesluiten (ook voor toeslagbesluiten na balansdatum voor zover sprake is van ex ante condities) zijn in de berekening begrepen. Er wordt geen rekening gehouden met toekomstige salarisontwikkelingen.

Bij de berekening van de voorziening wordt rekening gehouden met premievrije pensioenopbouw in verband met invaliditeit op basis van de contante waarde van de toekomstige opbouw waarvoor vrijstelling is verleend wegens arbeidsongeschiktheid.

Bij de bepaling van de actuariële uitgangspunten wordt uitgegaan van voor de toezichthouder acceptabele grondslagen, waarbij rekening wordt gehouden met de voorzienbare trend in overlevingskansen.

De berekeningen zijn uitgevoerd op basis van de volgende actuariële grondslagen en veronderstellingen per 31 december 2016:

Overlevingstafels

Prognosetafels AG2016 waarbij de sterftetekansen zijn vermenigvuldigd met een leeftijdsafhankelijke factor die zijn gebaseerd op de ervaringssterfte van het fonds.

Partnerfrequentie

Bij de berekening van de contante waarde van het uitgesteld partnerpensioen naast uitgesteld ouderdompensioen wordt gebruik gemaakt van partnerfrequenties. Bij de berekening van de contante waarde van uitgesteld partnerpensioen naast ingegaan ouderdompensioen wordt gebruik gemaakt van het bepaalde systeem, waarbij alleen voor aanwezige partners een contante waarde wordt berekend.

Leeftijdsverschil man-vrouw

Voor partnerpensioen is aangenomen dat de partner 3 jaar jonger is dan de verzekerde man en 3 jaar ouder dan de verzekerde vrouw.

Voorziening voor uitgesteld wezenpensioen

De lasten van nog niet ingegaan wezenpensioen zijn gesteld op 5% van de lasten van het nog niet ingegaan partnerpensioen; bij de vaststelling van de lasten van ingegaan wezenpensioen wordt verondersteld dat het pensioen moet worden uitgekeerd tot de 18-jarige leeftijd, waarbij geen rekening wordt gehouden met sterftetekansen.

Voorziening voor toekomstige excassokosten

Kostenopslag ter grootte van 3,25% van de technische voorziening in verband met toekomstige administratie- en excassokosten.

Voorziening voor toekomstige pensioenopbouw arbeidsongeschikten

Bij de bepaling van de pensioenopbouw voor arbeidsongeschikte deelnemers en ingegaan AOP is niet uitgegaan van een revalidatiekans.

Onvindbaren

Niet opgevraagd pensioen: Voor pensioen dat nog niet is ingegaan omdat de deelnemer onvindbaar is of niet reageert wordt de reservering 5 jaar volledig in stand gehouden en vervolgens op nul gesteld.

Voorziening uitloopriscio Premievrije deelnemer (PVD)

In de TV is een voorziening uitloopriscio PVD (IBNR) verantwoord. Deze wordt jaarlijks berekend als 2 maal de in de doorsneepremie begrepen opslag voor premievrijstelling en AIP van het lopende boekjaar.

Overige voorzieningen

Spaarfonds gemoedsbezwaarden

Het bestuur kan individuele vrijstelling van deelneming aan de verplichte pensioenregelingen aan een werknemer verlenen, indien deze gemoedsbezwaren heeft tegen iedere vorm van verzekeren. Dit ontslaat zijn werkgever noch betrokkene van de verplichting tot afdracht van de reguliere bijdragen aan het fonds. Deze bijdragen worden op een individuele spaarrekening gestort, waaraan jaarlijks intrest wordt toegevoegd. De gespaarde bijdragen van de gemoedsbezwaarde worden na het bereiken van de 67-jarige leeftijd uitgekeerd.

Langlopende schulden (uit hoofde van VPL)

De VPL overgangsregelingen zijn door CAO partijen vastgesteld en opgenomen in het pensioenreglement. De overgangsregelingen worden uitgevoerd door het fonds. De langlopende schuld betreft de gefactureerde premies voor de overgangsregelingen, hieraan wordt het rendement toegevoegd, de inkoop van de extra pensioenaanspraken worden onttrokken aan deze schuld. De verwerking van de VPL regeling vindt op de hiervoor beschreven wijze plaats teneinde vermenging van pensioenvermogen met VPL-gelden tegen te gaan.

De jaarlijks aan de langlopende schuld toe te voegen premie (dotatie) bedraagt vanaf 1 januari 2016 1,0% van de pensioengrondslagsom. Het toe te kennen rendement is gelijk aan het gemiddelde beleggingsrendement (exclusief hedge) van het fonds over het betreffende kalenderjaar (zowel positief als negatief).

Per 1 januari 2016 zijn de Cao-partijen overeengekomen om 81% van de voorwaardelijke rechten om te zetten in onvoorwaardelijke rechten (inkoopsom 14,8 miljoen). De inkoop van dit pensioen geschiedt (zuiver) kostendekkend (volledig gefinancierd vanuit de langlopende schuld) waardoor de dekkingsgraad niet zal wijzigen.

Per 1 oktober 2016 zijn de overgebleven voorwaardelijke rechten ook omgezet in onvoorwaardelijke rechten (inkoopsom 7,4 miljoen). Evenals de inkoop per 1 januari 2016 geschiedt dit (zuiver) kostendekkend (volledig gefinancierd vanuit de langlopende schuld) waardoor de dekkingsgraad niet zal wijzigen.

Tenslotte bedraagt ultimo 2016 het saldo van de langlopende schuld VPL 4,7 miljoen. De CAO partijen nemen in 2017 het besluit over de bestemming van het saldo.

Overige schulden en overlopende passiva

Overige schulden en overlopende passiva worden bij de eerste verwerking gewaardeerd op reële waarde. Na de eerste verwerking worden schulden gewaardeerd op geamortiseerde kostprijs (gelijk aan de nominale waarde indien geen sprake is van transactiekosten).

Dekkingsgraad

De (nominale) dekkingsgraad van het fonds wordt berekend door op balansdatum het balanstotaal minus de kortlopende schulden, minus de langlopende schulden uit hoofde van VPL en minus spaarfonds gemoedsbezwaarden te delen op de technische voorzieningen zoals opgenomen in de balans.

Onder het FTK is de beleidsdekkingsgraad leidend voor alle beleidsmaatregelen. De beleidsdekkingsgraad is het gemiddelde van de dekkingsgraad van de afgelopen 12 maanden en is daarmee minder afhankelijk van dagkoersen.

GRONDSLAGEN VOOR DE RESULTAATBEPALING

Algemeen

Baten en lasten worden toegerekend aan het boekjaar waarop deze betrekking hebben. De in de staat van baten en lasten opgenomen posten zijn in belangrijke mate gerelateerd aan de in de balans gehanteerde waarderingsgrondslagen voor beleggingen en de voorzieningen pensioenverplichtingen. Zowel gerealiseerde als ongerealiseerde resultaten worden rechtstreeks verantwoord in het resultaat.

Premiebijdragen van (werkgevers en werknemers)

Onder premiebijdragen wordt verstaan de aan derden in rekening gebrachte c.q. te brengen bedragen voor de in het verslagjaar verzekerde pensioenen onder aftrek van kortingen. Premies zijn toegerekend aan de periode waarop ze betrekking hebben.

De premiebaten in het boekjaar zijn gebaseerd op de definitieve loonsomopgaven van de werkgevers, tenzij deze nog niet beschikbaar zijn. In dat geval zijn de premiebaten gebaseerd op voorlopige loonsomopgaven.

Beleggingsresultaten

(In)directe beleggingsresultaten zijn toegerekend aan de periode waarop ze betrekking hebben.

Indirecte beleggingsopbrengsten

Onder de indirecte beleggingsopbrengsten worden verstaan de gerealiseerde en ongerealiseerde waardeveranderingen en valutaresultaten. In de jaarrekening wordt geen onderscheid gemaakt tussen gerealiseerde en ongerealiseerde waardeveranderingen van beleggingen. Alle waardeveranderingen van beleggingen, inclusief valutakoersverschillen, worden als indirecte beleggingsopbrengsten in de staat van baten en lasten opgenomen. Aankoopkosten zijn verwerkt in de reële waarde van de beleggingen. Verkoopkosten worden verantwoord als onderdeel van de herwaarderingen.

Directe beleggingsopbrengsten

Onder de directe beleggingsopbrengsten wordt in dit verband verstaan rentebaten en -lasten, dividenden, huuropbrengsten en soortgelijke opbrengsten.

Dividend wordt verantwoord op het moment van betaalbaarstelling.

Kosten van vermogensbeheer

Onder kosten van vermogensbeheer worden de externe en de daaraan toegerekende interne kosten verstaan.

Verrekening van kosten

Met de directe en indirecte beleggingsopbrengsten zijn verrekend de aan de opbrengsten gerelateerde transactiekosten, provisies, valutaverschillen e.d.

Pensioenuitkeringen

De pensioenuitkeringen betreffen de aan deelnemers uitgekeerde bedragen inclusief afkopen. De pensioenuitkeringen zijn berekend op actuariële grondslagen en toegerekend aan het verslagjaar waarop zij betrekking hebben.

Pensioenuitvoeringskosten

De pensioenuitvoeringskosten zijn toegerekend aan de periode waarop ze betrekking hebben.

Mutatie technische voorzieningen voor risico pensioenfonds

Pensioenopbouw

De pensioenopbouw is de contante waarde van de pensioenaanspraken die toegekend zijn in het boekjaar.

Toeslagen

De verhoging van de technische voorzieningen uit hoofde van indexering, wordt in de staat van baten en lasten opgenomen op het moment waarop de toezegging wordt gedaan.

Rentetoevoeging

De pensioenverplichtingen worden contant gemaakt tegen de nominale marktrente op basis van de door DNB gepubliceerde rentetermijnstructuur. De interesttoevoeging wordt tegen de rekenrente primo boekjaar berekend over de beginstand en de mutaties gedurende het jaar.

Onttrekkingen voor pensioenuitkeringen en pensioenuitvoeringskosten

Verwachte toekomstige pensioenuitkeringen worden vooraf actuarieel berekend en opgenomen in de technische voorziening. De onder dit hoofd opgenomen afname van de voorziening betreft het bedrag dat vrijkomt ten behoeve van de financiering van de pensioenen in de verslagperiode.

Jaarlijks wordt 3,25% (2015: 3,25%) van de pensioenopbouw en de inkomende waardeoverdrachten toegevoegd aan de technische voorziening ten behoeve van de pensioenuitvoeringskosten. Daarnaast valt 3,25% (2015: 3,25%) van de uitkeringen, afkopen en uitgaande waardeoverdrachten vrij uit de technische voorziening ten behoeve van pensioenuitvoeringskosten (excassokosten).

Wijziging uit hoofde van overdracht van rechten

Hieronder zijn opgenomen de aan het verslagjaar toe te rekenen overdrachtswaarde van de overgenomen respectievelijk overgedragen pensioenaanspraken met betrekking tot de actuariële waarde.

Wijziging marktrente

Jaarlijks wordt per 31 december de actuele waarde van de technische voorzieningen herrekend door toepassing van de actuele rentetermijnstructuur. Het effect van de verandering van de rentetermijnstructuur wordt hieronder verantwoord.

Wijziging actuariële uitgangspunten

Mutatie technische voorzieningen uit hoofde van wijziging actuariële uitgangspunten heeft betrekking op de aanpassing van de sterftetafels. Voor verdere toelichting wordt verwezen naar de toelichting in de grondslagen inzake schattingswijzigingen.

Inkoop uit hoofde van VPL regeling

Per 1 januari 2016 zijn de Cao-partijen overeengekomen om 81% van de voorwaardelijke rechten om te zetten in onvoorwaardelijke rechten. De inkoop van dit pensioen geschiedt (zuiver) kostendekkend (volledig gefinancierd vanuit de langlopende schuld) waardoor de dekkingsgraad niet zal wijzigen.

Per 1 oktober 2016 zijn de overgebleven voorwaardelijke rechten ook omgezet in onvoorwaardelijke rechten. Evenals de inkoop per 1 januari 2016 geschiedt dit (zuiver) kostendekkend (volledig gefinancierd vanuit de langlopende schuld) waardoor de dekkingsgraad niet zal wijzigen.

Overige mutatie voorziening pensioenverplichtingen

De onder deze post opgenomen mutaties van de voorziening hebben betrekking op de kanssystemen.

Saldo overdrachten van rechten

De post saldo overdrachten van rechten bevat het saldo van bedragen uit hoofde van overgenomen dan wel overgedragen pensioenverplichtingen.

Overige baten en lasten

De overige baten en lasten worden opgenomen voor de aan het verslagjaar toe te rekenen bedragen.

GRONDSLAGEN KASSTROOMOVERZICHT

Het kasstroomoverzicht is opgesteld overeenkomstig de directe methode. Alle ontvangsten en uitgaven worden hierbij als zodanig gepresenteerd. Er wordt onderscheid gemaakt tussen kasstromen uit pensioenactiviteiten en beleggingsactiviteiten.

5 TOELICHTING OP DE BALANS

(x € 1.000)

ACTIVA

1. Beleggingen voor risico fonds

Verloopoverzicht per beleggingscategorie

Verloopoverzicht van belegde waarden per beleggingscategorie

	Vastgoed beleggingen	Aandelen	Vastrentende waarden	Derivaten	Overige beleggingen	Totaal
Stand per 1 januari 2016	236.095	928.768	1.319.600	60.634	203.776	2.748.873
Aankopen	7.917	132.181	240.253	14.904	11.000	406.255
Verkopen	-7.429	-149.444	-187.199	-5.159	-2.000	-351.231
Overige mutaties	-2.095	-	51.483	-44.814	53.333	57.907
Waardemutaties	9.748	104.374	53.604	104.441	15.066	287.233
Stand per 31 december 2016	<u>244.236</u>	<u>1.015.879</u>	<u>1.477.741</u>	<u>130.006</u>	<u>281.175</u>	<u>3.149.037</u>

Bij: Derivaten met een negatieve waarde

65.992

3.215.029

	Vastgoed beleggingen	Aandelen	Vastrentende waarden	Derivaten	Overige beleggingen	Totaal
Stand per 1 januari 2015	214.787	749.193	1.395.462	307.271	410.774	3.077.487
Aankopen	19.757	407.604	401.361	61.400	58.500	948.622
Verkopen	-232	-280.513	-475.998	-181.556	-	-938.299
Overige mutaties	-1.827	1	631	15.288	-225.649	-211.556
Waardemutaties	3.610	52.483	-1.856	-141.769	-39.849	-127.381
Stand per 31 december 2015	<u>236.095</u>	<u>928.768</u>	<u>1.319.600</u>	<u>60.634</u>	<u>203.776</u>	<u>2.748.873</u>

Bij: Derivaten met een negatieve waarde

117.654

2.866.527

In de beleggingen voor risico fonds zijn inbegrepen de beleggingen in verband met VPL ad € 4.688 (2015: € 22.143).

De overige mutaties betreft de mutatie in de beleggingsdebiteuren, beleggingscrediteuren, liquide middelen en het (cash) collateral.

Onderpand met betrekking tot derivaten

Het fonds belegt in derivaten. Afhankelijk van de waarde van de derivaten ontvangt of verstrekt het fonds onderpand. Bij een positieve waarde van de derivaten ontvangt het fonds onderpand, bij een negatieve waarde verstrekt het fonds onderpand.

Het fonds heeft ultimo 2016 € 122,8 miljoen (2015: € 56,7 miljoen) aan onderpand ontvangen in de vorm van liquiditeiten. Dit ontvangen onderpand is verantwoord in de beleggingscategorie overige beleggingen. De terugbetalingsverplichting is als schuld onder de overige schulden en overlopende passiva verantwoord. De behaalde rendementen zijn verantwoord als (in)directe beleggingsopbrengsten.

Het fonds heeft ultimo 2016 € 14,9 miljoen (2015 € 53,0 miljoen) aan onderpand verstrekt in de vorm van liquiditeiten. Dit verstrekte onderpand is verantwoord als vordering onder derivaten.

Binnen de hypotheekfondsen wordt eveneens gebruik gemaakt van Interest Rate Swaps en is sprake van collateral management. Het participantendeel (look-through methodiek) van het uitstaande collateral betreft € 0,1 miljoen (2015: € 0,8 miljoen). In 2016 geen sprake van ontvangen collateral (participantendeel in 2015: € 0,03 miljoen).

Securities lending binnen de beleggingsfondsen

Het fonds participeert niet direct in securities lending. Binnen de beleggingspools worden aandelen en obligaties uitgeleend. De waarde van de uitgeleende aandelen bedraagt ultimo 2016 € 5,8 miljoen (2015: € 9,2 miljoen). Hiervoor is binnen de pools onderpand ontvangen in de vorm van kasgeld met een waarde per ultimo 2016 van € 5,8 miljoen (2015: € 9,2 miljoen).

Reële waarde

Schattingen en oordelen

Afgezien van de beleggingsvorderingen en -schulden zijn de beleggingen van het pensioenfonds gewaardeerd tegen reële waarde per balansdatum. Het is over het algemeen mogelijk en gebruikelijk om de reële waarde binnen een aanvaardbare bandbreedte van schattingen vast te stellen. De boekwaarde van alle activa en de financiële verplichtingen op balansdatum benadert de reële waarde per balansdatum.

Voor de meerderheid van de beleggingen van het fonds kan gebruik worden gemaakt van genoteerde marktprijzen. Echter, bepaalde beleggingen zijn gewaardeerd door middel van gebruikmaking van onafhankelijke taxaties, netto contante waarde berekeningen dan wel andere methoden.

- | Beleggingen met genoteerde marktprijzen worden verhandeld aan een effectenbeurs of betreffen beleggingsvorderingen en-schulden alsmede liquide middelen uit hoofde van beleggingstransacties.
- | Onafhankelijke taxaties worden toegepast voor de waardering van onroerend goed in bezit van het fonds. Alle vastgoedobjecten worden jaarlijks getaxeerd door externe taxateurs waarvan de onafhankelijkheid ten opzichte van de waardering onbetwist is. De juistheid en volledigheid van de gebruikte informatie voor de taxatie wordt gecontroleerd.
- | De netto contante waarde methode wordt bepaald door de te ontvangen kasstromen contant te maken op basis van de geldende markttrente. In de waardering is rekening gehouden met het oninbaarheidsrisico.
- | Andere methode: voor de waardering van participaties in indirecte vastgoedbeleggingen wordt gebruik gemaakt van de intrinsieke waarde, zoals door de fondsbeheerder gepubliceerd.

	Genoteerde marktprijzen	Onafhankelijke taxaties	NCW berekeningen	Andere methode(n)	Totaal
Per 31 december 2016					
Vastgoedbeleggingen	4.257	9.300	-	230.679	244.236
Aandelen	1.015.879	-	-	-	1.015.879
Vastrentende waarden	1.283.567	-	194.174	-	1.477.741
Derivaten	14.904	-	115.102	-	130.006
Overige beleggingen	281.175	-	-	-	281.175
Totaal	<u>2.599.782</u>	<u>9.300</u>	<u>309.276</u>	<u>230.679</u>	<u>3.149.037</u>
Per 31 december 2015					
Vastgoedbeleggingen	6.352	9.150	-	220.593	236.095
Aandelen	928.768	-	-	-	928.768
Vastrentende waarden	1.120.600	-	199.000	-	1.319.600
Derivaten	53.012	-	7.622	-	60.634
Overige beleggingen	203.776	-	-	-	203.776
Totaal	<u>2.312.508</u>	<u>9.150</u>	<u>206.622</u>	<u>220.593</u>	<u>2.748.873</u>

Schatting van reële waarde

Vastgoed

Zoals bij de grondslagen staat vermeld is de waarde gebaseerd op de taxatiewaarde. De eerste waardering is verkrijgingsprijs inclusief transactiekosten. Deze taxaties worden verricht door verscheidene externe erkende taxateurs. Iedere externe taxateur hanteert, binnen de algemene richtlijnen zoals binnen de branche gelden, eigen uitgangspunten. De richtlijnen binnen de branche geven aan dat voor de waardebeoordeling in dit geval moet worden uitgegaan van de verkoopwaarde van een object met als doelstelling om met het object huurinkomsten te genereren. Als basis wordt hiervoor een contante waardeberekening gebruikt van de toekomstige kasstromen. Beleggingen in vastgoedfondsen worden gewaardeerd op basis van NAV en worden opgenomen onder de andere methoden.

Vastrentende waarden

Het deel van de vastrentende waarden waarvan de reële waarde op basis van schatting wordt vastgesteld, betreft leningen op schuldbekentenis en hypotheek. De marktwaardeberekening van de hypotheek in de beleggingsfondsen is gebaseerd op de verdisconteerde kasstromen van de hypotheek. De kasstromen bestaan uit de hypotheecaire aflossing en rentebetalingen waarbij rekening wordt gehouden met de mogelijkheid tot vervroegde aflossing. Iedere hypotheek wordt verdisconteerd met de bijbehorende credit spread plus swaprente die hoort bij de gemiddelde looptijd van de betreffende hypotheek. De creditspread wordt bepaald per risicocategorie waarbij de loan to value van de hypotheek in ogenschouw wordt genomen. De basis voor het bepalen van de creditspread zijn de hypotheektarieven zoals afgegeven door de verscheidene hypotheekverstrekkers per looptijd en per risicocategorie.

Derivaten

De interest rate swaps, inflatie derivaten en de fx forwards worden gewaardeerd op basis van contante waarde berekeningen. Voor interest rate swaps en inflation linked swaps zit het voornaamste schattingsselement in de gehanteerde rentecurve, dit schattingsrisico is echter relatief beperkt.

Vastgoedbeleggingen

De vastgoed beleggingen kunnen als volgt worden gespecificeerd:

	<u>31-12-2016</u>	<u>31-12-2015</u>
Specificatie naar soort:		
Indirect vastgoed	239.979	229.743
Beleggingsdebiteuren	4.257	6.352
	<u>244.236</u>	<u>236.095</u>

Aandelen

De aandelen kunnen als volgt worden gespecificeerd:

	<u>31-12-2016</u>	<u>31-12-2015</u>
Specificatie naar soort:		
Aandelenbeleggingfondsen	<u>1.015.879</u>	<u>928.768</u>

Vastrentende waarden

De vastrentende waarden kunnen als volgt worden gespecificeerd:

	<u>31-12-2016</u>	<u>31-12-2015</u>
Specificatie naar soort:		
Kortlopende vorderingen op banken	122.528	104.616
Hypotheke	194.184	199.000
Beleggingsdebiteuren / liquide middelen	4.209	5.747
Leningen op schuldbekentenissen	64	119
Obligatiebeleggingfondsen	1.156.756	1.010.118
	<u>1.477.741</u>	<u>1.319.600</u>

Derivaten

	31-12-2016	31-12-2015
Specificatie naar soort:		
Rente derivaten	136.680	27.546
Valuta derivaten	-187	1.933
Inflatie derivaten	-21.391	-21.857
Verstrekt collateral	14.904	53.012
	<u>130.006</u>	<u>60.634</u>

Positieve posities uit hoofde van derivatencontracten ultimo verslagjaar zijn gepresenteerd onder derivaten bij de beleggingen. Negatieve posities uit hoofde van derivatencontracten ultimo verslagjaar zijn gepresenteerd onder de overige schulden

Voor de uitvoering van het beleggingsbeleid wordt gebruikgemaakt van financiële derivaten. Als hoofdregel geldt dat derivaten uitsluitend worden gebruikt voor zover dit passend is binnen het algemene beleggingsbeleid. De portefeuillestructuur en het risicoprofiel, berekend inclusief de economische effecten van derivaten, dienen zich binnen de door het bestuur vastgestelde grenzen (limieten) te bevinden.

Het pensioenfonds gebruikt derivaten voornamelijk om het valutarisico, renterisico en inflatierisico af te dekken. Eén van de belangrijkste risico's bij derivaten is het kredietrisico. Dit is het risico dat tegenpartijen niet aan hun betalingsverplichtingen kunnen voldoen. Dit risico wordt beperkt door alleen transacties aan te gaan met te goeder naam en faam bekend staande partijen. Bovendien geldt dat zoveel mogelijk wordt gewerkt met onderpand.

Gebruik wordt gemaakt van onder meer de volgende instrumenten:

- Valutatermijncontracten: dit zijn met individuele banken afgesloten contracten waarbij de verplichting wordt aangegaan tot het verkopen van een valuta en de aankoop van een andere valuta, tegen een vooraf vastgestelde prijs en op een vooraf vastgestelde datum. Door middel van valutatermijncontracten worden valutarisico's afgedekt.
- Renteswaps: dit betreft met individuele banken afgesloten contracten waarbij de verplichting wordt aangegaan tot het uitwisselen van rentebetalingen over een nominale hoofdsom. Door middel van swaps kan het pensioenfonds de rentegevoeligheid van de portefeuille beïnvloeden.
- Een inflatie swap is een derivatencontract waarbij op jaarbasis de op dit moment verwachte inflatie wordt uitgeruild tegen (in de toekomst) gerealiseerde inflatie. Inflatie swaps worden door pensioenfondsen gebruikt om zich tegen het risico van hoge inflatie te beschermen.

Onderstaande tabel geeft inzicht in de derivatenposities per 31 december 2016:

Type contract	Contract- omvang	Activa	Passiva
Interest rate swaps	1.519.000	179.823	43.143
Inflation swaps	255.000	-	21.391
Valuta Forward	108.263	1.271	1.458
Collateral	-	14.904	-
		<u>195.998</u>	<u>65.992</u>

Onderstaande tabel geeft inzicht in de derivatenposities per 31 december 2015:

Type contract	Contract- omvang	Activa	Passiva
Interest rate swaps	1.519.000	122.775	95.229
Inflation swaps	255.000	-	21.857
Valuta Forward	100.125	2.501	568
Collateral	-	53.012	-
		<u>178.288</u>	<u>117.654</u>

Overige beleggingen

De overige beleggingen kunnen als volgt worden gespecificeerd:

	31-12-2016	31-12-2015
Specificatie naar soort:		
Commodities	151.010	126.943
Liquide middelen	7.411	20.171
Ontvangen collateral	122.754	56.662
	<u>281.175</u>	<u>203.776</u>

2. Vorderingen en overlopende activa

	31-12-2016	31-12-2015
Nog te factureren premie (VPL)	69	-
Vorderingen uit hoofde van herverzekering	-	5
Vordering op werknemers	34	61
Vordering op werkgevers	5.720	3.126
Rekeningcourant gelieerd VUT fonds (SAM)	542	6
Overige vorderingen	25	176
Waardeoverdrachten	139	5
	<u>6.529</u>	<u>3.379</u>

Bij de waardering van vorderingen wordt rekening gehouden met het risico van oninbaarheid door hiervoor een voorziening in aftrek te brengen op het saldo van de uitstaande vorderingen. Voor gelijksoortige posten met gelijksoortige risico's wordt gezamenlijk een schatting gemaakt van verliezen en risico's op balansdatum. Deze systematiek om de voorziening vast te stellen wordt gerekend tot de statische methode.

Alle vorderingen hebben een resterende looptijd van korter dan één jaar.

	<u>31-12-2016</u>	<u>31-12-2015</u>
Specificatie vordering op werkgevers:		
Werkgevers	7.704	7.580
Voorziening dubieuze debiteuren	-1.984	-4.454
	<u>5.720</u>	<u>3.126</u>

In 2016 is een bedrag van € 2.117 vrijgevallen uit de voorziening (2015: gedoteerd € 149). Er werd een bedrag van € 353 aan premies over voorgaande jaren als oninbaar afgeschreven (2015: € 601).

3. Overige activa

	<u>31-12-2016</u>	<u>31-12-2015</u>
Liquide Middelen	<u>4.651</u>	<u>6.123</u>

Onder de liquide middelen worden opgenomen die kasmiddelen en tegoeden op bankrekeningen die onmiddellijk dan wel op korte termijn opeisbaar zijn. Bankrekeningen die beheerd worden door de vermogensbeheerder zijn onder de overige beleggingen opgenomen.

Er zijn geen kredietfaciliteiten van toepassing.

4. Stichtingskapitaal en reserves

Mutatieoverzicht eigen vermogen

	Reserve- pensioenrisico's	Algemene reserve	Totaal
Stand per 1 januari 2016	528.296	-499.062	29.234
Uit bestemming saldo van baten en lasten	40.993	-6.743	34.250
Stand per 31 december 2016	569.289	-505.805	63.484
	Reserve pensioenrisico's	Algemene reserve	Totaal
Stand per 1 januari 2015	298.513	8.736	307.249
Uit bestemming saldo van baten en lasten	229.783	-507.798	-278.015
Stand per 31 december 2015	528.296	-499.062	29.234

	31-12-2016		31-12-2015	
		In %		In %
Solvabiliteit				
Aanwezig vermogen (Pensioenvermogen)	3.024.686	102,1	2.673.203	101,1
Af: technische voorzieningen	2.961.202	100,0	2.643.969	100,0
Eigen vermogen	63.484	2,1	29.234	1,1
Af: vereist eigen vermogen	569.289	19,2	528.296	20,0
Vrij vermogen	-505.805	-17,1	-499.062	-18,9
Minimaal vereist eigen vermogen	128.492	4,3	113.691	4,3
Actuele dekkingsgraad		102,1		101,1
Beleidsdekkingsgraad		98,2		104,2

Voor het bepalen van het vereist eigen vermogen (de solvabiliteitstoets) maakt het fonds gebruik van het standaardmodel. Het bestuur acht het gebruik van het standaardmodel passend voor de risico's van het fonds. De uitkomsten van de solvabiliteitstoets zijn opgenomen onder toelichting Risicobeheer.

De dekkingsgraad is als volgt berekend: (Totale activa +/- kort- en langlopende schulden +/- spaarfonds gemoedsbezwaarden) / Technische voorzieningen * 100%.

De beleidsdekkingsgraad is het gemiddeld van de dekkingsgraad van de afgelopen 12 maanden.

Als de beleidsdekkingsgraad lager is dan de minimaal vereiste dekkingsgraad, bevindt het fonds zich in een situatie van dekkingstekort. Indien de beleidsdekkingsgraad lager is dan de vereiste dekkingsgraad, maar wel tenminste gelijk is aan de minimaal vereiste dekkingsgraad, bevindt het fonds zich in een situatie van reservetekort.

De solvabiliteit van het fonds is niet toereikend. Er is zowel sprake van een reservetekort als van een dekkingstekort.

Het verloop van de actuele dekkingsgraad kan als volgt worden gespecificeerd:

	2016	2015
	%	%
Dekkingsgraad per 1 januari	101,1	112,5
Premie	-0,1	-
Uitkeringen	-	0,3
Toeslagverlening	-	-
Verandering rente termijnstructuur	-9,6	-7,7
Rendement op beleggingen	12,2	-4,0
Overige oorzaken en kruiseffecten	-1,5	-
Dekkingsgraad per 31 december	102,1	101,1

Herstelplan

Per 1 januari 2016 was de beleidsdekkingsgraad 104,2% en lag daarmee onder het vereist eigen vermogen. Er was sprake van een reservetekort en het fonds was verplicht om op uiterlijk 1 april 2016 een update van het herstelplan in te dienen bij DNB. Het fonds heeft op 17 maart 2016 het herstelplan ingediend bij DNB.

In het nieuwe herstelplan heeft het fonds aangegeven welke maatregelen worden ingezet om binnen 10 jaar het vereist eigen vermogen te behalen. Het fonds heeft zich ten doel gesteld om eind 2026 een beleidsdekkingsgraad van ongeveer 128,0% te hebben (en boven de vereiste dekkingsgraad uit te komen). Bij het opstellen van het herstelplan heeft het bestuur zich laten ondersteunen door externe adviseurs. De belangrijkste maatregelen uit het herstelplan zijn:

- ┆ Aanpassing premiebeleid;
- ┆ Aanpassing beleggingsbeleid;
- ┆ Aanpassing toeslagbeleid.

In 2016 heeft de dekkingsgraad zich ten opzichte van het herstelplan als volgt ontwikkeld:

	Werkelijk 2016	Herstelplan 2016
	%	%
Dekkingsgraad per 1 januari	101,1	101,0
Premie	-0,1	-0,1
Verandering rente termijnstructuur	-9,6	-
Rendement op beleggingen	12,2	4,1
Overige oorzaken en kruiseffecten	-1,5	-
Dekkingsgraad per 31 december	102,1	105,0

De dekkingsgraad bedroeg op 31 december 2016 102,1% en liep daarmee achter op het herstelplan (105,0%) op die datum.

De verandering van de rentetermijnstructuur heeft geleid tot een daling van de dekkingsgraad. In het herstelplan is hier geen rekening mee gehouden (impact 2016 - 9,6%). Het rendement op beleggingen heeft positiever bijgedragen aan de dekkingsgraad dan verwacht volgens het herstelplan (12,2%).

Naar de stand van 1 januari 2017 is op 29 maart 2017 een nieuw herstelplan ingediend bij DNB.

5. Technische voorzieningen voor risico fonds

Mutatieoverzicht technische voorzieningen

	2016	2015
Stand per 1 januari	2.643.969	2.464.644
Pensioenopbouw	60.214	47.805
Rentetoevoeging	-1.596	4.479
Onttrekkingen voor pensioenuitkeringen en pensioenuitvoeringskosten	-57.876	-54.498
Wijziging uit hoofde van overdracht van rechten	18	-1.549
Wijziging marktrente	277.624	180.687
Wijziging actuariële uitgangspunten	25.192	2.690
Inkoop uit hoofde van VPL regeling	22.238	1.518
Overige mutatie voorziening pensioenverplichtingen	-8.581	-1.807
Stand per 31 december	<u>2.961.202</u>	<u>2.643.969</u>

Voor een toelichting op de verschillende posten wordt verwezen naar de toelichting op de verschillende posten uit de staat van baten lasten.

	31-12-2016	31-12-2015
Specificatie technische voorziening naar aard:		
Basisregeling	2.933.607	2.618.535
Premievrijstelling/IBNR	27.595	25.434
	<u>2.961.202</u>	<u>2.643.969</u>

Specificatie voorziening pensioenverplichtingen voor risico fonds:

	31-12-2016		31-12-2015	
	Aantal	Aantal	Aantal	Aantal
Actieve deelnemers	18.191	851.294	16.201	817.348
Gewezen deelnemers	59.236	1.202.346	60.338	1.007.886
Pensioentrekkenden	23.759	791.560	23.492	736.386
Overigen	-	22.991	-	-
Netto pensioenverplichtingen	<u>101.186</u>	<u>2.868.191</u>	<u>100.031</u>	<u>2.561.620</u>
Toekomstige kosten uitvoering pensioenregeling	-	93.011	-	82.349
	<u>101.186</u>	<u>2.961.202</u>	<u>100.031</u>	<u>2.643.969</u>

Naar hun aard hebben de technische voorzieningen in het algemeen een langlopend karakter.

Korte beschrijving van de pensioenregeling

Middelloonregeling met na-indexatie op basis van de Cao-loonstijging.

Voor het jaar 2016 bedraagt de reglementaire premie 22,7% van de pensioengrondslag.

Pensioeningangsdatum is de datum waarop het pensioen daadwerkelijk ingaat, eerder dan 60 jaar mag niet, later dan 67 jaar kan wel tot 70 jaar.

Partnerpensioen: voor actieve deelnemers bedraagt het partnerpensioen 70% van het (bereikbare) ouderdompensioen. Met ingang van 1 januari 2012 is het partnerpensioen verzekerd op risicobasis. Voor werknemers jonger dan 21 jaar geldt een risicodekking.

Wezenpensioen: het wezenpensioen bedraagt 14% van het (bereikbare) ouderdompensioen tot 18 jaar of 27 jaar indien de (half)wees een opleiding volgt. Voor volle wezen geldt 28%. Voor werknemers jonger dan 21 jaar geldt een overlijdensrisicodekking.

Op de gekozen pensioeningangsdatum kan het (tot en met 2011) opgebouwde partnerpensioen ingeruild worden voor een hoger ouderdompensioen. Op verzoek van de (gewezen) deelnemer kunnen de opgebouwde aanspraken ouderdompensioen op de pensioeningangsdatum of bij beëindiging van de deelneming worden uitgeruild ten behoeve van extra aanspraken op partnerpensioen.

Hoog/laag constructie: Op de pensioeningangsdatum bestaat de mogelijkheid om de eerste 5 of 10 jaar volgend op de pensioenrichtdatum, een hoger en vervolgens levenslang een lager ouderdompensioen te ontvangen.

Ingeval van arbeidsongeschiktheid in de zin van de WIA/WAO, wordt naar verhouding van de mate van arbeidsongeschiktheid premievrije deelneming verleend.

Deelnemers kunnen vrijwillig bij het fonds verzekerd zijn; het betreft aanvullende regelingen op de verplichte verzekering. Het gaat om een excedentverzekering voor pensioengevende lonen c.q. heffingslonen boven het maximum. Daarnaast kent het fonds een Anw-hiaatverzekering.

Toeslagverlening

De ambitie van het pensioenfonds is de algemene prijsindex te volgen. Het prijsindexcijfer is het percentage (afgerond op 2 decimalen nauwkeurig) waarmee het prijspeil zoals dat valt af te leiden uit het door het CBS vastgestelde "CPI-Alle huishoudens-afgeleid is gestegen in de periode vanaf oktober van het voorafgaande boekjaar tot en met september van het lopende boekjaar. De mate van toeslagverlening wordt jaarlijks door het bestuur vastgesteld en is afhankelijk van de financiële positie van het pensioenfonds. De financiële positie is gebaseerd op de beleidsdekkingsgraad zoals vastgesteld voorafgaand aan de laatste bestuursvergadering van het jaar. De toeslagverlening is voorwaardelijk en voldoet aan de in artikel 137 van de Pensioenwet gestelde eisen. Er bestaat geen recht op jaarlijkse toeslagverlening. In de afgelopen drie jaren zijn de pensioenaanspraken en de ingegane pensioenen verhoogd met:

	actieven	niet-actieven
1 januari 2017	0,00%	0,00%
1 januari 2016	0,00%	0,00%
1 januari 2015	1,53%	1,53%

Het bestuur heeft in 2016 besloten om de pensioenaanspraken van de actieven en inactieven per 1 januari 2017 niet te indexeren.

6. Overige voorzieningen

	2016	2015
Spaarfonds gemoedsbezwaarden		
Stand per 1 januari	1.051	1.038
Stortingen	35	31
Rentetoevoeging	18	-5
Uitkeringen	-12	-13
Stand per 31 december	<u>1.092</u>	<u>1.051</u>

7. Langlopende schulden (uit hoofde van VPL)

	2016	2015
Stand per 1 januari	22.143	-
Premie VPL	5.075	4.539
Batig saldo vanuit SAM	542	19.507
Toekenning VPL aanspraken	-23.265	-1.835
Rendementstoekenning	193	-68
Stand per 31 december	<u>4.688</u>	<u>22.143</u>

Het batig saldo heeft betrekking op het liquidatiesaldo van Stichting Aanvullingsfonds Meubelindustrie en Meubileringsbedrijven (SAM). Dit saldo zal door Bpf Meubel worden aangewend ten behoeve van uitvoering van de VPL regeling.

Over het gemiddelde saldo van de langlopende schuld VPL wordt een rendement toegevoegd of onttrokken gelijk aan het gemiddelde fondsrendement (exclusief hedge) over het boekjaar. Dit rendement bedraagt over 2016 7% positief.

De CAO partijen nemen in 2017 het besluit over de bestemming van het saldo.

8. Overige schulden en overlopende passiva

	31-12-2016	31-12-2015
Te verrekenen premies	1.475	809
Derivaten met negatieve waarde	65.992	117.654
Belastingen en premies sociale verzekeringen	2.610	1.176
Administratiekosten	590	-
Advies- en controlekosten	91	104
Beleggingskosten	1.945	1.740
Overige schulden	193	1.487
Schulden uit hoofde van collateral management	122.754	56.662
Waardeoverdrachten	93	-
	<u>195.743</u>	<u>179.632</u>

Alle schulden hebben een resterende looptijd van korter dan één jaar.

Risicobeheer en derivaten

Solvabiliteitsrisico

Solvabiliteitsrisico

Het pensioenfonds wordt bij het beheer van de pensioenverplichtingen en de financiering daarvan geconfronteerd met risico's. De belangrijkste doelstelling van het pensioenfonds is het nakomen van de pensioentoezeggingen. Voor het realiseren van deze doelstelling wordt gestreefd naar een toereikende solvabiliteit op basis van de reële waarde van de pensioenverplichtingen.

Het belangrijkste risico voor het pensioenfonds betreft het solvabiliteitsrisico, ofwel het risico dat het pensioenfonds niet beschikt over voldoende vermogen ter dekking van de pensioenverplichtingen. De solvabiliteit wordt gemeten zowel op basis van algemeen geldende normen als ook naar de specifieke normen welke door de toezichthouder worden opgelegd. Indien de solvabiliteit van het pensioenfonds zich negatief ontwikkelt, bestaat het risico dat het pensioenfonds de premie voor de onderneming en deelnemers moet verhogen en het risico dat er geen ruimte beschikbaar is voor een eventuele toeslag van opgebouwde pensioenrechten. In het uiterste geval kan het noodzakelijk zijn dat het pensioenfonds verworven pensioenaanspraken en pensioenrechten moet verminderen.

De actuele dekkingsgraad heeft zich als volgt ontwikkeld:

	Vermogen	Technische voorzieningen	Dekkingsgraad %
Stand per 31 december 2015	2.673.203	2.643.969	101,1
Mutatie	351.483	317.233	1,0
Stand per 31 december 2016	<u>3.024.686</u>	<u>2.961.202</u>	<u>102,1</u>

	31-12-2016	31-12-2015
Het tekort op FTK-grondslagen is als volgt:		
Technische voorziening	2.961.202	2.643.969
Buffers:		
S1 Renterisico	113.585	126.913
S2 Risico zakelijke waarden	399.019	366.435
S3 Valutarisico	89.574	75.387
S4 Grondstoffenrisico	61.784	55.515
S5 Kredietrisico	140.079	120.428
S6 Verzekeringstechnisch risico	93.301	83.306
S7 Liquiditeitsrisico	-	-
S8 Concentratierisico	-	-
S9 Operationeel risico	-	-
S10 Actief beheerrisico	83.204	70.330
Diversificatie effect	-411.257	-370.018
Totaal S (vereiste buffers)	<u>569.289</u>	<u>528.296</u>
Vereist vermogen (artikel 132 Pensioenwet)	3.530.491	3.172.265
Pensioenvermogen (totaal activa - schulden)	<u>3.024.686</u>	<u>2.673.203</u>
Tekort	<u>-505.805</u>	<u>-499.062</u>

Het pensioenfonds heeft ter afdekking van risico's derivatencontracten afgesloten. Hiermee is bij het bepalen van de vereiste buffers rekening gehouden. Bij de berekening van de buffers past het pensioenfonds het standaard model van DNB toe, waarbij uitgegaan wordt van het vereist vermogen in evenwichtssituatie, gebaseerd op de feitelijke asset mix.

Beleid en risicobeheer

Het bestuur beschikt over een aantal beleidsinstrumenten ten behoeve van het beheersen van deze risico's. Deze beleidsinstrumenten betreffen:

- beleggingsbeleid;
- premiebeleid;
- herverzekeringsbeleid;
- toeslagbeleid.

De keuze en toepassing van beleidsinstrumenten vindt plaats na uitvoerige analyses ten aanzien van te verwachten ontwikkelingen van de verplichtingen en de financiële markten. Daarbij wordt onder meer gebruikgemaakt van ALM-studies. Een ALM-studie is een analyse van de structuur van de pensioenverplichtingen en van verschillende beleggingsstrategieën en de ontwikkeling daarvan in diverse economische scenario's.

De uitkomsten van deze analyses vinden hun weerslag in jaarlijks door het bestuur vast te stellen beleggingsrichtlijnen als basis voor het uit te voeren beleggingsbeleid. De beleggingsrichtlijnen geven normen en limieten aan waarbinnen de uitvoering van het beleggingsbeleid moet plaatsvinden. Ze zijn gericht op het beheersen van de volgende belangrijkste (beleggings)risico's. Bij de uitvoering van het beleggingsbeleid wordt gebruik gemaakt van derivaten.

Marktrisico (S1-S4)

Het marktrisico omvat het renterisico, het prijs(koers)risico en het valutarisico. Marktrisico omvat de mogelijkheden voor winst of verlies en door een verandering van marktfactoren. Marktfactoren kunnen bijvoorbeeld marktprijzen zijn van aandelen, grondstoffen en vastgoed (prijsrisico), maar ook valutakoersen (valutarisico) of rentes (renterisico).

De mate waarin de beleggingsportefeuille van het pensioenfonds gevoelig is voor het prijs- en renterisico is in de volgende alinea weergegeven, vervolgens worden de risico's die het pensioenfonds loopt nader toegelicht.

De strategie van het pensioenfonds met betrekking tot het beleggingsrisico wordt bepaald door de beleggingsdoelstellingen. Het marktrisico wordt op dagelijkse basis beheerst in overeenstemming met de aanwezige beleidskaders en richtlijnen. De overallmarktposities worden periodiek gerapporteerd aan het bestuur.

Renterisico (S1)

Het renterisico is het risico dat de waarden van de portefeuille vastrentende waarden en de pensioenverplichtingen wijzigen als gevolg van veranderingen in de marktrente.

De rentegevoeligheid kan worden gemeten door middel van de duration. De duration geeft aan hoeveel procent bij benadering de reële waarde van een belegging of verplichting verandert bij een parallelle verschuiving van de rentecurve. Een hoge duration geeft een hoge gevoeligheid voor veranderingen in de rente weer.

	31-12-2016		31-12-2015	
	Balanswaarde	Duration	Balanswaarde	Duration
Duration van de vastrentende waarden (voor derivaten)	1.235.521	4,8	1.155.603	4,6
Duration van de vastrentende waarden (na derivaten)	1.372.202	12,0	1.183.149	12,1
Technische voorziening	2.961.202	21,3	2.643.969	20,9

Op balansdatum is de duration van de beleggingen aanzienlijk korter dan de duration van de verplichtingen. Er is derhalve sprake van een zogenaamde "duration-mismatch". Dit betekent dat bij een rentestijging de waarde van beleggingen minder snel daalt dan de waarde verplichtingen (bij toepassing van de actuele marktrentestructuur) daalt, de dekkingsgraad zal stijgen. Bij een rentedaling zal de waarde van de beleggingen minder snel stijgen dan de waarde van de verplichtingen, waardoor de dekkingsgraad daalt.

Het beleid van het pensioenfonds is gericht op het verkleinen van de "duration-mismatch". Dit wordt gerealiseerd door het kopen van meer langlopende obligaties in plaats van aandelen (aandelen hebben per definitie een duration van nul), binnen de portefeuille kortlopende obligaties vervangen door langlopende obligaties of door middel van renteswaps of swaptions.

Bij een renteswap wordt een vaste lange rente geruild tegen een variabele korte rente. Het pensioenfonds ontvangt in dit geval een lange rente, vergelijkbaar met de kasstroom van een langlopende obligatie en betaalt daarvoor een variabele korte rente (bijvoorbeeld Euribor). Hierdoor wordt de "duration-mismatch" verkleind, maar het pensioenfonds wordt wel afhankelijk van de ontwikkeling van de korte rente die het pensioenfonds aan de tegenpartij betaalt. Met een swaption kan het pensioenfonds tijdelijk het risico van een verdere rentedaling afdekken. Hiervoor betaalt het pensioenfonds een premie. Bij het afsluiten van een swap of een swaption kunnen dus mismatchrisico's worden afgedekt en worden nieuwe risico's geïntroduceerd die gepaard gaan met dit soort instrumenten (zoals liquiditeit, tegenpartij en juridisch risico). Het pensioenfonds heeft als beleid om 50% (tot en met medio 2015 75%) van het rentemismatchrisico af te dekken. De bandbreedte van de strategische renteafdekking is 40 - 60%. Dit risico bestaat uit het verschil in rentegevoeligheid tussen beleggingen en verplichtingen. De effecten van een veranderende rente op de verplichtingen zijn dusdanig groot dat het onverstandig zou zijn dit risico open te laten staan. De dekkingsgraad zou dan sterk gaan bewegen. Het risico wordt afgedekt door middel van langlopende obligaties en swaps. Deze instrumenten reageren, sterk op veranderingen in rente, waarbij het effect op de marktontwikkeling tegengesteld is aan het effect op de marktontwikkeling van de verplichtingen, en hebben daardoor een stabiliserend effect op de dekkingsgraad.

De samenstelling van de vastrentende waarden (exclusief derivaten) naar looptijd is als volgt (waarbij de beleggingsdebiteuren, -crediteuren en liquide middelen zijn verwerkt in de categorie 'Resterende looptijd < 1 jaar'):

	31-12-2016		31-12-2015	
	In %		In %	
Resterende looptijd < 1 jaar	235.782	16,0	209.606	15,9
Resterende looptijd > 1 en < 5 jaar	494.097	33,4	421.263	31,9
Resterende looptijd > 5 jaar	747.862	50,6	688.731	52,2
	<u>1.477.741</u>	<u>100,0</u>	<u>1.319.600</u>	<u>100,0</u>

S2 Risico zakelijke waarden

Prijrisico is het risico van waardewijzigingen door de ontwikkeling van marktprijzen, die wordt veroorzaakt door factoren gerelateerd aan een individuele belegging, de uitgevende instelling of generieke factoren. Omdat alle beleggingen worden gewaardeerd tegen reële waarde waarbij waardewijzigingen onmiddellijk in het saldo van baten en lasten worden verwerkt, zijn alle wijzigingen in marktomstandigheden direct zichtbaar in het beleggingsresultaat. Het prijrisico wordt gemitigeerd door diversificatie.

	31-12-2016		31-12-2015	
	In %		In %	
Specificatie vastgoed beleggingen naar aard:				
Kantoren	9.072	3,7	8.586	3,6
Winkels	65.538	26,8	64.164	27,2
Woningen	113.756	46,6	100.321	42,5
Participaties in vastgoedmaatschappijen	39.711	16,3	45.094	19,1
Overige bedrijfsgebouwen	11.902	4,9	11.579	4,9
Beleggingsdebiteuren / liquide middelen	4.257	1,7	6.351	2,7
	<u>244.236</u>	<u>100,0</u>	<u>236.095</u>	<u>100,0</u>

	31-12-2016		31-12-2015	
	In %		In %	
Specificatie vastgoed beleggingen naar regio:				
Europa	212.770	87,1	200.364	84,8
Noord Amerika	20.205	8,3	21.599	9,2
Asia Pacific	2.249	0,9	2.689	1,1
Emerging Markets	4.755	2,0	5.092	2,2
Liquide middelen en debiteuren	4.257	1,7	6.351	2,7
	<u>244.236</u>	<u>100,0</u>	<u>236.095</u>	<u>100,0</u>

	31-12-2016		31-12-2015	
	In %		In %	
Specificatie aandelen naar sector:				
Financiële instellingen (w.o. banken en verzekeraars)	253.627	25,0	237.732	25,6
Nijverheid en industrie	238.830	23,5	187.067	20,1
Handel	310.033	30,5	308.269	33,2
Overige dienstverlening	213.389	21,0	195.700	21,1
	<u>1.015.879</u>	<u>100,0</u>	<u>928.768</u>	<u>100,0</u>

	31-12-2016		31-12-2015	
	In %		In %	
Specificatie aandelen naar regio:				
Europa	294.969	29,0	289.624	31,2
Noord Amerika	355.684	35,1	304.100	32,7
Asia Pacific	198.226	19,5	175.422	18,9
Emerging Markets	167.000	16,4	159.622	17,2
	<u>1.015.879</u>	<u>100,0</u>	<u>928.768</u>	<u>100,0</u>

Valutarisico (S3)

Het valutarisico is het risico dat de waarde van een financieel instrument zal fluctueren als gevolg van veranderingen in valutawisselkoersen. Het totaalbedrag van de gehele beleggingsportefeuille dat buiten de euro wordt belegd, bedraagt ultimo 2016 € 1.559.853 (2015: € 1.412.191). Van dit bedrag is 75% (2015: 75%) afgedekt naar de euro.

De vreemde valutapositie voor en na afdekking door valutaderivaten is als volgt weer te geven:

	Positie voor afdekking	Valuta- derivaten	Nettopositie na afdekking 2016	Nettopositie na afdekking 2015
EUR	1.466.617	1.165.980	2.632.597	2.334.909
CHF	34.818	-44.781	-9.963	-14.336
GBP	111.706	-111.996	-290	-13.626
JPY	137.255	-139.337	-2.082	8.439
USD	877.876	-774.020	103.856	115.946
Overige	398.198	-96.033	302.165	260.877
	<u>3.026.470</u>	<u>-187</u>	<u>3.026.283</u>	<u>2.692.209</u>

Het totaalbedrag is exclusief ontvangen cash collateral ad € 122,8 miljoen (2015: € 56,7 miljoen). Het cash collateral bestaat in zijn geheel uit Euro valuta.

S4 Grondstoffenrisico

Beleggingen in grondstoffen/commodities moeten als gevolg van het effect van een waardedaling met 30% opgevangen kunnen worden. De grondstoffenpositie bedraagt ultimo 2016 € 151,0 miljoen (2015: € 126,9 miljoen).

Kredietrisico (S5)

Kredietrisico is het risico van financiële verliezen voor het fonds als gevolg van faillissement of betalingsonmacht van tegenpartijen waarop het fonds (potentiële) vorderingen heeft. Hierbij kan onder meer worden gedacht aan partijen die obligatieleningen uitgeven, banken waar deposito's worden geplaatst, marktpartijen waarmee Over The Counter (OTC)-derivatenposities worden aangegaan en aan bijvoorbeeld herverzekeraars.

Een voor beleggingsactiviteiten specifiek onderdeel van kredietrisico is het settlementrisico. Dit heeft betrekking op het risico dat partijen waarmee het fonds transacties is aangegaan niet meer in staat zijn hun tegenprestatie te verrichten waardoor het fonds financiële verliezen lijdt.

Beheersing vindt plaats door het stellen van limieten aan tegenpartijen op totaalniveau, dat wil zeggen met inachtneming van alle posities die een tegenpartij heeft jegens het pensioenfonds; het vragen van extra zekerheden zoals onderpand en dergelijke bij hypothecaire geldleningen en het uitlenen van effecten; het hanteren van prudente verstrekkingnormen bij hypothecaire geldleningen. Ter afdekking van het settlementrisico wordt door het pensioenfonds enkel belegd in markten waar een voldoende betrouwbaar clearing- en settlementsysteem functioneert. Voordat in nieuwe markten wordt belegd, wordt eerst onderzoek gedaan naar de waarborgen op dit gebied. Met betrekking tot OTC-derivaten wordt door het pensioenfonds enkel gewerkt met tegenpartijen waarmee ISDA/CSA-overeenkomsten zijn afgesloten zodat posities van het pensioenfonds adequaat worden afgedekt door onderpand. Er wordt gebruik gemaakt van dagelijkse waarderingen.

	31-12-2016		31-12-2015	
	In %		In %	
Specificatie vastrentende waarden naar sector:				
Nederlandse overheidsinstellingen	38.468	2,6	43.118	3,3
Buitenlandse overheidsinstellingen	719.297	48,7	558.013	42,3
Financiële instellingen (waaronder banken en verzekeraars)	266.232	18,0	222.074	16,8
Beleggingsinstelling	198.394	13,4	204.747	15,5
Handel- en industriële bedrijven	191.039	12,9	156.848	11,9
Overige dienstverlening	64.311	4,4	134.800	10,2
	<u>1.477.741</u>	<u>100,0</u>	<u>1.319.600</u>	<u>100,0</u>

	31-12-2016		31-12-2015	
	In %		In %	
Specificatie vastrentende waarden naar regio:				
Europa	979.448	66,3	892.945	67,7
Noord Amerika	206.517	14,0	188.568	14,3
Asia Pacific	50.533	3,4	47.735	3,6
Emerging Markets	218.924	14,8	174.759	13,2
Overig	22.319	1,5	15.593	1,2
	<u>1.477.741</u>	<u>100,0</u>	<u>1.319.600</u>	<u>100,0</u>

Ten aanzien van de kredietwaardigheid van de debiteuren van de vastrentende portefeuille kan het volgende overzicht worden gegeven:

	31-12-2016		31-12-2015	
	In %		In %	
AAA	403.779	27,4	395.711	29,9
AA	170.596	11,5	148.893	11,3
A	164.163	11,1	147.790	11,2
BBB	399.253	27,0	333.729	25,3
Lower than B	190.710	12,9	164.746	12,5
Geen rating	149.240	10,1	128.731	9,8
	<u>1.477.741</u>	<u>100,0</u>	<u>1.319.600</u>	<u>100,0</u>

Verzekeringstechnische risico (S6)

Langlevenrisico

Langlevenrisico is het risico dat deelnemers langer blijven leven dan gemiddeld verondersteld wordt bij de bepaling van de technische voorziening. Als gevolg hiervan volstaat de opbouw van het pensioenvermogen niet voor de uitkering van de pensioenverplichting.

Door toepassing van Prognosetafel AG2016 met adequate correcties voor ervaringssterfte is het langlevenrisico nagenoeg geheel verdisconteerd in de waardering van de pensioenverplichtingen.

Overlijdensrisico

Het overlijdensrisico betekent dat het fonds in geval van overlijden mogelijk een nabestaandenpensioen moet toekennen waarvoor door het fonds geen voorzieningen zijn getroffen. Dit risico kan worden uitgedrukt in risicokapitalen.

Arbeidsongeschiktheidsrisico

Het arbeidsongeschiktheidsrisico betreft het risico dat het pensioenfonds voorzieningen moet treffen voor premievrijstelling bij invaliditeit en het toekennen van een arbeidsongeschiktheidspensioen (schadereserve). Voor dit risico wordt jaarlijks een risicopremie in rekening gebracht. Het verschil tussen de risicopremie en de werkelijke kosten wordt verwerkt via het resultaat. De actuariële uitgangspunten voor de risicopremie worden periodiek herzien. Het beleid van het pensioenfonds is om het overlijden- en arbeidsongeschiktheidsrisico niet te herverzekeren.

Toeslagrisico

Het bestuur van het pensioenfonds heeft de ambitie om het pensioen te indexeren. De mate waarin dit kan worden gerealiseerd is afhankelijk van de ontwikkelingen in de rente, rendement, looninflatie en demografie. Uitdrukkelijk wordt opgemerkt dat de toeslagtoezegging voorwaardelijk is.

Het beleid en de ambitie inzake toeslagverlening is weergegeven in de toelichting van de post 'Indexering en overige toeslagen'.

S7 Liquiditeitsrisico

Liquiditeitsrisico is het risico dat beleggingen niet tijdig en/of niet tegen een aanvaardbare prijs kunnen worden omgezet in liquide middelen. Hierdoor kan het fonds op korte termijn niet aan zijn verplichtingen voldoen. Waar de overige risicomponenten vooral de langere termijn betreffen (solvabiliteit), gaat het hierbij om de kortere termijn. Dit risico wordt beheerst door in het strategische en tactische beleggingsbeleid voldoende ruimte aan te houden voor de liquiditeitsposities. Er wordt eveneens rekening gehouden met de directe beleggingsopbrengsten en andere inkomsten zoals premies. Inzake het liquiditeitsrisico wordt vermeld dat het fonds in haar beleggingsportefeuille over voldoende obligaties beschikt die onmiddellijk zonder waardeverlies te gelde kunnen worden gemaakt om eventuele onvoorziene uitstroom van geldmiddelen te financieren.

Concentratierisico (S8)

Grote posten zijn aan te duiden als een vorm van concentratierisico. Om te bepalen welke posten hieronder vallen, moeten per beleggingscategorie alle instrumenten met dezelfde debiteur worden gesommeerd. Als grote post wordt aangemerkt elke post die meer dan 2% van het balanstotaal uitmaakt. Concentratierisico is gemeten naar concentratie van een land of bij een tegenpartij. Per 31 december 2016 zijn er geen grote posten in de beleggingsportefeuille aanwezig.

In het algemeen geldt dat concentratierisico kan optreden als een adequate spreiding van activa en passiva ontbreekt. Concentratierisico's kunnen optreden bij een concentratie van de portefeuille in regio's, economische sectoren of tegenpartijen. Een portefeuille van beleggingen die sterk sectorgebonden is, kan door deze sectorconcentratie een verhoogd risico lopen. Indien aandelen in dezelfde sector worden aangehouden is sprake van een cumulatief concentratierisico.

Bij de bepaling van het vereist vermogen past het pensioenfonds het standaardmodel van de DNB toe. In dat model wordt het concentratierisico vooralsnog op nihil gesteld. Op grond hiervan heeft het bestuur geconcludeerd dat er geen sprake is van concentratie in de activa of verplichtingen en dat er daarom geen buffer voor concentratierisico wordt aangehouden. Het fonds belegt voornamelijk in beleggingsfondsen waarin dit risico is afgedekt.

Operationeel risico (S9)

Operationeel risico is het risico van een onjuiste afwikkeling van transacties, fouten in de verwerking van gegevens, het verloren gaan van informatie, fraude en dergelijke. Dergelijke risico's worden door het fonds beheerst door het stellen van hoge kwaliteitseisen aan de organisaties die bij de uitvoering betrokken zijn op gebieden zoals interne organisatie, procedures, processen en controles, kwaliteit geautomatiseerde systemen, enzovoorts. Deze kwaliteitseisen worden periodiek getoetst door het bestuur.

De pensioenuitvoering is uitbesteed aan Syntrus Achmea Pensioenbeheer. Met Syntrus Achmea Pensioenbeheer zijn een uitvoeringsovereenkomst en een service level agreement (SLA) gesloten.

Het bestuur beoordeelt jaarlijks de kwaliteit van de uitvoering van de vermogensbeheerders door middel van performancerapportages, SLA-rapportages en onafhankelijk getoetste internebeheersingsrapportages (ISAE 3402-rapportages).

Aangezien hiermee sprake is van adequate beheersing van de operationele risico's worden door het fonds hiervoor geen buffers aangehouden in de solvabiliteitstoets.

Systeemrisico

Systeemrisico betreft het risico dat het mondiale financiële systeem (de internationale markten) niet langer naar behoren functioneert waardoor beleggingen van het fonds niet langer verhandelbaar zijn en zelfs, al dan niet tijdelijk, hun waarde kunnen verliezen. Net als voor andere marktpartijen, is dit risico voor het fonds niet beheersbaar.

S10 Actief beheerrisico

Het fonds kiest voor actief beheer wanneer er gegronde redenen zijn om daar een meerwaarde van te verwachten. Waar dat niet het geval is, wordt voor een passieve oplossing gekozen. Vandaar dat voor die delen van de portefeuille waarbij sprake is van actief beheer in aanvulling op het standaardmodel van DNB een aanvullende buffer S10 wordt aangehouden. Voor de categorie aandelen wordt een opslag voor actief beheer gerekend. Voor de categorieën vastrentende waarden en vastgoed wordt het actief beheer risico afwezig geacht. Voor de berekening van de opslag voor actief beheer wordt uitgegaan van een methodiek waarbij gebruik gemaakt wordt van de tracking error.

Verbonden partijen

Identiteit van verbonden partijen

Er is sprake van een relatie tussen het fonds, haar bestuurders, de aangesloten ondernemingen en hun bestuurders, voor zover zij bestuurder zijn in het fonds.

Transacties met bestuurders

Inzake de beloning van bestuurders wordt verwezen naar de toelichting op de pensioenuitvoeringskosten. Er zijn geen leningen verstrekt aan, noch is er sprake van vorderingen op, (voormalige) bestuurders. Eén bestuurder neemt deel aan de pensioenregeling van het pensioenfonds onder normale voorwaarden. Eén bestuurder geniet een uitkering.

Overige transacties met verbonden partijen

Betreffende de uitvoeringsovereenkomst tussen het fonds en de werkgever met betrekking tot de financiering van de aanspraken en de uitvoering van de regeling wordt verwezen naar de uitvoeringsovereenkomst.

Niet in de balans opgenomen activa en verplichtingen

Langlopende contractuele verplichtingen

Vermogensbeheerkosten

Met de vermogensbeheerder SEI investment (Europe) limited en SEI investment management corporation is een beheerovereenkomst voor onbepaalde tijd aangegaan en kan per direct beëindigd worden door middel van een aangetekende brief. De jaarlijkse kosten variëren, maar bedragen over 2016 circa €7,2 miljoen.

Met de vermogensbeheerder SAREF is een beheerovereenkomst voor onbepaalde tijd aangegaan tenzij het fonds de overeenkomst voor het einde van het boekjaar, per aangetekende brief opzegt met inachtneming van een opzegtermijn van 24 maanden. De jaarlijkse kosten variëren en zijn afhankelijk van de hoeveelheid werkzaamheden, maar bedragen circa €1 miljoen.

Met de administrator ITS is per 1 januari 2010 een beheerovereenkomst voor onbepaalde tijd aangegaan, en kan per direct beëindigd worden. De jaarlijkse kosten variëren en zijn afhankelijk van de hoeveelheid werkzaamheden, maar bedragen circa €0,1 miljoen.

Voorwaardelijke verplichtingen

Per jaareinde lopen er geen juridische procedures tegen het pensioenfonds en heeft het pensioenfonds tevens geen juridische procedures aangespannen tegenover derden die mogelijk een materieel effect hebben op de financiële positie van het fonds.

Verstreckte zekerheden en garanties

Per jaareinde is er geen sprake van verstreckte zekerheden en garanties, anders dan de reeds toegelichte onderpanden inzake derivaten.

Belangrijke gebeurtenissen na balansdatum

Er zijn na de balansdatum geen gebeurtenissen geweest van dien aard dat een wezenlijk ander beeld zou ontstaan van de financiële positie per einde 2016 dan op grond van dit verslag kan worden verkregen.

6 TOELICHTING OP DE STAAT VAN BATEN EN LASTEN

(x € 1.000)

9. Premiebijdragen voor risico pensioenfondsen (van werkgevers en werknemers)

	2016	2015
Verplichte verzekering	62.198	54.190
Aanvullende verzekering	310	201
Periodieke premies Anw-hiaat	98	90
Premie inzake FVP	-	15
Bijdragen spaarfonds gemoedsbezwaarden	38	21
Feitelijke premie	62.644	54.517
Mutatie inzake voorziening premievorderingen	2.470	453
Afschrijving premievorderingen	-353	-601
Inkoopsom toekenning VPL aanspraken	23.265	1.835
	<u>88.026</u>	<u>56.204</u>

De totale bijdrage van werkgever en werknemers bedraagt 22,7% (2015: 22,7%) van de premiepensioengrondslag.

De kostendekkende, gedempte en feitelijke premie volgens artikel 130 van de Pensioenwet zijn als volgt:

	2016	2015
Kostendekkende premie	79.112	58.972
Gedempte kostendekkende premie	51.349	35.155
Feitelijke premie	64.761	54.369

De kostendekkende premie is gebaseerd op de marktrente (nominale rentetermijnstructuur van 31 december 2015 gepubliceerd door DNB).

Het fonds maakt gebruik van de gedempte kostendekkende premie. Hierbij wordt uitgegaan van een vaste rekenrente die maximaal gebaseerd is op het te verwachten rendement. Bij de vaststelling van de hoogte van het rendement wordt uitgegaan van het verwachte rendement op staatsleningen. Daarom wordt voor 2016 (evenals voor de voorafgaande jaren) bij het vaststellen van de gedempte kostendekkende premie uitgegaan van een vaste rentevoet van 4,5%.

De feitelijke premie is in 2016 hoger dan de gedempte kostendekkende premie.

De aan het boekjaar toe te rekenen feitelijke premie is als bate verantwoord. De samenstelling van de kostendekkende premie is als volgt:

	2016	2015
Kosten pensioenopbouw	62.007	49.212
Pensioenuitvoeringskosten	4.704	3.805
Solvabiliteitsopslag	12.401	5.955
	<u>79.112</u>	<u>58.972</u>

De samenstelling van de gedempte premie is als volgt:

	2016	2015
Kosten pensioenopbouw	28.534	27.966
Pensioenuitvoeringskosten	4.704	3.805
Solvabiliteitsopslag	5.707	3.384
Voorwaardelijke delen	12.404	-
	<u>51.349</u>	<u>35.155</u>

De samenstelling van de feitelijke premie is als volgt:

	2016	2015
Actuariële inkoop van onvoorwaardelijke onderdelen	43.292	42.254
Opslag voor premievrijstelling bij invaliditeit	2.192	1.910
Opslag voor kosten	6.302	5.729
Opslag voor solvabiliteit	10.412	4.297
Overige	2.563	179
	<u>64.761</u>	<u>54.369</u>

10. Beleggingsresultaten voor risico pensioenfondsen

2016	Directe beleggings- opbrengsten	Indirecte beleggings- opbrengsten	Kosten van vermogens- beheer	Totaal
Vastgoed beleggingen	11.490	9.748	-1.085	20.153
Aandelen	1.865	104.374	-5.090	101.149
Vastrentende waarden	7.895	53.604	-5.516	55.983
Derivaten	24.391	104.441	-	128.832
Overige beleggingen	10	15.066	-951	14.125
	<u>45.651</u>	<u>287.233</u>	<u>-12.642</u>	<u>320.242</u>
Af: Rendementstoerekening VPL				-193
				<u>320.049</u>

2015	Directe beleggings- opbrengsten	Indirecte beleggings- opbrengsten	Kosten van vermogens- beheer	Totaal
Vastgoed beleggingen	13.679	3.610	-1.324	15.965
Aandelen	1.588	52.483	-4.277	49.794
Vastrentende waarden	8.644	-1.856	-5.545	1.243
Derivaten	22.306	-141.769	-	-119.463
Overige beleggingen	56	-39.849	-881	-40.674
	<u>46.273</u>	<u>-127.381</u>	<u>-12.027</u>	<u>-93.135</u>
Af: Rendementstoerekening VPL				68
				<u>-93.067</u>

De kosten van vermogensbeheer bedragen in 2016 € 12.642 (2015: € 12.027). De directe kosten van vermogensbeheer bestaan uit gefactureerde kosten 2016 € 7.818 (2015: € 7.116). De indirecte kosten van vermogensbeheer zijn kosten die uit de pools afkomstig zijn en waarmee de directe beleggingsopbrengsten zijn verhoogd. Over 2016 bedragen deze kosten € 4.824 (2015: € 4.911).

Transactiekosten zijn onderdeel van de aan- en verkooptransacties van beleggingen. Deze zijn onderdeel van de indirecte beleggingsopbrengsten en bedragen over 2016 € 1.891 (2015: € 2.229).

11. Overige baten

	2016	2015
Baten uit herverzekering	-	-67
Ontvangen claim inzake Lehman Brothers	-9.054	-
	<u>-9.054</u>	<u>-67</u>

In boekjaar 2014 is met de curator van Lehman een financiële regeling getroffen inzake de afwikkeling van de door het pensioenfonds ingediende claim naar aanleiding van het faillissement van Lehman in 2008. Dit heeft in boekjaar 2014 geleid tot een eenmalige bate van € 20 miljoen en in 2016 is hier nog een bate van nagekomen van circa € 9 miljoen.

12. Pensioenuitkeringen

	2016	2015
Ouderdomspensioen	41.007	40.162
Partnerpensioen	10.607	10.286
Wezenpensioen	190	179
Arbeidsongeschiktheid	1.555	1.500
Afkopen	5.538	1.570
	<u>58.897</u>	<u>53.697</u>

De post afkopen betreft de afkoop van pensioenen die lager zijn dan € 465,94 (2015: € 462,88) per jaar overeenkomstig de Pensioenwet (artikel 66).

De toeslag op de uitkeringen per 1 januari 2016 zoals vastgesteld door het bestuur bedraagt 0% (2015: 1,53%).

13. Pensioenuitvoeringskosten

	2016	2015
Administratiekosten	5.174	4.023
Controle en advieskosten (excl accountantskosten)	326	274
Accountantskosten	109	108
Bestuurskosten	621	683
Kosten automatisering	3	97
Contributies en bijdragen	218	183
Overig	131	197
	<u>6.582</u>	<u>5.565</u>

Honoraria accountant

	Onafhankelijke accountant	Overig netwerk	Totaal
2016			
Controle van de jaarrekening	64	-	64
Andere controlewerkzaamheden	-	-	-
Fiscale advisering	-	45	45
Andere niet-controle diensten	-	-	-
	<u>64</u>	<u>45</u>	<u>109</u>
	Onafhankelijke accountant	Overig netwerk	Totaal
2015			
Controle van de jaarrekening	61	-	61
Andere controlewerkzaamheden	-	-	-
Fiscale advisering	-	47	47
Andere niet-controle diensten	-	-	-
	<u>61</u>	<u>47</u>	<u>108</u>

De controlewerkzaamheden zijn zowel in 2016 als 2015 uitgevoerd door KPMG Accountants N.V.

In bovenstaande opstelling is de methode gehanteerd waarbij wordt opgegeven de in het boekjaar ten laste gebrachte totale honoraria voor onderzoek van de jaarrekening en verslagstaten en de totale honoraria voor andere controleopdrachten, uitgevoerd door de externe accountant.

Overeenkomstig artikel 96 van de Pensioenwet wordt vermeld dat:

- het fonds in het boekjaar 2016 geen dwangsommen en boetes zijn opgelegd;
- het fonds in het boekjaar 2016 geen aanwijzing als bedoeld in artikel 171 van de Pensioenwet is gegeven;
- in het boekjaar 2016 geen bewindvoerder als bedoeld in artikel 173 van de Pensioenwet is aangesteld.

Bezoldiging Personeelsleden

Het fonds heeft zowel in 2016 als in 2015 geen personeel in dienst. De beheeractiviteiten worden op basis van een uitvoeringsovereenkomst verricht door personeel in dienst van Syntus Achmea Pensioenbeheer dan wel vermogensbeheerder.

Bezoldiging bestuurders

De transacties met bestuurders hebben betrekking op de vergoedingen voor de werkzaamheden verband houdende met de bestuurs- en commissievergaderingen. De vergoedingen bestaan uit vacatiegeld, vergoeding van reis- en verblijfkosten, overige kosten bestuur, deze bedragen over 2016: € 609 (2015: € 683).

Afgezien hiervan zijn geen bezoldigingen toegekend.

14. Mutatie technische voorzieningen voor risico fonds

Pensioenopbouw

Onder pensioenopbouw is opgenomen de actuariel berekende waarde van de diensttijdopbouw. Dit is het effect op de voorziening pensioenverplichtingen van de in het verslagjaar opgebouwde nominale rechten ouderdomspensioen en nabestaandenpensioen. Verder is hierin begrepen het effect van de individuele salarisontwikkeling.

Indexering en overige toeslagen

In de staat van baten en lasten is de last uit hoofde van indexering en overige toeslagen welke aan het verslagjaar moet worden toegerekend verantwoord.

De ambitie van het pensioenfonds is de algemene prijsindex te volgen. De mate van toeslagverlening wordt jaarlijks door het bestuur vastgesteld en is afhankelijk van de financiële positie van het pensioenfonds. De financiële positie is gebaseerd op de beleidsdekkingsgraad zoals vastgesteld voorafgaand aan de laatste bestuursvergadering van het jaar.

Het bestuur heeft in het boekjaar besloten per 1 januari 2017 geen toeslagen toe te kennen.

Rentetoevoeging

De voorziening pensioenverplichtingen is in het boekjaar opgerent met -0,060% (2015: 0,181%). Dit is de éénjaarsrente uit de door DNB gepubliceerde rentetermijnstructuur per 31 december 2015.

Onttrekking pensioenuitkeringen en pensioenuitvoeringskosten

Verwachte toekomstige pensioenuitkeringen worden vooraf actuarieel berekend en opgenomen in de voorziening pensioenverplichtingen. De onder dit hoofd opgenomen afname van de voorziening betreft het bedrag dat vrijkomt ten behoeve van de financiering van de verwachte pensioenuitkeringen in de verslagperiode.

Toekomstige pensioenuitvoeringskosten (in het bijzonder excassokosten) worden vooraf actuarieel berekend en opgenomen in de voorziening pensioenverplichtingen. De onder dit hoofd opgenomen afname van de voorziening betreft het bedrag dat vrijkomt ten behoeve van de financiering van de verwachte uitvoeringskosten in de verslagperiode.

Wijziging uit hoofde van overdracht van rechten

Onder toelichting 15 is de wijziging uit hoofde van overdracht van rechten opgenomen.

Wijziging marktrente

Jaarlijks wordt per 31 december de actuele waarde van de technische voorzieningen herrekend door toepassing van de actuele rentetermijnstructuur. Het effect van de verandering van de rentetermijnstructuur wordt verantwoord onder het hoofd wijziging marktrente.

Wijziging actuariële uitgangspunten

Vanaf boekjaar 2016 is de grondslag voor overlevingskansen gebaseerd op de Prognosetafel AG2016 van het Actuarieel Genootschap (AG). De algemene sterftekansen die volgen uit de tafel worden voor het fonds gecorrigeerd in verband met ervaringssterfte. Als gevolg van de invoering van de nieuwe Prognosetafel AG is in het verslagjaar 2016 een last verantwoord van € 8,4 miljoen. Als gevolg van de correctie ervaringssterfte is in het verslagjaar 2016 een last verantwoord van € 15,8 miljoen. Voor verdere informatie wordt verwezen naar toelichting schattingswijzigingen in de grondslagen.

In de mutatie wijziging actuariële uitgangspunten is tevens opgenomen een resultaat (negatief) van € 1,0 uit hoofde van de in het verleden doorgevoerde reglementswijziging, als gevolg van terugwerkende kracht mutaties.

Inkoop uit hoofde van VPL regeling

In 2016 is een bedrag van € 22.238 (2015: € 1.518) toegekend aan pensioenaanspraken uit hoofde van de VPL regeling.

Overige mutatie voorziening pensioenverplichtingen

	2016	2015
Resultaat op kanssystemen:		
Resultaat op sterfte	-3.831	-3.233
Resultaat op arbeidsongeschiktheid	-2.514	1.959
Resultaat op mutaties	-2.236	-533
	<u>-8.581</u>	<u>-1.807</u>

15. Saldo overdrachten van rechten voor risico pensioenfonds

	2016	2015
Inkomende waardeoverdrachten regulier	-766	-1.359
Uitgaande waardeoverdrachten	776	2.773
	<u>10</u>	<u>1.414</u>
	2016	2015
Wijziging technische voorziening inzake overdracht van rechten:		
Toevoeging aan de technische voorzieningen	969	1.756
Onttrekking aan de technische voorzieningen	-951	-3.305
	<u>18</u>	<u>-1.549</u>
	2016	2015
Het resultaat op de waardeoverdrachten (exclusief spaarvut en VPL) is als volgt:		
- de overgenomen pensioenverplichting	203	397
- de overgedragen pensioenverplichting	-175	-532
	<u>28</u>	<u>-135</u>

Een inkomende waardeoverdracht betreft de ontvangst van het pensioenfonds of de pensioenverzekeraar van de vorige werkgever van de contante waarde van premievrije pensioenaanspraken van deelnemers, die tot de ontslagdatum zijn opgebouwd. Een uitgaande waardeoverdracht betreft de overdracht aan het pensioenfonds of de pensioenverzekeraar van de nieuwe werkgever van de contante waarde van premievrije pensioenaanspraken van deelnemers, die tot de ontslagdatum zijn opgebouwd. De ontvangen koopsommen worden aangewend voor de inkoop van extra pensioenaanspraken.

16. Overige lasten

	2016	2015
Lasten uit hoofde van herverzekeringen	115	140
BTW	-	1.065
Dotatie spaarfonds gemoedsbezwaarden	42	13
	<u>157</u>	<u>1.218</u>

De post 'BTW' heeft betrekking op de verlegde BTW inzake diensten afgenomen bij buitenlandse vermogensbeheerders welke met terugwerkende kracht is verschuldigd over de jaren 2010 - 2014.

Belastingen

De activiteiten van het fonds zijn vrijgesteld van belastingheffing in het kader van de vennootschapsbelasting.

Bestemming saldo van baten en lasten

Ten aanzien van de bestemming van het saldo van baten en lasten is geen bepaling opgenomen in de statuten van het fonds. De bestemming is nader uitgewerkt in de ABTN. Het voorstel voor de bestemming van het saldo van baten lasten over 2016 is opgenomen onder de staat van baten en lasten.

Vaststelling van de jaarrekening door het bestuur

Het bestuur van BPF Meubelindustrie heeft de jaarrekening 2016 vastgesteld in de vergadering van 14 juni 2017.

P.A. de Bruijn – Nooteboom
voorzitter

R.G.A. van Dijk
uitvoerend bestuurder

P. Priester
uitvoerend bestuurder

D.A. Roodenrijs
niet-uitvoerend bestuurder

S.M.J. Custers
loco voorzitter / niet-uitvoerend
bestuurder

P.W. de Geus
niet-uitvoerend
bestuurder

L.C.M. Leisink
niet-uitvoerend bestuurder

H.J. Wuijten
niet-uitvoerend bestuurder

A. Wolters
kandidaat niet-uitvoerend
bestuurder

OVERIGE GEGEVENS

OVERIGE GEGEVENS

1 Actuariële verklaring

Opdracht

Door Stichting Bedrijfstakpensioenfonds voor de Meubelindustrie en Meubileringsbedrijven te Amsterdam is aan Mercer (Nederland) B.V. de opdracht verleend tot het afgeven van een actuariële verklaring als bedoeld in de Pensioenwet over het boekjaar 2016.

Onafhankelijkheid

Als waarmerkend actuaaris ben ik onafhankelijk van Stichting Bedrijfstakpensioenfonds voor de Meubelindustrie en Meubileringsbedrijven, zoals vereist conform artikel 148 van de Pensioenwet. Ik verricht geen andere werkzaamheden voor het pensioenfonds. Omdat Mercer (Nederland) B.V. beschikt over een door de toezichthouder goedgekeurde gedragscode, is het toegestaan dat andere actuarissen en deskundigen aangesloten bij Mercer (Nederland) B.V. wel andere werkzaamheden verrichten voor het pensioenfonds.

Gegevens

De gegevens waarop mijn onderzoek is gebaseerd, zijn verstrekt door en tot stand gekomen onder de verantwoordelijkheid van het bestuur van het pensioenfonds. Voor de toetsing van de technische voorzieningen en voor de beoordeling van de vermogenspositie heb ik mij gebaseerd op de financiële gegevens die ten grondslag liggen aan de jaarrekening.

Afstemming accountant

Op basis van de door mij en de accountant gehanteerde Handreiking heeft afstemming plaatsgevonden over de werkzaamheden en de verwachtingen bij de controle van het boekjaar. Voor de toetsing van de technische voorzieningen en voor de beoordeling van de vermogenspositie als geheel heb ik de materialiteit bepaald op 0,2% van de technische voorzieningen (ofwel € 5,9 miljoen). Met de accountant ben ik overeengekomen om geconstateerde afwijkingen boven € 1,2 miljoen te rapporteren. Deze afspraken zijn vastgelegd en de uitkomsten van mijn bevindingen zijn met de accountant besproken.

Ik heb voorts gebruik gemaakt van de door de accountant in het kader van de jaarrekeningcontrole onderzochte basisgegevens. De accountant van het pensioenfonds heeft mij geïnformeerd over zijn bevindingen ten aanzien van de betrouwbaarheid (materiële juistheid en volledigheid) van de basisgegevens en de overige uitgangspunten die voor mijn oordeel van belang zijn.

Werkzaamheden

Ter uitvoering van de opdracht heb ik, conform mijn wettelijke verantwoordelijkheid zoals beschreven in artikel 147 van de Pensioenwet, onderzocht of is voldaan aan de artikelen 126 tot en met 140 van de Pensioenwet. De door het pensioenfonds verstrekte basisgegevens zijn zodanig dat ik die gegevens als uitgangspunt van de door mij beoordeelde berekeningen heb aanvaard.

Als onderdeel van de werkzaamheden voor de opdracht heb ik onder meer onderzocht of:

- de technische voorzieningen, het minimaal vereist eigen vermogen en het vereist eigen vermogen toereikend zijn vastgesteld;
- de kostendekkende premie voldoet aan de gestelde wettelijke vereisten;
- het beleggingsbeleid in overeenstemming is met de prudent-person regel.

Voorts heb ik mij een oordeel gevormd over de vermogenspositie van het pensioenfonds. Daarbij heb ik mij gebaseerd op de tot en met balansdatum aangegane verplichtingen en de op dat moment aanwezige middelen en is mede het financieel beleid van het pensioenfonds in aanmerking genomen.

Mijn onderzoek heb ik zodanig uitgevoerd, dat een redelijke mate van zekerheid wordt verkregen dat de resultaten geen onjuistheden van materieel belang bevatten.

De beschreven werkzaamheden en de uitvoering daarvan zijn in overeenstemming met de binnen het Koninklijk Actuarieel Genootschap geldende normen en gebruiken, en vormen naar mijn mening een deugdelijke grondslag voor mijn oordeel.

Oordeel

De technische voorzieningen zijn, overeenkomstig de beschreven berekeningsregels en uitgangspunten, als geheel gezien, toereikend vastgesteld. Het eigen vermogen van het pensioenfonds is op de balansdatum lager dan het wettelijk minimaal vereist eigen vermogen.

Met inachtneming van het voorafgaande heb ik mij ervan overtuigd dat is voldaan aan de artikelen 126 tot en met 140 van de Pensioenwet, met uitzondering van de artikelen 131 en 132 waaraan niet wordt voldaan omdat het aanwezig eigen vermogen lager is dan het minimaal vereist vermogen.

Op basis van de uitkomsten van de uitgevoerde haalbaarheidstoets in 2016 concludeer ik dat er sprake is van de verwachting dat het pensioenresultaat ca. 101% bedraagt. Echter, op basis van de beleidsdekkingsgraad op de balansdatum en de ontwikkeling van de actuele dekkingsgraad zal het pensioenfonds naar verwachting op de korte termijn niet in staat zijn om een (volledige) toeslag te verlenen.

De beleidsdekkingsgraad van het pensioenfonds op balansdatum is lager dan de dekkingsgraad bij het minimaal vereist vermogen. Deze situatie bestaat voor twee achtereenvolgende jaareinden.

Mijn oordeel over de vermogenspositie van Stichting Bedrijfstakpensioenfonds voor de Meubelindustrie en Meubileringsbedrijven is gebaseerd op de tot en met balansdatum aangegane verplichtingen en de op dat moment aanwezige middelen. De vermogenspositie is naar mijn mening slecht, omdat het aanwezig eigen vermogen lager is dan het minimaal vereist vermogen.

Amstelveen, 14 juni 2017

Drs. E.L. van den Doel AAG
verbonden aan Mercer (Nederland) B.V.

Controleverklaring van de onafhankelijke accountant

Aan: het Bestuur van Stichting Bedrijfstakpensioenfonds voor de Meubelindustrie en Meubileringsbedrijven

Verklaring over de in het jaarverslag opgenomen jaarrekening 2016

Ons oordeel

Naar ons oordeel geeft de in dit jaarverslag opgenomen jaarrekening een getrouw beeld van de grootte en samenstelling van het vermogen van Stichting Bedrijfstakpensioenfonds voor de Meubelindustrie en Meubileringsbedrijven per 31 december 2016 en van het resultaat en kasstromen over 2016, in overeenstemming met Titel 9 Boek 2 van het in Nederland geldende Burgerlijk Wetboek (BW).

Wat we gecontroleerd hebben

Wij hebben de jaarrekening 2016 van Stichting Bedrijfstakpensioenfonds voor de Meubelindustrie en Meubileringsbedrijven (de Stichting) te Amsterdam gecontroleerd.

De jaarrekening bestaat uit:

- 1 de balans per 31 december 2016;
- 2 de staat van baten en lasten en het kasstroomoverzicht over 2016; en
- 3 de toelichting met een overzicht van de grondslagen voor financiële verslaggeving en overige toelichtingen.

De basis voor ons oordeel

Wij hebben onze controle uitgevoerd volgens het Nederlands recht, waaronder ook de Nederlandse controlestandaarden vallen. Onze verantwoordelijkheden op grond hiervan zijn beschreven in de sectie 'Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening'.

Wij zijn onafhankelijk van de Stichting zoals vereist in de Verordening inzake de onafhankelijkheid van accountants bij assurance-opdrachten (ViO) en andere voor de opdracht relevante onafhankelijkheidsregels in Nederland. Verder hebben wij voldaan aan de Verordening gedrags- en beroepsregels accountants (VGBA).

Wij vinden dat de door ons verkregen controle-informatie voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel.

Controleaanpak

Samenvatting

Goedkeurende controleverklaring

Materialiteit

Materialiteit van EUR 23,4 miljoen, 0,8% van het pensioenvermogen

Kernpunten

- De waardering van beleggingen
- De waardering van de technische voorzieningen

Materialiteit

Op basis van onze professionele oordeelsvorming hebben wij de materialiteit voor de jaarrekening als geheel bepaald op EUR 23,4 miljoen (2015: EUR 23,4 miljoen). Voor de bepaling van de materialiteit wordt uitgegaan van het pensioenvermogen per 31 december 2016 (circa 0,8%). Wij beschouwen het pensioenvermogen als de meest geschikte benchmark, omdat het pensioenvermogen een bepalende factor is in de berekening van de beleidsdekkingsgraad die de financiële positie van de Stichting weergeeft. Wij houden ook rekening met afwijkingen en/of mogelijke afwijkingen die naar onze mening voor de gebruikers van de jaarrekening om kwalitatieve redenen materieel zijn.

Wij hebben met het Bestuur afgesproken dat wij tijdens onze controle geconstateerde afwijkingen boven de EUR 1,2 miljoen aan het Bestuur rapporteren alsmede kleinere afwijkingen die naar onze mening om kwalitatieve redenen relevant zijn.

Reikwijdte van de controle

Uitbesteding van bedrijfsprocessen aan dienstverleners

De Stichting heeft het beheer van de beleggingen uitbesteed aan SEI Investments (Europe) Limited en Syntrus Achmea Real Estate & Finance B.V. De beleggingsadministratie is uitbesteed aan Institutional Trust Services B.V. De pensioenadministratie is uitbesteed aan Syntrus Achmea Pensioenbeheer N.V. De jaarrekening wordt opgesteld op basis van informatie over de beleggingen en beleggingsopbrengsten die is verstrekt door SEI Investments (Europe) Limited, Syntrus Achmea Real Estate & Finance B.V. en Institutional Trust Services B.V. en informatie over de technische voorzieningen, premiebijdragen en pensioenuitkeringen en overige financiële posten die is verstrekt door Syntrus Achmea Pensioenbeheer N.V.

Gegeven onze eindverantwoordelijkheid voor het oordeel zijn wij verantwoordelijk voor het verwerven van inzicht in de aard en de significantie van de door de dienstverleners verleende diensten en in het effect ervan op de voor de controle relevante interne beheersing van de Stichting. Op basis hiervan identificeren wij de risico's op een afwijking van materieel belang en zetten wij controlewerkzaamheden op en voeren wij deze uit om op deze risico's in te spelen.

Bij de uitvoering van onze controle maken wij gebruik van de werkzaamheden en bevindingen van andere onafhankelijke accountants inzake de voor de Stichting relevante interne beheersingsmaatregelen van Institutional Trust Services B.V., Syntrus Achmea Real Estate & Finance B.V. en Syntrus Achmea Pensioenbeheer B.V., zoals weergegeven in de specifiek daarvoor opgestelde (ISAE 3402-type II-)rapportages.

Onze controlewerkzaamheden bestaan uit het bepalen van de minimaal verwachte interne beheersingsmaatregelen. Op basis daarvan evalueren wij de in de ISAE 3402-rapportage beschreven interne beheersingsmaatregelen, verrichte werkzaamheden ter toetsing van de effectieve werking gedurende 2016 en de uitkomsten daarvan. Ook beoordelen wij de evaluatie door het Bestuur van de kwaliteit van de uitbesteding aan Institutional Trust Services B.V., Syntrus Achmea Real Estate & Finance B.V. en Syntrus Achmea Pensioenbeheer B.V..

Wij hebben eigen gegevensgerichte analyses uitgevoerd waarbij wij de uitkomsten van premiebijdragen en uitkeringen hebben getoetst op basis van verwachtingen die wij zelf hiervoor hebben ontwikkeld. Wij hebben door middel van deelwaarnemingen beleggingen, mutaties in de pensioenadministratie, premiebijdragen en uitkeringen aan de hand van brondocumentatie bij de dienstverlener onderzocht.

De onafhankelijke accountant van Syntrus Achmea Real Estate & Finance B.V. heeft de informatie inzake de vastgoed- en hypotheekfondsen ten behoeve van de jaarrekening van de Stichting gecontroleerd. Gegeven onze eindverantwoordelijkheid voor het oordeel bij de jaarrekening zijn wij verantwoordelijk voor de aansturing van, het toezicht op en de uitvoering van de controlewerkzaamheden van deze accountant. In dit kader hebben wij de accountant schriftelijke instructies verzonden omtrent de aard en omvang van de uit te voeren werkzaamheden. De accountant, die bijzondere aandacht heeft besteed aan het hierna genoemde kernpunt van onze controle voor de waardering van beleggingen met schattingen, heeft zijn bevindingen aan ons gerapporteerd. Wij hebben de rapportages geëvalueerd en aanvullende eigen controle werkzaamheden uitgevoerd waaronder aansluiting van de rapportages met de financiële administratie en de jaarrekening.

Door bovengenoemde werkzaamheden op de uitbestede bedrijfsprocessen en aanvullende eigen werkzaamheden hebben wij voldoende en geschikte controle-informatie met betrekking tot de beleggingen, beleggingsstromen en -opbrengsten, (mutaties in) deelnemergevens en aanspraken die resulteren in (wijzigingen in) de technische voorzieningen, premiebijdragen en uitkeringen verkregen.

De kernpunten van onze controle

In de kernpunten van onze controle beschrijven wij zaken die naar ons professionele oordeel het meest belangrijk waren tijdens onze controle van de jaarrekening. De kernpunten van onze controle hebben wij met het Bestuur gecommuniceerd, maar vormen geen volledige weergave van alles wat is besproken.

Wij hebben onze controlewerkzaamheden met betrekking tot deze kernpunten bepaald in het kader van de jaarrekeningcontrole als geheel. Onze bevindingen ten aanzien van de individuele kernpunten moeten in dat kader worden gezien en niet als afzonderlijke oordelen over deze kernpunten.

De waardering van beleggingen

Omschrijving

De beleggingen vormen een significante post op de balans van de Stichting. Alle beleggingen dienen conform de Pensioenwet te worden gewaardeerd op marktwaarde. Uit noot 1 bij de toelichting op de jaarrekening blijkt dat voor EUR 2.600 miljoen (83%) van de beleggingen van de Stichting de waardering gebaseerd is op marktnoteringen. Voor EUR 549 miljoen (17%) van de beleggingen van de Stichting is de waardering gebaseerd op, onafhankelijke taxaties, nettocontantewaardeberekeningen en andere geschikte waarderingsmodellen. Het bepalen van de marktwaarde voor deze beleggingen is complex(er) en bevat subjectieve schattingselementen. Deze beleggingen omvatten vastgoed- en hypotheekfondsen alsmede derivaten.

Het maken van de schattingen vergt een hoge mate van oordeelsvorming van het Bestuur, waarbij gebruik wordt gemaakt van modellen. Gezien de invloed hiervan op de waardering van de beleggingen, het saldo van baten en lasten, het eigen vermogen en de beleidsdekkingsgraad, vormde de waardering van beleggingen met behulp van schattingen een kernpunt in onze controle.

In de toelichting op pagina 85 en 86 geeft de Stichting de gehanteerde waarderingsgrondslagen weer. In noot 1 zijn de gehanteerde waarderingsmethoden en belangrijke veronderstellingen voor waardering van de beleggingen uiteengezet.

Het evalueren van de waarderingsgrondslagen en het vaststellen van de juistheid en toereikendheid van de toelichtingen vormden onderdeel van onze werkzaamheden.

Onze aanpak

De waardering van beleggingen gebaseerd op andere geschikte waarderingsmodellen, zijnde waardering op basis van de Net Asset Value of intrinsieke waarde (participaties in vastgoedfondsen) hebben wij getoetst aan de hand van de door een andere onafhankelijke accountant gecontroleerde vermogensbeheerrapportage. Wij hebben de rapportage geëvalueerd, de bevindingen met de accountant besproken en, wanneer nodig geacht, een dossierreview op het controledossier van de accountant verricht. Wij hebben vastgesteld dat de gecontroleerde vermogensbeheerrapportages aansluit met de financiële administratie en de jaarrekening. Daarnaast hebben wij voor enkele belangen in vastgoedfondsen, de waardering getoetst aan de hand van NAV-opgaves in combinatie met backtesting. Uit deze werkzaamheden kwamen geen afwijkingen, die nader onderzocht dienden te worden.

Voor beleggingen waarvan de waardering is gebaseerd op nettocontantewaardeberekeningen (participaties in hypotheekfondsen) hebben wij de waardering ook getoetst aan de hand van de door een andere onafhankelijke accountant gecontroleerde vermogensbeheerrapportages. Wij hebben de rapportage geëvalueerd en hebben vastgesteld dat de gecontroleerde vermogensbeheerrapportage aansluit met de financiële administratie en de jaarrekening.

Voor beleggingen waarvan de waardering gebaseerd is op nettocontantewaardeberekeningen (derivaten) hebben we de, door de Stichting, verkregen waardering van tegenpartijen onderzocht met gebruikmaking van een eigen waarderingsspecialist.

Onze observatie

Wij hebben geconstateerd dat de gehanteerde waarderingsgrondslagen en gehanteerde waarderingsmethodieken voor de beleggingen in overeenstemming zijn met de geldende verslaggevingsregels en geschikt zijn om te kunnen komen tot een marktwaarde van deze beleggingen. Wij hebben eveneens geconstateerd dat de toelichtingen op de beleggingen adequaat zijn.

De waardering van beleggingen

Wij vinden de waardering van de beleggingen evenwichtig bepaald.

De waardering van de technische voorzieningen

Omschrijving

De technische voorzieningen vormen een significante post op de balans van de Stichting en worden gewaardeerd op actuele waarde (marktwaarde). De waardering van de technische voorziening komt tot stand door middel van een berekening waarin aanspraakgegevens van deelnemers met behulp van belangrijke schattingen over levensverwachtingen, kostenniveaus en arbeidsongeschiktheid worden vertaald naar verwachte toekomstige kasstromen (uitkeringen). De kasstromen worden contant gemaakt tegen de markttrente (rentetermijnstructuur zoals gepubliceerd door De Nederlandsche Bank).

Het maken van de schattingen vergt een hoge mate van oordeelsvorming van het Bestuur, waarbij gebruik wordt gemaakt van actuariële modellen en het Bestuur zich laat adviseren door actuariële deskundigen. Gezien complexiteit en de invloed hiervan op de hoogte van de technische voorzieningen, het saldo van baten en lasten, het eigen vermogen en de beleidsdekkingsgraad, vormde de waardering van de technische voorzieningen een kernpunt in onze controle.

Het Bestuur heeft in de toelichting op pagina 88 en 89 de waarderingsgrondslagen en veronderstellingen voor de technische voorzieningen opgenomen. Op pagina 105 tot en met 112 (risicoparagraaf) is de gevoeligheid van de berekening van de technische voorzieningen voor schattingen uiteengezet.

Het evalueren van de waarderingsgrondslagen en het vaststellen van de juistheid en toereikendheid van de toelichtingen vormden onderdeel van onze werkzaamheden.

Onze aanpak

Bij onze controle maken wij gebruik van de werkzaamheden van de certificerende actuaaris die door de Stichting is aangesteld. Wij hebben bij aanvang van de controle en bij afronding ervan afstemming gehad met de certificerende actuaaris over de te volgen aanpak, de attentiepunten en de uitkomsten.

Wij hebben de door het Bestuur gehanteerde schattingsmethoden en veronderstellingen geëvalueerd. Hierbij hebben wij de consistentie, prudentie en actualiteit van de schattingsmethode en veronderstellingen betrokken. Wij hebben de onderbouwing van de veronderstellingen door het Bestuur geëvalueerd aan de hand van een toetsing van de historische betrouwbaarheid daarvan en algemeen geactualiseerde uitgangspunten zoals overlevingskansen. De gehanteerde schattingsmethoden en veronderstellingen hebben wij besproken met de certificerende actuaaris. Wij hebben de actuariële verklaring zoals opgenomen in de overige gegevens en de werkzaamheden van de certificerende actuaaris geëvalueerd.

Onze werkzaamheden omvatten verder het evalueren van de uitkomst van de actuariële analyse van het resultaat in relatie tot eerder gemaakte schattingen en kasstroomprojecties. Bij de uitvoering van deze werkzaamheden hebben wij gebruikgemaakt van een eigen actuaaris.

Onze observatie

Wij vinden de waardering van de technische voorzieningen evenwichtig bepaald en de toelichting toereikend.

Verklaring over de in het jaarverslag opgenomen andere informatie

Naast de jaarrekening en onze controleverklaring daarbij, omvat het jaarverslag andere informatie, die bestaat uit:

- het voorwoord;
- het profiel;
- de organisatie;
- de kerncijfers;
- het Bestuursverslag;
- de overige gegevens;

- het overzicht implementatie Code pensioenfondsen;
- de begrippenlijst;
- de nevenfuncties Bestuur.

Op grond van onderstaande werkzaamheden zijn wij van mening dat de andere informatie:

- met de jaarrekening verenigbaar is en geen materiële afwijkingen bevat;
- alle informatie bevat die op grond van Titel 9 Boek 2 BW is vereist.

Wij hebben de andere informatie gelezen en hebben op basis van onze kennis en ons begrip, verkregen vanuit de jaarrekeningcontrole of anderszins, overwogen of de andere informatie materiële afwijkingen bevat.

Met onze werkzaamheden hebben wij voldaan aan de vereisten in Titel 9 Boek 2 BW en de Nederlandse Standaard 720. Deze werkzaamheden hebben niet dezelfde diepgang als onze controlewerkzaamheden bij de jaarrekening.

Het Bestuur is verantwoordelijk voor het opstellen van de andere informatie, waaronder het Bestuursverslag en de overige gegevens in overeenstemming met Titel 9 Boek 2 BW.

Beschrijving van verantwoordelijkheden met betrekking tot de jaarrekening

Verantwoordelijkheden van het Bestuur voor de jaarrekening

Het Bestuur is verantwoordelijk voor het opmaken en het getrouw weergeven van de jaarrekening in overeenstemming met Titel 9 Boek 2 BW. In dit kader is het Bestuur verantwoordelijk voor een zodanige interne beheersing als het Bestuur noodzakelijk acht om het opmaken van de jaarrekening mogelijk te maken zonder afwijkingen van materieel belang als gevolg van fouten of fraude.

Bij het opmaken van de jaarrekening moet het Bestuur afwegen of de Stichting in staat is om haar werkzaamheden in continuïteit voort te zetten. Op grond van genoemd verslaggevingsstelsel moet het Bestuur de jaarrekening opmaken op basis van de continuïteitsveronderstelling, tenzij het Bestuur het voornemen heeft om de Stichting te liquideren of de bedrijfsactiviteiten te beëindigen of als beëindiging het enige realistische alternatief is. Het Bestuur moet gebeurtenissen en omstandigheden waardoor gerede twijfel zou kunnen bestaan of de Stichting haar bedrijfsactiviteiten in continuïteit kan voortzetten, toelichten in de jaarrekening.

Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening

Onze verantwoordelijkheid is het zodanig plannen en uitvoeren van een controleopdracht dat wij daarmee voldoende en geschikte controle-informatie verkrijgen voor het door ons af te geven oordeel.

Onze controle is uitgevoerd met een hoge mate – maar geen absolute mate – van zekerheid waardoor het mogelijk is dat wij tijdens onze controle niet alle materiële fouten en fraude ontdekken.

Afwijkingen kunnen ontstaan als gevolg van fraude of fouten en zijn materieel indien redelijkerwijs kan worden verwacht dat deze, afzonderlijk of gezamenlijk, van invloed kunnen zijn op de economische beslissingen die gebruikers op basis van deze jaarrekening nemen. De materialiteit beïnvloedt de aard, timing en omvang van onze controlewerkzaamheden en de evaluatie van het effect van onderkende afwijkingen op ons oordeel.

Voor een nadere beschrijving van onze verantwoordelijkheid ten aanzien van een controle van de jaarrekening verwijzen wij naar de website van de Nederlandse Beroepsorganisatie van Accountants (NBA).

https://www.nba.nl/Documents/Tools%20Vaktechniek/Standaardpassages/Standaardpassage_nieuwe_contr_oletekst_niet_oob_variant_%20Nederlands.docx

Utrecht, 14 juni 2017

KPMG Accountants N.V.

J.C. van Kleef RA

Overzicht implementatie Code pensioenfondsen

	NORM	BELEID WORDT TOEGEPAST	BELEID WIJKT AF	RELEVANTE FONDSDOCUMENTEN
1 - 16	Taak en werkwijze bestuur, VO, intern toezicht			
1	Het bestuur voert voor alle belanghebbenden als een 'goed huisvader' de pensioenregeling uit en is eindverantwoordelijk voor alle (uitbestede) werkzaamheden. Het bestuur heeft de eindverantwoordelijkheid over alle (uitbestede) werkzaamheden van het fonds.	X		Statuten, gedragscode, SLA's met partijen aan wie is uitbesteed.
2	Het bestuur maakt heldere afspraken over beleidsruimte met de sociale partners.	X		Statuten, ABTN en bedrijfstakuitvoeringsovereenkomst
3	Het bestuur stelt een missie, visie en strategie op, zorgt voor een heldere beleids- en verantwoordingscyclus en toetst periodiek de effectiviteit van zijn beleid.	X		Doel van het pensioenfonds in statuten; ABTN, jaarcyclus voor beleid; verantwoording beleid in jaarwerk, aan VO
4	Het bestuur zorgt voor een noodprocedure.	X		ABTN: financieel crisisplan, statuten
5	Het bestuur waarborgt het onafhankelijk en kritisch opereren van het bestuur, ten opzichte van de achterban en van elkaar.	X		Statuten, procedure zelfevaluatie, gedragscode, integriteitsbeleid incl. assessments bestuur
6	Het bestuur is collectief verantwoordelijk voor het eigen functioneren; de voorzitter ziet hierop toe en heeft specifieke rol binnen het fonds.	X		Statuten, procedure zelfevaluatie
7	Het bestuur vervult zijn taak op een transparante manier. Communiqueert over beleid, besluiten, afwegingen.	X		Website, nieuwsbrieven, magazine
8	Het bestuur legt bij alle besluiten de overwegingen duidelijk vast, mede t.a.v. de evenwichtige belangenafweging.	X		Memo's t.b.v. besluitvorming, notulen van de bestuursvergaderingen
9	Het bestuur weegt de aanbevelingen van de auditcommissie af; alleen gemotiveerd afwijken.	X		Notulen van de bestuursvergadering, jaarwerk samenvatting bevindingen auditcommissie en reactie van het

				bestuur.
10	Het belanghebbendenorgaan (BO) opereert als een goed huisvader.	n.v.t.		n.v.t.
11	Het BO waarborgt een onafhankelijk en kritisch opereren.	n.v.t.		n.v.t.
12	Het BO bewaakt een juiste uitvoering van uitvoeringsovereenkomst of -reglement en pensioenreglement.	n.v.t.		n.v.t.
13	Het BO neemt actie wanneer van oordeel onjuist functioneren bestuur	n.v.t.		n.v.t.
14	Het intern toezicht draagt bij aan een effectief en slagvaardig functioneren van het pensioenfonds en aan een beheerste en integere bedrijfsvoering door het pensioenfonds.	X		Intern toezicht: NUB's (met ondersteuning vanuit auditcommissie) Opgenomen in governance document/reglement auditcommissie en bestuursreglement
15	Het intern toezicht betreft naleving Code Pensioenfonds bij zijn taak	X		opgenomen in taken NUB's. Opgenomen in governance document
16	De raad van toezicht stelt zich op als een gesprekspartner van bestuur.	n.v.t.		
17 - 22	Verantwoording afleggen			
17	Het bestuur geeft inzicht in het beleid, de besluitvormingsprocedures, de besluiten en de realisatie van het beleid.	X		Statuten, jaarverslag en communicatie richting het verantwoordingsorgaan.
18	Het bestuur beschrijft in het jaarverslag zijn missie, visie en strategie en in hoeverre het fonds de gestelde doelen heeft bereikt	X		ABTN en jaarverslag
19	Het bestuur legt verantwoording af over het beleid, gerealiseerde uitkomsten van het beleid en beleidskeuzes voor de toekomst, weegt belangen af en geeft inzicht in risico's voor belanghebbenden.	X		Jaarverslag, andere communicatie richting belanghebbenden
20	Het bestuur rapporteert over de uitvoeringskosten in het jaarverslag.	X		Jaarverslag
21	Het bestuur rapporteert in het jaarverslag over de naleving van de gedragscode, de Code Pensioenfonds en de zelfevaluatie van het bestuur.	X		Jaarverslag
22	Het bestuur gaat de dialoog aan met VO/BO bij het afleggen van verantwoording.	X		Jaarverslag - reactie bestuur op verklaring VO. Zie ook norm 29.
23 -	Integraal risicomanagement			

24				
23	Het bestuur borgt een cultuur waarin risicobewustzijn zelfsprekend is en zorgt ervoor dat het integrale risicomanagement adequaat georganiseerd is.	X		ABTN, Risicoanalyse en beleidsdocument Integraal Risicomanagement, SLA's, risicojaarplan, risicoparagraaf bij beleidsvoorstellen
24	Het bestuur houdt in beleid en besluitvorming expliciet rekening met risico's en risicobeheersing en legt risicoafweging vast.	X		ABTN, Risicoanalyse of beleidsdocument Integraal Risicomanagement, vastlegging in notulen bestuursvergadering / risicoparagraaf bij beleidsvoorstellen
25 - 26	Communicatie en transparantie			
25	Het bestuur zorgt voor een adequaat communicatiebeleid.	X		Communicatiebeleidsplan en communicatiejaarplan
26	Het bestuur meet periodiek (minimaal 3-jaarlijks) de effectiviteit van ingezette communicatiemiddelen.	X		Wordt 2 x per jaar geëvalueerd
27 - 29	Verantwoord beleggen			
27	Het bestuur legt overwegingen omtrent verantwoord beleggen vast en stelt deze beschikbaar aan belanghebbenden.	X		ABTN, verklaring beleggingsbeginselen, ESG in beleggingsplan, website.
28	Het bestuur houdt rekening met de fondsverplichtingen en zorgt voor optimaal rendement bij een aanvaardbaar risico	X		ALM-studie, Beleggingsbeleid
29	Het bestuur zorgt voor draagvlak keuzes verantwoord beleggen onder belanghebbenden.	X		Overleg met VO
30 - 37	Uitvoering, uitbesteding en kosten			
30	Het bestuur stelt eisen voor de uitvoering en een aanvaardbaar kostenniveau vast.	X		In uitbestedingsbeleid, opgenomen in vermogensbeheer-overeenkomsten, SLA's
31	Het bestuur legt overwegingen bij wijze van uitvoering vast en zorgt ervoor dat deze informatie beschikbaar is voor belanghebbenden.	X		Notulen bestuursvergaderingen, SLA's, beleidsdocumenten (inclusief eisen conform norm 30) In uitbestedingsbeleid. Opgenomen in jaarverslag.
32	Het bestuur heeft zicht op de keten van uitbesteding.	X		Opgenomen in uitbestedingsbeleid.
33	Het bestuur zorgt voor taak- en rolverdeling tussen bestuur en uitvoering en passende en adequate sturings- en controlemechanismen.	X		ABTN, SLA's, uitbestedingsovereenkomsten, mandaten

34	Het bestuur zorgt ervoor dat beloningsbeleid van derden niet aanmoedigt tot nemen van ongewenste risico's. Onderdeel van contractafspraken of via aandeelhouderspositie.	X		Verklaringen inzake beheerst beloningsbeleid van partijen aan wie is uitbesteed, contracten, beleidsdocument
35	Het bestuur neemt in overeenkomsten maatregelen op t.a.v. niet functioneren/schade door dienstverleners of door hen ingeschakelde derden.	X		Contracten, SLA's.
36	Het bestuur bevordert invoeren klokkenluidersregeling bij dienstverleners.	X		Klokkenluidersregeling, integriteitsbeleid
37	Het bestuur evalueert jaarlijks kwaliteit van uitvoering en gemaakte kosten en spreekt dienstverleners hier zo nodig op aan.	X		SLA's, ISAE 3402, evaluatie a.d.h.v. evaluatiedocument
38 - 39	Rol accountant en actuaris			
38	Het bestuur verstrekt een afzonderlijke opdracht wanneer niet-controle werkzaamheden moeten worden verricht.	X		Notulen bestuursvergaderingen
39	Het bestuur beoordeelt (minimaal 4-jaarlijks) het functioneren van de accountant en actuaris.	X		Notulen bestuurs- en commissievergaderingen / vastgelegd in uitbestedingsbeleid
40 - 41	Klachten en geschillen			
40	Het bestuur staat open voor kritiek en leert van fouten. Periodieke analyse maken van fouten, periodiek beleid evalueren.	X		Notulen
41	Het bestuur zorgt voor een interne klachten- en geschillenprocedure en rapporteert in jaarverslag over afhandeling	X		Klachten- en geschillenregeling en rapportage inzake klachtenafhandeling in het jaarverslag.
42	Melding onregelmatigheden			
42	Het bestuur zorgt ervoor dat alle betrokkenen bij het fonds de mogelijkheid hebben te rapporteren over onregelmatigheden van algemene, operationele en financiële aard. Dit kan gaan om onregelmatigheden zowel binnen het pensioenfonds als bij partijen aan wie taken worden uitbesteed	X		Gedragscode, klokkenluidersregeling, incidentenregeling, Klachten- en geschillenregeling
43 - 44	Klokkenluidersregeling			

43	Het bestuur zorgt ervoor dat allen die financieel afhankelijk zijn van het fonds over onregelmatigheden kunnen rapporteren.	X		Klokkenluidersregeling
44	Het bestuur legt duidelijk vast bij wie en op welke wijze degenen die financieel afhankelijk zijn van het fonds, hierover kunnen rapporteren. Ook informeert het bestuur hen hierover	X		Per brief + website
45 - 47	Benoeming, ontslag en schorsing			
45	Benoeming en ontslag worden uitgevoerd door belanghebbenden, zo mogelijk door het orgaan zelf, met betrokkenheid van een ander orgaan van het pensioenfonds. Een bestuurslid wordt benoemd en ontslagen door het bestuur, na het horen van de raad van toezicht over de procedure. Een lid van de raad van toezicht of visitatiecommissie wordt benoemd door het bestuur na bindende voordracht van het verantwoordingsorgaan en wordt ontslagen door het bestuur na bindend advies van het verantwoordingsorgaan.	X		In statuten geregeld
46	Het bestuur zorgt ervoor dat in de statuten een schorsingsprocedure is vastgelegd.	X		Zie norm 45
47	Het bestuur en het VO leggen bij een vacature de eisen voor de vacante functie vast.	X		In reglementen geregeld. Toepassing van model profielen die voldoen aan eisen Handreiking Geschiktheid Pensioenfederatie, opgenomen in geschiktheidsplan. Voor leden van het VO worden de eisen vastgelegd in een competentievisie.
48 - 58	Geschiktheid			
48	Het bestuur zorgt voor geschiktheid, complementariteit en continuïteit binnen het bestuur. Daarbij houdt het rekening met opleiding, achtergrond, persoonlijkheid, geslacht en leeftijd. Het bestuur toetst de geschiktheid van bestuursleden bij het aantreden en gedurende het bestuurslidmaatschap.	X		Statuten, geschiktheidsplan
49	Het bestuur stelt voor iedere bestuursfunctie een specifieke profielschets op. Daarin staan de vereiste geschiktheid en het	X		Statuten, geschiktheidsplan

	geschatte tijdsbeslag.			
50	Het bestuur zorgt voor een programma van permanente educatie voor de leden van het bestuur. Dit programma heeft tot doel de geschiktheid van de leden van het bestuur op peil te houden en waar nodig te verbreden of te ontwikkelen.	X		Geschiktheidsplan
51	Het eigen functioneren is voor het bestuur een continu aandachtspunt. Het bestuur evalueert daartoe in elk geval jaarlijks het functioneren van het bestuur als geheel en van de individuele bestuursleden. Hierbij betreft het bestuur één keer in de twee jaar een derde partij. Bij de evaluatie komt aan de orde of het bestuur voldoende geschikt en divers is en wordt bovendien gekeken naar gedrag en cultuur.	X		Geschiktheidsplan; jaarlijkse evaluatie met behulp van derde partij
52	Leden van het intern toezicht zijn betrokken bij het pensioenfonds, maar moeten zich zodanig onafhankelijk opstellen dat belangentegenstellingen worden voorkomen. Ze hebben daarbij het vermogen en de durf om zich kritisch op te stellen richting het bestuur.	X		Integriteitsbeleid
53	De raad van toezicht bevordert geschiktheid, collegiaal toezicht en complementariteit binnen de raad. Daarbij houdt de raad rekening met opleiding, achtergrond, persoonlijkheid, geslacht en leeftijd.	n.v.t.		
54	De raad van toezicht stelt voor iedere toezichthouder een specifieke profielschets op, incl. geschiktheid en vereist tijdsbeslag.	n.v.t.		
55	Het eigen functioneren is voor de raad van toezicht een continu aandachtspunt. De raad evalueert daartoe in elk geval jaarlijks zijn functioneren. Hierbij betreft de raad één keer in de drie jaar een derde partij. Bij de evaluatie komt aan de orde of de raad voldoende geschikt en divers is en wordt bovendien gekeken naar gedrag en cultuur.	n.v.t.		
56	Het VO bevordert de geschiktheid en diversiteit van zijn leden.	X		Reglement VO
57	Het BO zorgt ervoor dat samenstelling divers is en dat leden geschikt zijn. Dit doet het BO zowel	n.v.t.		

	bij het aantreden van zijn leden als gedurende hun lidmaatschap.			
58	Het BO evalueert zijn functioneren jaarlijks, waarbij het één keer in de twee jaar een derde partij betreft. Aan de orde komt of het BO voldoende deskundig en divers is en of er voldoende competenties aanwezig zijn. Ook de betrokkenheid van ieder lid van het BO, het gedrag en de cultuur binnen het BO en de relatie tussen het BO en het bestuur maken deel uit van de evaluatie.	n.v.t.		
59	Stemverhoudingen			
59	leder bestuurslid heeft stemrecht.	X		Statuten
60 - 64	Zittingsduur en herbenoeming			
60	De zittingsduur van een bestuurslid is maximaal 4 jaar. Een bestuurslid kan maximaal 2 keer worden herbenoemd.	X		Statuten
61	De zittingsduur van een lid van het VO is maximaal 4 jaar. Het VO bepaalt hoe vaak kan worden herbenoemd.	X		Reglement VO
62	De zittingsduur van een lid van het BO is maximaal 4 jaar. Een lid van het BO kan maximaal 2 keer worden herbenoemd.	n.v.t.		
63	De zittingsduur van een lid van een de raad van toezicht is maximaal 4 jaar. Een lid van de raad van toezicht kan maximaal 1 keer worden herbenoemd.	n.v.t.		
64	De leden van een visitatiecommissie zijn maximaal 8 jaar betrokken bij hetzelfde fonds.	n.v.t.		
65 - 71	Diversiteit			
65	Het bestuur, het VO of BO zorgen voor een complementaire samenstelling. De organen moeten ook een redelijke afspiegeling vormen van de belanghebbenden.	X		Statuten en reglement VO
66	Het bestuur stelt - in overleg met het desbetreffende orgaan - concrete stappen vast om te bevorderen dat fondsorganen divers worden samengesteld. Ook geeft het bestuur aan hoe en binnen welke termijnen het		X	Moet nog gestalte aan worden gegeven. Bij het invullen van vacatures wordt hiermee rekening gehouden.

	van plan is om de gewenste diversiteit in leeftijd en geslacht te realiseren. Het bestuur legt dit vast in een diversiteitsbeleid. Jaarlijks beoordeelt het bestuur in hoeverre de gestelde doelen zijn gehaald. Driejaarlijks evalueert het bestuur het diversiteitsbeleid.			
67	In het bestuur en het VO of BO zitten ten minste één man en één vrouw.		X	In het VO zit geen vrouw. Bij het invullen van vacatures zal hiermee rekening worden gehouden.
68	In het bestuur en het VO of BO zitten ten minste één lid boven en één lid onder 40 jaar		X	In het bestuur wel één lid onder de 40 jaar. Alle leden van het VO zijn ouder dan 40 jaar. Bij het invullen van vacatures zal rekening worden gehouden met de leeftijd van de leden van het VO.
69	Het bestuur en de visitatiecommissie houden bij het opstellen van de profielschets rekening met diversiteitsbeleid. Het VO houdt hier rekening mee bij opstellen van competentievisie.		X	Model functieprofielen in geschiktheidsplan. VO stelt in 2017 een aangepaste competentievisie op waarin rekening is gehouden met het diversiteitsbeleid
70	Bij de vervulling van een vacature wordt actief gezocht (en/of actief opgeroepen om te zoeken) naar kandidaten die passen in de diversiteitsdoelstellingen. Het bestuur neemt hierover tijdig contact op met degenen die betrokken zijn bij het voordragen of de verkiezing van kandidaten.	X		Geschiktheidsplan (model functieprofielen)
71	Het bestuur en het BO toetsen kandidaten mede aan de hand van de diversiteitsdoelstellingen. Het VO bevordert dat in de procedure de competentievisie wordt meegenomen, inclusief de diversiteitsdoelstellingen.	X		Statuten. Het bestuur toetst kandidaten aan de hand van het functieprofiel. Reglement VO.
72 - 76	Integer handelen			
72	De leden van het bestuur, het VO of het BO, het intern toezicht en andere medebeleidsbepalers handelen integer. Ze zorgen ervoor dat hun eigen functioneren getoetst wordt. Ze vermijden elke vorm en elke schijn van persoonlijke bevoordeling of belangenverstremming met een partij waarmee het fonds een band heeft, op welke manier dan ook.	X		Gedragcode, Risicoanalyse integriteitsbeleid

73	Als leden van het bestuur, het BO, de raad van toezicht en andere medebeleidsbepalers in functie treden, ondertekenen ze de gedragscode van het pensioenfonds. Ook ondertekenen ze jaarlijks een verklaring over het naleven van de gedragsregels. Op het overtreden van de gedragscode staan sancties. Deze staan in de gedragscode.	X		Gedragscode, jaarlijkse verklaring opnemen in jaarverslag.
74	Een (mede)beleidsbepaler maakt direct melding van (potentieel) tegenstrijdige belangen of reputatierisico.	X		Gedragscode
75	Een (mede)beleidsbepaler meldt het voornemen een nevenfunctie te aanvaarden of voort te zetten aan de compliance officer. Het maakt hiervoor niet uit of de nevenfunctie betaald of onbetaald is.	X		Gedragscode
76	Het lidmaatschap van een orgaan van het pensioenfonds is niet verenigbaar met het lidmaatschap van een ander orgaan binnen hetzelfde pensioenfonds, of van de visitatiecommissie.	X		Statuten en reglement VO
77 - 81	Beloningsbeleid			
77	Het pensioenfonds voert een beheerst en duurzaam beloningsbeleid. Dit beleid is in overeenstemming met de doelstellingen van het pensioenfonds. Ook is het beleid passend, gelet op de bedrijfstak, onderneming of beroepsgroep waarvoor het fonds de pensioenregeling uitvoert.	X		Statuten, jaarverslag, beloningsbeleid
78	De beloning staat in redelijke verhouding tot verantwoordelijkheid, functie-eisen en tijdsbeslag.	X		Statuten, notulen, beloningsbeleid
79	Het bestuur is terughoudend als het gaat om prestatie gerelateerde beloningen. Prestatie gerelateerde beloningen zijn niet hoger dan 20 procent van de vaste beloning. Ze zijn niet gerelateerd aan de financiële resultaten van het fonds.	X		Beloningsbeleid
80	Het bestuur voorkomt dat de hoogte van de beloning van leden van het intern toezicht een kritische opstelling in de weg staat.	X		Beloningsbeleid

81	Bij tussentijds ontslag van een bestuurslid zonder arbeidsovereenkomst of van een lid van het intern toezicht verstrekt het bestuur geen ontslagvergoeding. Bij ontslag van een (andere) medebeleidsbepaler moet een eventuele ontslagvergoeding passend zijn gelet op de functie en de ontslagreden.	X		Statuten
82 - 83	Compliance			
82	Het bestuur is op de hoogte van de wet- en regelgeving en de gevolgen daarvan voor het pensioenfonds. Ook kent het bestuur de wijze waarop invulling wordt gegeven aan de wet- en regelgeving in fondsdocumenten, besluitvormingsprocessen, procedures en de uitvoering.	X		Statuten, geschiktheidsplan, notulen
83	Het bestuur bewaakt dat het pensioenfonds de wet- en regelgeving en interne regels naleeft (steeds compliant is).	X		Statuten, gedragscode, integriteitsbeleid (jaarlijks tekenen verklaring naleving), regelmatig check fondsdocumenten, scans door externe bureaus.

Begrippenlijst

ABTN (Actuariële en bedrijfstechnische nota)

Pensioenfondsen dienen te werken volgens een ABTN. Hierin zijn de financiële opzet van een pensioenfonds en de grondslagen waarop deze berust, gemotiveerd omschreven.

ALM (Asset Liability Management)

Een methode om modelmatig de samenstelling van de strategische beleggingsportefeuille te bepalen, rekening houdend met de pensioenverplichtingen.

Beleidsdekkingsgraad

Vanaf 1 januari 2015 moeten Nederlandse pensioenfondsen bij beleidsbeslissingen gebruikmaken van de beleidsdekkingsgraad. Dit is het gemiddelde van de laatste 12 maandelijkse nominale dekkingsgraden. De beleidsdekkingsgraad is daardoor stabielier dan de oude dekkingsgraad die de financiële positie van het pensioenfonds aan het einde van iedere maand berekende.

Benchmark

Vergelijkingsmaatstaf. Representatieve herbeleggingsindex waartegen de prestaties van een beleggingsportefeuille worden afgezet.

Bull markt

Een periode waarin de effectenprijzen harder dan gemiddeld stijgen als gevolg van sterke economische groei en/of een optimistische stemming onder beleggers.

Collateral

Een garantie van een in onderpand gegeven zekerheid ter dekking van aangegane verplichtingen. Een clearer is een organisatie (doorgaans één van de grote banken) die lid is van de beurs en als intermediair optreedt tussen kopers en verkopers op de beurs, waarbij de clearer er op toeziet dat de kopers en verkopers aan hun verplichtingen kunnen voldoen. Dit wordt onder meer afgedwongen door het aanhouden van marginverplichtingen door koper en verkoper bij de clearer.

Dekkingsgraad

De waarde van het pensioenvermogen uitgedrukt als percentage van de waarde van de pensioenverplichtingen. De dekkingsgraad wordt als graadmeter beschouwd voor de mate van zekerheid dat de toegezegde pensioenen ook daadwerkelijk kunnen worden uitbetaald.

Deposito

Tegoed bij een bankinstelling, waarover eerst na verloop van een overeengekomen tijdsduur (maximaal 2 jaar) kan worden beschikt.

Derivaat

Financieel contract waarvan de waarde is afgeleid van een andere (onderliggende) waarde, zoals een aandeel, obligatie of grondstof. Bijvoorbeeld: futures, swaps.

Duration

Gewogen gemiddelde looptijd van een lening. Maatstaf om de prijsgevoeligheid van de lening te bepalen voor renteveranderingen.

DV01

Dit is de waardeverandering van het instrument in euro bij een renteverandering van één basispunt (0,01%).

Fiduciair manager

Een fiduciair manager is een dienstverlener met een coördinerende rol op het gebied van vermogensbeheer. De fiduciair manager draagt zorg voor zaken als selectie en monitoring van vermogensbeheerders, totaalrapportages, strategisch advies en beheert vaak de renteafdekking. De fiduciair manager is het centrale aanspreekpunt voor het pensioenfonds op het gebied van vermogensbeheer.

Franchise

Vrijgesteld bedrag. Over dit deel van het pensioengevend loon worden geen aanspraken opgebouwd.

FTK (Financieel Toetsingskader)

Stelsel van De Nederlandsche Bank voor in de toekomst te hanteren waarderingmethoden.

Governance

Goed ondernemerschap; onder andere integer en transparant handelen door het bestuur, alsmede goed toezicht hierop. Ook het afleggen van verantwoording over het uitgevoerde beleid en het toezicht hierop valt eronder.

High Yield

Hoogrenderende obligaties, uitgegeven door ondernemingen met een lage kredietwaardigheid.

Investment administrator

Bedrijf dat de beleggingsadministratie verzorgt van met name institutionele beleggers.

Outperformance

Er wordt een beter resultaat behaald dan de benchmark.

Pensioenvermogen

Pensioenvermogen zijn alle beleggingen van het pensioenfonds, inclusief aandelen, obligaties, vastgoed, derivaten en liquide middelen, onder aftrek van schulden aan derden.

Rekenrente

Fictief rendementspercentage dat het belegde vermogen in de toekomst wordt geacht op te brengen.

Rentedekking

Financieringsvorm waarin de betaalde premies gelijk zijn aan de contante waarde van de aanspraak die in dat jaar begint.

RTS (RenteTermijnStructuur)

Grafiek die het verband weergeeft tussen de looptijd van een vastrentende belegging enerzijds en de daarop te ontvangen marktrente anderzijds.

Solvabiliteit

Het vermogen dat op langere termijn aanwezig moet zijn om de verplichtingen te kunnen nakomen.

STAR (Stichting van de Arbeid)

Een landelijk overlegorgaan van de centrale organisaties van zowel werkgevers als werknemers in Nederland.

Sterftegrondslag

Berekeningsmethode gebaseerd op een statisch overzicht van sterftetekansen per leeftijd van een bepaalde groep personen.

Swap

Ruil van inkomstenstromen gedurende een vastgestelde looptijd. Bijvoorbeeld een vaste 20-jaars rente tegen een variabele 3-maands rente waarbij het contract meer of minder waarde krijgt door de waardeverandering van die inkomstenstroom.

Swaption

Een swaption is een optie op een swap. De eigenaar kan gebruik maken van die optie (dan gaat het swap contract in) of deze laten verlopen.

Tracking error

Tracking error is een in het vermogensbeheer gehanteerd begrip waarmee een indicatie wordt gegeven van de mate van afwijking tussen het rendement van een beleggingsfonds en de waardeontwikkeling van een benchmark.

Underperformance

Er wordt een slechter resultaat behaald dan de benchmark.

Vastrentende waarden

Beleggingssoort waarover in beginsel een vaste rentevergoeding en een vaste looptijd geldt, zoals obligaties, onderhandse leningen en hypotheke.

VPV (Voorziening Pensioen Verplichtingen)

De passiva van het pensioenfonds, gelijk aan de waarde van de pensioenverplichtingen.

Vrijstelling

Vrijstelling van de verplichte deelneming aan de pensioenregeling van het bedrijfstakpensioenfonds.

Waardeoverdracht

Het naar een andere pensioenregeling overdragen van de waarde van een tot zeker moment opgebouwde pensioenaanspraak, in het geval de deelnemer verandert van werkgever of verzekeraar.

Z-score

Mate waarin het werkelijke rendement van een pensioenfonds afwijkt van het rendement van de door het bestuur vastgestelde normportefeuille.

Nevenfuncties bestuur

P.A. de Bruijn – Nooteboom

Bestuurder Pensioenfonds Zorg en Welzijn
Lid Raad van Toezicht Bpf Slagers
Lid Raad van Toezicht Stichting Pensioenfonds Woningcorporaties
Lid Raad van Toezicht Oosterpoort (JZ)
Lid onderhandelingsdelegatie Cao WMD
Lid onderhandelingsdelegatie Cao Kinderopvang
Bestuurslid Pensioenfederatie
Bestuurder Sociaal Fonds Hiswa
Bestuurder Stichting Meerwaarde Maas en Waal

R.G.A. van Dijk

Bestuurder Stichting Pensioenfonds Recreatie
Eigenaar Holding Rob van Dijk B.V.
Eigenaar Agio Consulting
Directielid Holding Herperduin B.V. (uit hoofde van deze functie voorzitter Coöperatie Woningeigenaren Herperduin en bestuurder Bosduin B.V.)
Lid klantenraad Syntrus Achmea Real Estate & Finance

P. Priester

Uitvoerend bestuurder Bpf Particuliere beveiliging
Voorzitter Raad van Toezicht Bpf Beton
Voorzitter Raad van Toezicht Bpf Tandtechniek
Aandeelhouder Xudoo B.V.
Aandeelhouder StrategIM

G.H. Nieuwenhuis (tot 1 juli 2016)

Geen nevenfuncties

D.A. Roodenrijs (vanaf 1 juli 2016)

Lid Raad van Toezicht HMC, de MBO vakschool in de sector
Bestuurslid en werkgeversvertegenwoordiger in het bestuur van de Vakraad, meubelindustrie en meubileringsbedrijven

S.M.J. Custers

Lid klantenraad BMO
Lid klantenraad Syntrus Achmea Pensioenbeheer
Pensioenbestuurder FNV
Voorzitter en bestuurslid namens pensioengerechtigden Bpf Houtverwerkende Industrie en Jachtbouw
Uitvoerend bestuurder, lid Risico & auditcommissie en voorzitter werkgroep uitbestedingsbeleid
Spoorwegpensioenfonds

J. Brummel (tot 17 november 2016)

Deelnemer Participantenvergadering Vastgoed, Hypotheek en Area Funds SAREF
Voorzitter Raad van Toezicht AREA Funds North America, Asia en Europe
Zelfstandig ondernemer in de meubelindustrie
Lid Raad van Advies Syntrus Achmea
Lid Raad van Afgevaardigden Syntrus Achmea

Lid Vereniging Achmea
Voorzitter Linssen Owners Groep

H.J. Wuijten

Bestuurder Bpf Beton
Bestuurder VUT Beton
Bestuurder Pensioenstichting Security
Bestuurder VUT Vlakglas

M.T.J. Heijnen (tot 17 november 2016)

Bestuurder / Algemeen directeur Pat Cornick International B.V. te Eindhoven
Bestuurder / Algemeen directeur Relyon Holland B.V. te Eindhoven
Bestuurder / Algemeen directeur Hemisphere International Properties B.V. te Eindhoven
Bestuurder / Algemeen directeur Laguna Holdings B.V. te Eindhoven
Bestuurder / Algemeen directeur Laguna Investments Alpha B.V. te Eindhoven
Bestuurder / Algemeen directeur Laguna Investments Beta B.V. te Eindhoven
Bestuurder (penningmeester) Stichting Exploitatie Tennispark De Mortel te Vierlingsbeek

L.C.M. Leisink

Pensioenbestuurder bij FNV
Bestuurder Bpf Schilders, Afwerkings- en Glaszetbedrijf
Bestuurder Bpf Houthandel